

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

راهنمای معلم

مطالعات اجتماعی

(دانش آموزان با نیازهای ویژه ذهنی)

ششم دبستان

وزارت آموزش و پرورش
سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور

نام کتاب: راهنمای معلم مطالعات اجتماعی - ششم دبستان - ۵۶۷۶۱
پدیدآورنده: سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف: معاونت برنامه‌ریزی آموزشی و توان بخشی
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف: اسماعیل برقی، منیره عزیزی، پروین قربانیان و راضیه آخوندی (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
ناهد فلاحیان (مؤلف)
مدیریت آماده‌سازی هنری: اداره چاپ و انتشارات سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور
شناسه افزوده آماده‌سازی: حسین وهابی (طراح گرافیک و صفحه‌آرا)
نشانی سازمان: تهران: خیابان انقلاب، خیابان برادران مظفر، شماره ۶۶، تلفن: ۶۶۹۷۰۴۵۵،
کدپستی: ۱۴۱۶۹۳۵۶۸۴
سال انتشار و نوبت چاپ: چاپ اول ۱۴۰۱
برای دریافت فایل pdf کتاب‌های درسی به نشانی www.chap.sch.ir مراجعه نمایید.

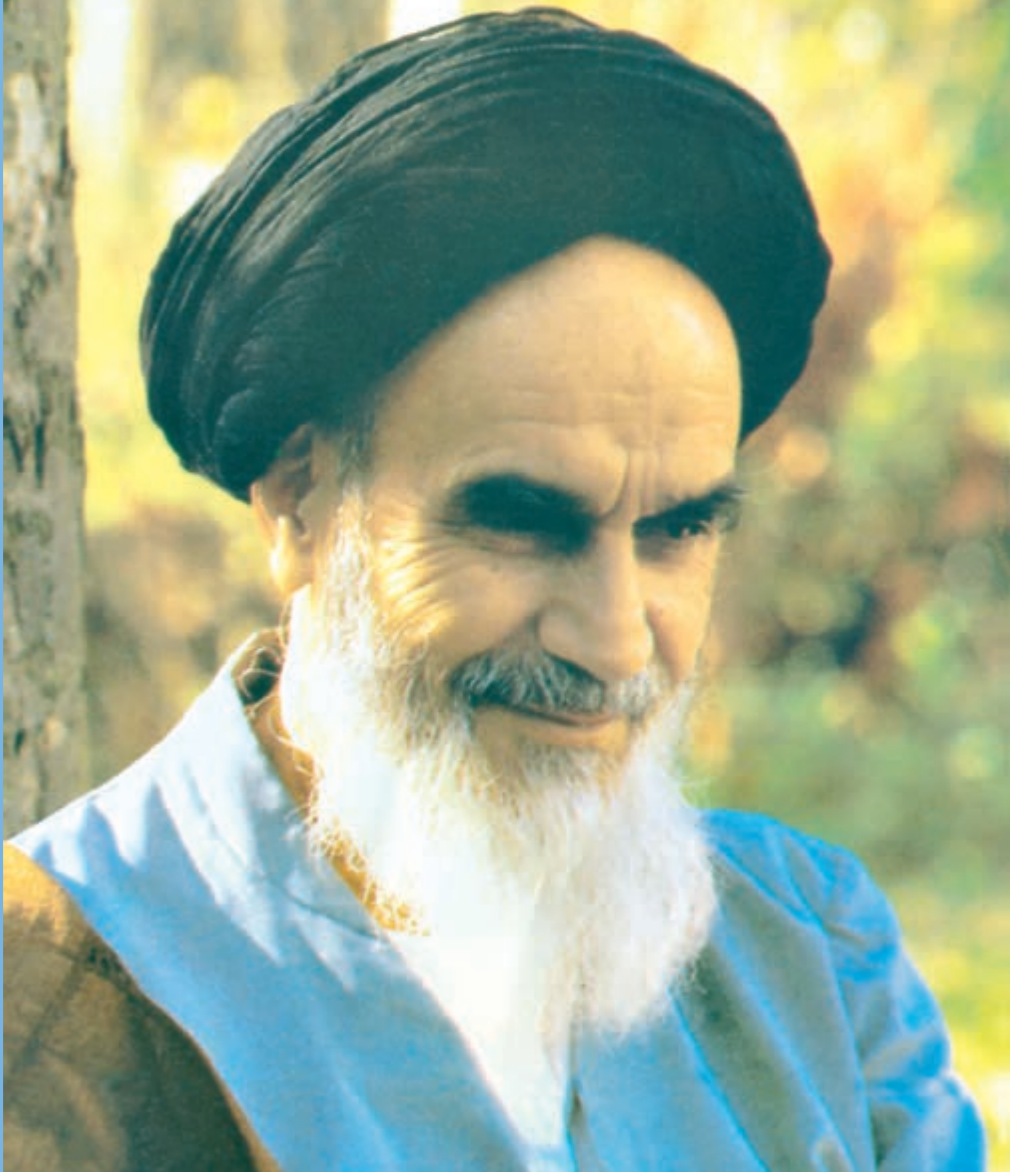
کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

ISBN 978-964-05-3522-6

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۳۵۲۲-۶

سید تعلم عبادت امام خمینی

قدس سره

فهرست

مقدمه

بخش اول: کلیات

ویژگی‌ها و ساختار برنامه درسی مطالعات اجتماعی

- ۱- تعریف و ماهیت درس مطالعات اجتماعی ۹
- ۲- ضرورت‌ها و جایگاه برنامه درسی مطالعات اجتماعی در نظام آموزش و پرورش رسمی ۹
- ۳- جایگاه مهارت‌های زندگی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی ۱۰
- ۳-۱- فواید و کاربردهای مهارت‌های زندگی ۱۰
- ۴- ضرورت‌های برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای افراد کم‌توان ذهنی ۱۱
- ۴-۱- نیاز دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی به مهارت‌های اجتماعی ۱۱
- ۴-۲- ویژگی‌های برنامه درسی مناسب افراد کم‌توان ذهنی ۱۳
- ۴-۳- وجوه مشترک برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای کودکان عادی و کودکان کم‌توان ذهنی ۱۳
- ۵- حوزه‌های موضوعی و جدول وسعت و توالی مفاهیم درس مطالعات اجتماعی (ویژه کم‌توان ذهنی) ۱۳
- ۵-۱- مهارت‌ها ۱۹
- ۵-۲- ارزش‌ها و نگرش‌ها ۱۹
- ۶- اهداف کلی برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی (ویژه کم‌توان ذهنی) ۱۹
- ۷- ساختار و محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ۲۱
- ۸- بسته آموزشی مطالعات اجتماعی ۲۲
- الف- وسایل آموزشی نمایش ۲۲
- ب- وسایل و تجهیزات دیداری-شنیداری ۲۳
- ۸-۱- نقش معلمان در فراهم کردن و تولید اجزای بسته آموزشی ۲۴

ملاحظات مربوط به آموزش و تدریس مطالعات اجتماعی

- ۱- چه نکاتی را در تدریس مطالعات اجتماعی به کودکان کم‌توان ذهنی در نظر بگیریم؟ ۲۶
- ۲- مثلث ارتقای یادگیری (یادگیری مطلوب) چیست؟ ۲۸
- ۳- استفاده از روش‌های متنوع تدریس ۲۹
- ۳-۱- روش ایفای نقش ۳۰
- ۳-۲- روش یادگیری مشارکتی ۳۰
- ۳-۳- روش قصه‌گویی ۳۱
- ۳-۴- روش بازی ۳۲

۳۳ ۳-۵ روش بازدید علمی
۳۴ ۳-۶ سایر روش‌های تدریس
۳۶ ۳-۷ تدریس در فضای مجازی
۳۷ ۴- طراحی واحد آموزشی (طرح درس)
۴۱ ۵- مشارکت خانواده در فرایند آموزش
۴۲ ۶- صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان

ملاحظات و نکات مهم مربوط به ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

۴۵ ۱- ارزشیابی و سنجش
۴۵ ۲- ویژگی‌های ارزشیابی مطلوب
۴۶ ۳- ارزشیابی توصیفی
۴۷ ۴- ارزشیابی مستمر/ ارزشیابی پایانی
۴۸ ۵- روش‌های جمع‌آوری و ثبت اطلاعات در ارزشیابی
۴۸ ۵-۱ ثبت مشاهدات
۵۱ ۵-۲ پوشه کار
۵۱ ۵-۳ ارزشیابی از طریق والدین
۵۲ ۵-۴ انواع آزمون‌ها
۵۲ الف - آزمون‌های عملکردی
۵۳ ب - آزمون کتبی
۵۴ پ - نمونه پرسش‌های مناسب و نامناسب

بخش دوم: راهنمای تدریس دروس کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی

۵۹ فصل ۱- زندگی با دیگران
۶۸ فصل ۲- پوشاک ما
۷۶ فصل ۳- سفری به شمال ایران
۸۲ فصل ۴- سفری به جنوب ایران
۹۱ فصل ۵- کشاورزی در ایران
۹۹ فصل ۶- مؤسسات اجتماعی

مقدمه

در میان برنامه‌های درسی، مطالعات اجتماعی یک حوزه اصلی و کلید یادگیری است که تقریباً در تمام کشورهای دنیا تدریس می‌شود. این برنامه درسی در سند برنامه درسی ملی کشور در حوزه یادگیری مطالعات اجتماعی و علوم انسانی گنجانده شده و ضرورت آموزش آن در دوره آموزش ابتدایی تا پایان متوسطه به صورت دروس تلفیقی و نیمه تلفیقی و در دوره متوسطه دوم به صورت دروس مجزا بیان گردیده است. برنامه درسی مطالعات اجتماعی به دلیل ماهیت آن که آماده نمودن دانش‌آموزان برای زندگی در جامعه، تربیت اجتماعی و شهروندی و مهارت‌های زندگی است، در آموزش‌های مربوط به دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی نیز جایگاه ویژه‌ای دارد و قابل حذف نبوده است و بر آموزش کیفی آن تأکید می‌شود.

در همین راستا کتاب راهنمای مطالعات اجتماعی در دو بخش تنظیم شده است. در بخش اول این کتاب، یعنی کلیات، ماهیت برنامه درسی مطالعات اجتماعی و اهداف، ابعاد و مؤلفه‌های آن تبیین و سپس ملاحظات و نکات مهم آموزش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی این درس تشریح می‌شود و در بخش دوم این کتاب، راهنمای آموزش دروس مطالعات اجتماعی ارائه شده است.

بدیهی است تحقق اهداف پیش‌بینی شده در برنامه‌های درسی و اجرای مطلوب آن در گرو همیاری و عنایت شما همکاران گرامی است و امید است با ارائه نظرات و پیشنهادات سازنده خویش، برنامه‌ریزان و مؤلفان را در جهت ارتقای کیفیت این محتوا یاری رسانید.

بخش اول

کلیات

ویژگی‌ها و
ساختار برنامه
درسی مطالعات
اجتماعی

۱- تعریف و ماهیت درس مطالعات اجتماعی

به طور کلی در تعریف مطالعات اجتماعی می‌توان گفت که مطالعات اجتماعی یک حوزه یادگیری است که از تعامل انسان با محیط‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و طبیعی و تحولات زندگی انسان در گذشته، حال و آینده و جنبه‌های گوناگون آن بحث می‌کند. مطالعات اجتماعی مفاهیم اصلی خود را از رشته‌های علمی نظیر تاریخ، جغرافیا، اقتصاد، علوم سیاسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، مطالعات شهروندی، مطالعات محیط‌زیست و... می‌گیرد. مقصد غایی و هدف نهایی بهره‌گیری از این رشته‌های علمی، تربیت شهروند مطلوب با ویژگی‌های کشور مورد نظر است.

با توجه به دیدگاه‌های متفاوت برنامه درسی، برنامه درسی مطالعات اجتماعی برنامه‌ای است که در آن:

- به ایجاد فهم وسیع موضوعات علوم اجتماعی و وحدت در یادگیری تأکید می‌شود.
- محتوای روش‌ها که برگرفته از موضوعات علوم انسانی و اجتماعی است، با توجه به ویژگی‌های مخاطبان به شکلی ساده ارائه می‌شود.
- به نیازهای فرد و جامعه توجه می‌شود.
- پرورش مهارت‌های فرایند تفکر نظیر گردآوری اطلاعات، مشاهده کردن، حل مسئله، تعمیم دادن، استنتاج کردن و تفسیر کردن و... از اهداف اساسی آن است.
- مهارت‌های تفکر و تصمیم‌گیری در مواجهه با مسائل اجتماعی آموزش داده می‌شود.

به طور کلی مطالعات اجتماعی یک حوزه یادگیری بین رشته‌ای است. اما از آنجایی که زمان، مکان و جامعه سه رکن اصلی این برنامه هستند، لذا علوم اجتماعی، تاریخ و جغرافیا ارکان اصلی این برنامه درسی است.

۲- ضرورت‌ها و جایگاه برنامه درسی مطالعات اجتماعی در نظام آموزش و پرورش رسمی

به طور کلی، بر مبنای سند برنامه درسی ملی، شکوفایی فطرت انسان‌ها و تربیت افرادی مؤمن و شایسته برای زندگی در جامعه، هدف و ضرورت اصلی برنامه‌های درسی و به‌ویژه این برنامه است. این برنامه درسی می‌کوشد تا با آموزش دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌های مطلوب و صلاحیت‌های مورد نیاز، افراد را به گونه‌ای تربیت کند که هم در زندگی فردی و هم در زندگی اجتماعی نقش کارآمد و شایسته‌ای را ایفا کنند. توجه به اسناد بالا دستی از یک سو و پژوهش‌ها و نیازسنجی‌های انجام شده در کشور از سوی دیگر، نشان می‌دهد که ضرورت‌های آموزش درس مطالعات اجتماعی در نظام رسمی آموزش و پرورش کشور ما حول محورهای زیر می‌باشد:

- تربیت اجتماعی، تربیت شهروند مطلوب
- پرورش مهارت‌های زندگی فردی و اجتماعی
- هویت بخشی: ایجاد تعلق و علاقه به وطن و فرهنگ خود (که در هویت بخشی فرهنگ، نقش پایه‌ای دارد) و حفظ کشور، شناخت منابع و استعدادها و انتقال میراث فرهنگی و مشارکت اجتماعی
- درونی‌سازی ارزش‌های اخلاقی و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

- تفکر انتقادی و نقادی اجتماعی و فرهنگی بر مبنای ملاک‌های اعتقادی دینی
- تقویت عزت و هویت اسلامی- ایرانی
- ترویج و درونی‌سازی اخلاق و ارزش‌های اسلامی
- شناخت حقوق و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی
- شناخت میراث فرهنگی کشور، استعدادها و قابلیت‌های آن
- گسترش بهداشت روانی و مقابله با آسیب‌های اجتماعی
- تقویت روحیه خودباوری، نشاط و امید به آینده

به طور کلی می‌توان گفت که سه مؤلفه تقویت هویت ملی، اخلاق محوری در زندگی اجتماعی و مهارت‌های زندگی از موارد مهمی است که برنامه مطالعات اجتماعی آن‌ها را در اهداف و محتوای آموزش رسمی این درس دنبال می‌کند.

۳- جایگاه مهارت‌های زندگی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی

مهارت‌های زندگی، مجموعه‌ای از توانایی‌ها هستند که زمینه سازگاری و رفتار مفید را برای فرد فراهم می‌کنند. این توانایی‌ها فرد را قادر می‌سازد تا مسئولیت‌ها و نقش‌های اجتماعی‌اش را بپذیرد و بدون لطمه زدن به خود و دیگران، با خواسته‌ها، انتظارات و مشکلات روبه‌رو شود.

ده مهارت زندگی که سازمان بهداشت جهانی مشخص نموده، عبارت‌اند از:

- ۱- مهارت خودآگاهی
- ۲- مهارت همدلی
- ۳- مهارت روابط بین فردی
- ۴- مهارت ارتباط مؤثر
- ۵- مهارت مقابله با استرس
- ۶- مهارت مدیریت هیجان
- ۷- مهارت حل مسئله
- ۸- مهارت تصمیم‌گیری
- ۹- مهارت تفکر خلاق
- ۱۰- مهارت تفکر نقادانه

۱- ۳ فواید و کاربردهای مهارت‌های زندگی

مهم‌ترین فواید و کاربردهای مهارت‌های زندگی عبارت‌اند از:

- ۱- نحوه کنار آمدن با انتظارات متفاوت خود، خانواده، همسر، فرزندان، دوستان، همکاران و جامعه
- ۲- برقراری رابطه لذت بخش با امکانات، فناوری‌ها و محیط زندگی
- ۳- دفع فشارهای روانی از طرف محیط
- ۴- سازگاری با مسائل اقتصادی و نیازهای معیشتی

- ۵- تقویت مدیریت خانواده
- ۶- تقویت اعتماد به نفس
- ۷- تقویت مهارت‌های ارتباطی
- ۸- تأمین سلامت جسمی و بهداشت روانی
- ۹- تأمین آرامش و لذت زندگی
- ۱۰- خود شکوفایی، بالندگی، خوشبختی و شادابی

امروزه آموزش مهارت‌های زندگی (Life Skills) جایگاه ویژه‌ای در برنامه‌های درسی همه کشورهای جهان دارد. هدف برنامه‌های درسی به‌ویژه در دوره آموزش عمومی یعنی ابتدایی و متوسطه اول آن است که دانش‌آموزان بتوانند هر چه بیشتر صلاحیت‌ها و مهارت‌های زندگی را کسب کنند، این مهارت‌ها از منظر فردی، خود راهبری و از منظر اجتماعی، رابطه مطلوب و مؤثر با محیط زندگی و با دیگران را شامل می‌شود.

در بین برنامه‌های درسی، برنامه درسی مطالعات اجتماعی به دلیل ماهیت خود ظرفیت بالقوه زیادی برای آموزش مهارت‌های زندگی دارد. برنامه درسی مطالعات اجتماعی بستر مناسبی برای پرورش مهارت‌های زندگی اجتماعی فراهم می‌آورد. در این درس، دانش‌آموزان با حقوق و مسئولیت‌های شهروندی در جامعه خود آشنا می‌شوند و با درک و فهم مسائل و موضوعات جامعه و محیط پیرامون و کشور خود، چگونگی زندگی در اجتماع را یاد می‌گیرند و به مهارت‌های لازم برای زندگی اجتماعی مجهز می‌شوند. درس مطالعات اجتماعی این قابلیت را دارد که تصمیم‌گیری فردی و مشارکت اجتماعی و با هم زیستن را در جامعه تقویت کند.

بر همین مبنا، تلاش در جهت برقراری پیوند نزدیک محتوا با مسائل و نیازهای واقعی زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی و ایجاد مهارت‌های مورد نیاز، اهمیت و اولویت زیادی در تدوین این برنامه دارد.

در جهت‌گیری برنامه درسی نوین مطالعات اجتماعی در نظام رسمی کشور نیز سعی بر آن بوده است که محتوای آموزش این درس هر چه بیشتر با زندگی روزانه دانش‌آموزان پیوند بخورد و به جای تأکید بر دانستنی‌ها و محفوظات زیاد، بر ارائه مطالب کاربردی تأکید شود.

۴- ضرورت‌های برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای افراد کم‌توان ذهنی

۴-۱ نیاز دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی به مهارت‌های اجتماعی:

کم‌توانی ذهنی با محدودیت‌های قابل توجهی در عملکرد هوشی و رفتار انطباقی مشخص می‌شود. کودکان و نوجوانان با معلولیت ذهنی فاقد مهارت‌های اجتماعی هستند. بنابراین، آموزش مهارت‌های اجتماعی معمولاً بخشی جدایی‌ناپذیر از برنامه‌های آموزشی برای افراد با معلولیت ذهنی است. برای دانش‌آموزان مهم است که بتوانند روابط اجتماعی مثبت با خانواده، همسالان، معلمان و سایر افراد جامعه را حفظ کنند. علاوه بر مشکلات شناختی و اجتماعی، کودکان دارای معلولیت ذهنی دارای مشکلات رفتاری و عاطفی نیز هستند.

مهم‌ترین محدودیت‌های افراد کم‌توان ذهنی:

- ضعف رفتار سازشی

- ضعف عملکرد مستقل فردی
- ضعف مسئولیت‌پذیری
- ضعف در برقراری ارتباط مؤثر با محیط و با همسالان و بزرگسالان
- ضعف تسلط بر اعمال حسی و حرکتی
- ضعف در فعالیت‌های تحصیلی

اختلالات رفتاری، مشکلات شخصی و اجتماعی زیادی به‌وجود می‌آورد و کودکان مبتلا به این اختلالات مشکلات زیادی را برای خانواده و مدرسه ایجاد می‌کنند. همچنین این اختلالات باعث آسیب‌پذیری آن‌ها در نوجوانی و حتی بزرگسالی می‌شود. آموزش مهارت‌های اجتماعی، به ویژه در دوره نوجوانی، می‌تواند تأثیرات مثبتی بر رفتار دانش‌آموزان با معلولیت ذهنی و مشکلات آن‌ها در این زمینه داشته باشد.

بی‌شک یکی از دغدغه‌های بزرگ والدین کودک کم‌توان ذهنی این است که فرزندشان روزی بتواند مستقل زندگی کرده و از خود مراقبت نماید. متأسفانه علاوه بر مشکلات کودکان معلول ذهنی به لحاظ شناختی و ذهنی، برخی عوامل دیگر نیز مانع از یادگیری مهارت‌های ابتدایی زندگی توسط این گروه از کودکان می‌شود. مواردی چون عدم آگاهی اولیه، نگرانی خانواده‌ها و ندادن مسئولیت به فرزند کم‌توان خود، وقت‌گیر بودن آموزش و انجام فعالیت‌ها توسط کودکان، ترحم خانواده به فرزند دارای معلولیت، عدم شناخت اطرافیان از نحوه ارتباط با کودک کم‌توان ذهنی و... منجر به وابستگی شدید، احساس عدم کفایت، بروز رفتارهای ناپه‌نجان، کاهش حضور فرد دارای معلولیت در جامعه و در نهایت خستگی و کاهش انرژی خانواده از انجام شخصی‌ترین نیازهای فرزند خویش می‌شود. گاهی اوقات خانواده با حمایت بیش از حد از فرزند دچار معلولیت و انجام تمامی کارهای روزمره او فرصت‌های توسعه و روابط با دیگران را برای فرزند خویش محدود می‌سازد. بنابراین فعال بودن در زندگی خانوادگی و اجتماعی اهمیت زیادی در توسعه فردی دارد و همچنین ایجاد فرصت برای شرکت در فعالیت‌های اجتماعی تأثیر زیادی بر هویت فردی، اعتماد به نفس، کیفیت زندگی و در نهایت وضعیت اجتماعی فرد خواهد گذاشت.

افراد دچار معلولیت ذهنی یا جسمی نیازمند طیف وسیعی از مهارت‌ها هستند که آن‌ها را قادر به مشارکت معنادار در خانواده و جامعه می‌کند.

در اسناد فرادستی آموزش و پرورش، سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی مانند بند ۳-۷ اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی، به تفاوت‌های ناشی از محیط زندگی فرهنگی و اجتماعی و تفاوت‌های جنسیتی و فردی تأکید شده است. این تأکید می‌تواند افراد دچار معلولیت و با نیازهای ویژه را در بر بگیرد.

استقلال در زندگی و داشتن زندگی مستقل چشم‌انداز مهم آموزش به افراد کم‌توان است. در فرایند رشد کودکان و زندگی آن‌ها، رفتار منطبق با هنجارها و ارزش‌ها و نمادها و به طور کلی فرهنگ یک جامعه به طور طبیعی به آن‌ها انتقال می‌یابد.

کودکان کم‌توان ذهنی در تعاملات بین فردی و اجتماعی و سازگاری با هنجارها، دچار مشکل هستند. کسب مهارت‌های اجتماعی برای سازگاری این کودکان ضرورت زیاد دارد، زیرا در صورت فقدان این مهارت‌ها با طرد شدن در محیط دوستان و فامیل و محیط‌های شغلی و... روبه‌رو می‌شوند.

به گفته گودوین (۱۹۹۱) منظور از زندگی مستقل در اختیار قرار گرفتن و به کنترل در آوردن زندگی خود و امکان

زندگی در اجتماع است.

برای کسب زندگی مستقل توسط افراد کم‌توان ذهنی سه نوع مرجع آموزش ضرورت دارد:

- آموزش‌های مدرسه‌ای و محتوای مناسب برای افراد کم‌توان ذهنی
- آموزش‌های خارج از مدرسه
- حمایت‌های اجتماعی مانند حمایت‌های دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد

۴-۲ ویژگی‌های برنامه درسی مناسب افراد کم‌توان ذهنی:

- کاربردی بودن برنامه درسی
 - منعطف بودن برنامه
 - انطباق برنامه با شرایط خارج از مدرسه
 - رفع نیازهای اساسی
 - افزایش توانایی‌های بالقوه
 - کاهش وابستگی افراد و مستقل نمودن آن‌ها
- برخی از صاحب‌نظران ویژگی‌های محتوای آموزشی مناسب برای افراد کم‌توان ذهنی را به شرح زیر آورده‌اند:
- کمک به آرامش بخشی (سازگاری، آرامش عاطفی و...)
 - حفظ بهداشت مناسب و سلامت (عادات خوب، مراقبت و...)
 - توانایی درک دنیای پیرامون (استفاده خوب از حواس و...)
 - کمک به برقراری ارتباط مؤثر با دیگران

۴-۳ وجوه مشترک برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای کودکان عادی و کودکان کم‌توان ذهنی:

با توجه به آنچه درباره ماهیت درس مطالعات اجتماعی و محورهای آن در نظام آموزش رسمی و با توجه به نیازهای اساسی و اجتماعی کودکان کم‌توان ذهنی که در بخش قبل آورده شد، می‌توان پی برد که وجوه مشترکی در برنامه‌های درسی نوین برای هر دو طیف وجود دارد. مهم‌ترین وجه مشترک برای هر دو طیف، مهارت‌های زندگی و تربیت اجتماعی، آماده‌سازی هر چه بیشتر و بهتر افراد برای ورود به زندگی بزرگسالی و فرصت شرکت فعال در جامعه است. بر همین مبنا رویکرد و جهت‌گیری اصلی برنامه درسی مطالعات اجتماعی که جزو دروس کودکان کم‌توان ذهنی است نیز همین وجوه مشترک است که در بالا به آن اشاره شد.

۵- حوزه‌های موضوعی و جدول وسعت و توالی مفاهیم درس مطالعات اجتماعی (ویژه کم‌توان ذهنی)

با توجه به رویکرد تربیت اجتماعی و آمادگی برای زندگی مستقل، مهم‌ترین حوزه‌های موضوعی یا محورهایی که در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی از پایه سوم تا ششم این گروه از دانش‌آموزان دنبال می‌شود، عبارت‌اند از:

- خودشناسی و خود راهبری (حقوق و مسئولیت‌ها)

- ارتباط با دیگران (رفتار مناسب و ارتباط مؤثر)
- رعایت نکات ایمنی و امنیت (حفاظت از خود و مکان)
- نهادها، مؤسسات و سازمان های اجتماعی
- کار و شغل، سواد مالی - اقتصادی
- حفاظت از منابع
- رابطه انسان و مکان و محیط جغرافیایی
- میراث تاریخی
- فرهنگ و هویت بومی و ملی (ایرانی - اسلامی)

ششم ابتدایی	پنجم ابتدایی	چهارم ابتدایی	سوم ابتدایی	حوزه یا محور موضوعی
*شناخت حقوق خود در خانه و مدرسه و جامعه	*شناسایی هیجانها، خود مانند ترس، اندوه، شادی و خشم	*مشخصات فردی و شناسنامه ای	*مفهوم تولد و متولد شدن	خودشناسی و خود راهبری (حقوق و مسئولیت ها)
*مفهوم انتخاب شغل	*راه های غلبه بر ترس	*شناسنامه، کاربرد و نگهداری از آن	*مفهوم بزرگ تر شدن و تغییر	
*مفهوم مقررات مربوط به شغل خود	*راه های غلبه بر عصبانیت و خشم	*معرفی کردن خود و پر کردن فرم مشخصات شناسنامه ای	*خصوصیات ظاهری مانند قد، وزن، رنگ چشم و...	
*مفهوم شناخت پوشاک مناسب برای مشاغل، فصل ها و مناسبت های گوناگون	*مفهوم احساسات خوشایند و ناخوشایند	*کارت ملی و نگهداری از آن	*معرفی کردن خود	
*مفهوم نحوه انتخاب پوشاک مناسب خود	*راه های غلبه بر غم و اندوه	*مفهوم تفاوت های فردی	*مفهوم نیازهای من	
*مفهوم سایز یا اندازه	*مراقبت از بدن خود و مراجعه به موقع به پزشک در هنگام بروز بیماری	*مفهوم استعداد های من	*مفهوم علائق، خواسته ها و ناراحتی های من	
*مفهوم نگهداری پوشاک	*استفاده صحیح از اوقات فراغت	*مفهوم برنامه ریزی	*مفهوم احساسات من	
*مفهوم حجاب		*برنامه ریزی استفاده صحیح از اوقات فراغت	*مفهوم تغییر نیازهای من	
*مفهوم پوشاک مناسب برای حجاب		*رعایت نظافت و پاکیزگی در مدرسه و حفظ نظم و اموال شخصی در مدرسه مانند کیف کتاب و لوازم التحریر	*رعایت بهداشت فردی	
			*رعایت نظم فردی و حفظ اموال شخصی مانند کیف پول، کلاه، چتر، لباس و...	

حوزه یا محور موضوعی	سوم ابتدایی	چهارم ابتدایی	پنجم ابتدایی	ششم ابتدایی
ارتباط با دیگران (رفتار مناسب و ارتباط مؤثر)	<ul style="list-style-type: none"> * مفهوم خانواده و کارکردهای آن (محبت، رفع نیازها، آموزش و...) * مفهوم خانه به عنوان محل زندگی * محبت و همدلی و همکاری در خانواده * برقراری ارتباط مناسب با خواهر و برادر * احترام به پدر و مادر و سالمندان و پدر بزرگ و مادر بزرگ * رعایت مقررات زندگی روزانه در خانه و خانواده * شناخت مدرسه به عنوان مکان درس خواندن و یادگیری * مقررات مدرسه و همکاری و همدلی در مدرسه * شناخت محله و مکان های آن * شناخت فروشگاه و بوستان (پارک) * رفتار مناسب در فروشگاه * رفتار مناسب در بوستان (پارک) 	<ul style="list-style-type: none"> * رعایت آداب مهمانی رفتن و پذیرایی از مهمان * مقررات زندگی روزانه و همکاری در خانواده * شجره خانوادگی و شناسایی نسبت های خانوادگی و فامیلی * مقررات مدرسه * مقررات محله * رفتار با همسایگان * مهارت عملی تلفن زدن و برقراری ارتباط برای رفع نیازها * مفهوم نشانی یا آدرس * به خاطر سپردن نشانی منزل * مفهوم مهربانی، احترام، همدلی و همکاری با دوستان * استفاده از وسایل نقلیه عمومی 	<ul style="list-style-type: none"> * مفهوم گفت و گو به عنوان مهم ترین راه ارتباط با انسان ها * مفهوم گوینده و شنونده * رعایت آداب مهمانی رفتن و پذیرایی از مهمان * مقررات مدرسه * رفتار مناسب در وسایل نقلیه عمومی * رفتار مناسب در فروشگاه * کمک گرفتن از افراد ذی صلاح * هنگام نیاز به کمک * درک احساسات و عواطف دیگران و واکنش مناسب نشان دادن، همدلی * مهارت های گفت و گو خوب گوش کردن و خوب حرف زدن و تقاضای مؤدبانه و تشکر کردن و عذرخواهی * آشنایی با مفهوم سفر و تهیه بلیط * مشورت با اولیا * استفاده از اینترنت * کمک خانواده و معلم 	<ul style="list-style-type: none"> * شناخت کارکنان مدرسه و وظایف آنها * نحوه ارتباط با کارکنان مدرسه * مقررات مدرسه * مراجعه به مشاور مدرسه و افراد ذی صلاح برای کمک گرفتن در مسائل خود * دوستی و آداب دوستی، انتخاب دوست و حفظ دوستی * همکاری با دوستان در درس و اوقات فراغت * رعایت قوانین مربوط به شغل و محیط کار * رفتار مناسب با همکاران در محیط کار * رفتار مناسب با مشتریان در فروشگاه

ششم ابتدایی	پنجم ابتدایی	چهارم ابتدایی	سوم ابتدایی	حوزه یا محور موضوعی
*رعایت نکات ایمنی در مدرسه *رعایت نکات ایمنی در محیط کار *استفاده از لباس مناسب، دستکش، پیش بند و ماسک هنگام کار *مهارت های نه گفتن به تقاضاهای نامناسب *اطلاع دادن به صاحب کار و خانواده هنگام بروز مشکل *رعایت نکات ایمنی در هنگام سفر *رعایت نکات ایمنی در جنگل و کنار دریا	*رعایت نکات ایمنی در خانه (وسایل برقی و برق) *رعایت نکات ایمنی در عبور و مرور در کوچه و خیابان *برخورد با غریبه ها و پاسخ نه گفتن به تقاضای آن ها، نخوردن و نگرفتن چیزهای مشکوک از دیگران *مراقبت از حریم شخصی (بدن) *مراقبت در استفاده از وسایل نقلیه *مراقبت و ایمنی در مدرسه *ایمنی در مشاغل (دستکش، ماسک، کلاه ایمنی و...) *حفاظت از اموال عمومی محله *مراقبت هنگام استفاده از اینترنت	*رعایت نکات ایمنی در خانه، (مواد شوینده و سمی) *رعایت نکات ایمنی در عبور و مرور در کوچه و خیابان *برخورد با غریبه ها و پاسخ نه گفتن به تقاضای آن ها، سوار وسیله نقلیه غریبه نشدن	*رعایت نکات ایمنی در خانه، باز نکردن در به روی غریبه ها، بازنگذاشتن در و ... روشن نکردن آتش و ترفه و.. *رعایت نکات ایمنی در مدرسه *رعایت نکات ایمنی در پارک *رعایت نکات ایمنی در عبور و مرور در کوچه و خیابان *حفاظت از اثاثیه و وسایل خانه	رعایت نکات ایمنی و امنیت (حفاظت از خود و مکان)
*آشنایی با مراکز درمانی *آشنایی با بیمه و استفاده از خدمات مربوط به آن *سازمان بهزیستی *کارت بهزیستی و استفاده و نگهداری از آن	*اورژانس *کمک گرفتن از اورژانس *آتش نشانی *کمک گرفتن از آتش نشانی *بانک *شهرداری	*ایستگاه اتوبوس و تاکسی و مترو *مدرسه *پلیس و کارکرد آن *کمک گرفتن از پلیس، مهارت عملی تلفن زدن به پلیس	*مسجد *مدرسه	نهادهای، مؤسسات و سازمان های اجتماعی

ششم ابتدایی	پنجم ابتدایی	چهارم ابتدایی	سوم ابتدایی	حوزه یا محور موضوعی
*مفهوم تجارت *مفهوم صادرات و واردات *آشنایی با کالاهای وارداتی و صادراتی *مفهوم دستمزد *آشنایی با کارگاه تولید کفش و کارخانه کنسرو ماهی و فروشگاه مواد غذایی (سوپر مارکت) *آشنایی با مراحل تولید کفش و تهیه کنسرو ماهی *آشنایی با مشاغل ماهیگیری و کشاورزی به عنوان منابع تأمین غذا *آشنایی با باغداری و زراعت *آشنایی با ابزارآلات کشاورزی *آشنایی با مراحل کشاورزی *آشنایی با محصولات باغی و صیفی جات و حبوبات *آشنایی با بازار میوه و تره بار	*مفهوم خرید *مفهوم نیاز در خرید *مفهوم درآمد و هزینه *مفهوم تعادل درآمد و هزینه برای خرید *مفهوم پس انداز *معرفی مشاغل (نقاش و آشپز) *شناسایی پول و کارکرد آن حفظ و نگهداری پول *مفهوم کارت بانکی و نگهداری از آن	*نیاز به کار کردن و پول برای امرار معاش *مفهوم دستمزد *معرفی مشاغل مختلف در محله *کارگاه خیاطی	*مفهوم فروشگاه و فروشنده *مفهوم کالا *مفهوم پول *مفهوم خرید	کار و شغل، سواد مالی - اقتصادی

ششم ابتدایی	پنجم ابتدایی	چهارم ابتدایی	سوم ابتدایی	حوزه یا محور موضوعی
<ul style="list-style-type: none"> * حفاظت از جنگل، دریا * حفاظت از زمین‌های کشاورزی و باغات 	<ul style="list-style-type: none"> * مصرف بهینه آب و برق * اهمیت آب * پاکیزه نگه داشتن طبیعت هنگام گردش و تفریح 	<ul style="list-style-type: none"> * رابطه منابع و نیازها * مصرف بهینه وسایل زندگی و لوازم التحریر و ... * بازیافت 	<ul style="list-style-type: none"> * مفهوم آب آشامیدنی و غیر آشامیدنی * پرهیز از کثیف کردن محیط * ریختن زباله در سطل زباله 	حفاظت از منابع
<ul style="list-style-type: none"> * آشنایی با منطقه گردشگری شمال * آشنایی با کوه البرز و دریای خزر * آشنایی با خلیج فارس و دریای عمان * جزیره * آشنایی با بندر * آشنایی با استان‌های گردشگری منطقه شمال * مفهوم شالیزار * آشنایی با مرکز استان گیلان * آشنایی با بندرعباس به عنوان یک بندر مهم جنوب کشور * معرفی انواع ماهی، میگو و مروارید 	<ul style="list-style-type: none"> * پدیده‌های جغرافیایی کوه، قله، رود، دشت، کوهپایه و کوهستان * جهت‌های جغرافیایی * آشنایی با نقشه و راهنمای آن * نقشه خوانی * آب و هوا * مفهوم دما و دماسنج * آب و هوای ایران * فعالیت‌های انسانی مرتبط با کوه، رود، دریا و آب و هوا * مفهوم سد، تصفیه آب و مصرف درست 	<ul style="list-style-type: none"> * محله (ویژگی‌های طبیعی و انسانی) از طریق تور محله‌گردی * زندگی در روستا * زندگی در شهر * کشور ایران تقسیمات استان‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> * شناسایی مکان‌های خانه * نقشه خانه * شناسایی مکان‌های مدرسه و کارکرد آن‌ها * نقشه مدرسه * بوستان یا پارک 	رابطه انسان و مکان و محیط جغرافیایی

ششم ابتدایی	پنجم ابتدایی	چهارم ابتدایی	سوم ابتدایی	حوزه یا محور موضوعی
*معرفی استان گیلان و شهر رشت، محصولات کشاورزی، غذا، جایهای دیدنی و سوغات و صنایع دستی *معرفی قشم و کیش و مکان‌های دیدنی آن‌ها	*درک مفهوم مکان‌های دیدنی و تاریخی *معرفی شهر تبریز و مکان‌های دیدنی، آشنایی با شاعران و نویسندگان، غذاها و سوغات *معرفی شهر شیراز و مکان‌های دیدنی و...	*درک مفهوم بناهای قدیمی و تاریخی *معرفی اصفهان و بناهای تاریخی آن، صنایع دستی	*درک مفهوم خط زمان گذشته، حال و آینده، وسایل، پوشاک و عکس‌های زمان کودکی *تغییر از گذشته به حال	میراث تاریخی

۵-۱ مهارت‌ها:

انواع مهارت‌هایی که می‌توانند در برنامه درسی مطالعات اجتماعی پرورش یابند، به شرح زیر است:

مهارت‌های ذهنی

مانند تجسم کردن، انتخاب کردن، تجزیه و تحلیل کردن، فهمیدن، طبقه‌بندی کردن، مقایسه کردن، محاسبه کردن، حل مسئله و...

مهارت‌های عملی

مانند مشاهده کردن، اندازه‌گیری کردن، جمع‌آوری اطلاعات، درست کردن ماکت، ترسیم نقشه و نمودار و...

مهارت‌های ارتباطی

مانند برقراری ارتباط، صحبت کردن، اظهار نظر کردن، کار و مشارکت گروهی و...

مهارت‌های زندگی روزانه و اجتماعی

مانند خود راهبری، رعایت نکات ایمنی، برقراری ارتباط با مؤسسات اجتماعی، رعایت بهداشت، خرید، آمد و شد و ...

۵-۲ ارزش‌ها و نگرش‌ها:

ارزش‌ها و نگرش‌هایی که در درس مطالعات اجتماعی برای پرورش آن‌ها باید اقدام نمود:

- ترغیب به سازگاری با دیگران
- ترغیب به سازگاری با محیط
- احساس مسئولیت
- نگرش مثبت، امید و علاقه به زندگی
- حساس شدن به رفتارهای درست و پرهیز از رفتارهای نادرست

۶- اهداف کلی برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دوره ابتدایی (ویژه کم‌توان ذهنی)

انتظار می‌رود دانش‌آموزان با فراگیری درس مطالعات اجتماعی در پایان دوره ابتدایی

در قلمرو دانش و شناخت:

- ۱- با حقوق و مسئولیت‌های خود در خانه و مدرسه و محل زندگی آشنا شوند و ویژگی‌های فردی خود را بشناسند و برخی راهکارهای خود مراقبتی و کنترل خود را بدانند.
- ۲- چگونگی ارتباط مناسب با دیگران را در محیط‌های مختلف درک کنند و مسئولیت‌های خود را نسبت به دیگران بشناسند.
- ۳- نکات مربوط به ایمنی، امنیت و مراقبت از خود و محیطی که در آن زندگی می‌کنند را بدانند.
- ۴- کارکرد برخی نهادها و مؤسساتی که با آن‌ها سروکار دارند مانند بانک، آتش نشانی، بهزیستی و... را بدانند.
- ۵- درباره رابطه انسان و محیط جغرافیایی، ضرورت حفاظت از منابع، مصرف بهینه آب و خاک و انرژی و... اطلاعاتی کسب کنند.
- ۶- برخی مشاغل و ویژگی‌های آن‌ها و اخلاق و رفتار مناسب در محیط کار را بشناسند و درک کنند.
- ۷- برخی میراث فرهنگی کشور را بشناسند و با برخی ویژگی‌های فرهنگی و آداب و رسوم و جشن‌های محلی و ملی آشنا شوند.

در قلمرو مهارت‌ها:

- ۱- بتوانند از خود در ابعاد مختلف مراقبت نموده و هیجانات خود را کنترل و در امور زندگی روزانه مستقل عمل کنند.
- ۲- مهارت‌های ارتباط مناسب با دیگران را در موقعیت‌های مختلف از خود بروز دهند.
- ۳- نکات ایمنی را در سطوح مختلف خانه، کوچه، خیابان، محله، مدرسه و... رعایت کنند و به کار ببندند.
- ۴- مهارت‌های مصرف صحیح و بهینه منابع و حفاظت از محیط جغرافیایی را از خود بروز دهند.
- ۵- در امور اجتماعی، سفر و بازدید از اماکن زیارتی و تاریخی، جشن‌ها و مراسم مذهبی و ملی توانایی مشارکت مؤثر و صحیح داشته باشند و آداب مربوطه را رعایت کنند.
- ۶- برای رفع نیازها با نهادها و مؤسسات محل زندگی خود ارتباط مناسب برقرار کنند.
- ۷- مهارت‌های مالی و اقتصادی را در زندگی روزانه به کار ببندند.

در قلمرو ارزش‌ها و نگرش‌ها :

- ۱- نسبت به مراقبت از خود حساس و راغب شوند.
- ۲- نسبت به دیگران و محیطی که در آن زندگی می‌کنند، احساس مسئولیت داشته باشند.
- ۳- به رعایت نکات ایمنی حساس شوند.
- ۴- به مصرف صحیح انواع منابع و انرژی ترغیب شوند.
- ۵- به مشارکت در امور اجتماعی و فرهنگی علاقه مند شوند.
- ۶- خودباوری، امید و نشاط در آن‌ها پدید بیاید.

اهداف فرعی:

شایان ذکر است محتوای برنامه مطالعات اجتماعی پاره‌ای اهداف فرعی را نیز دنبال می‌کند.

برای مثال در این برنامه درسی، تقویت مهارت‌های مربوط به خواندن، نوشتن و صحبت کردن نیز از طریق طراحی فعالیت‌های مناسب دنبال می‌شود. در این فعالیت‌ها می‌توان دانش‌آموزان را در جهت تشخیص جنبه‌های مختلف یک متن، درک پیام متن، بازشناسی دستورالعمل‌ها و گفت‌وگو و بیان و افزایش خزانه واژگان ... هدایت نمود. همچنین مهارت‌های حسابی و عددی و مهارت‌های هنری نیز ممکن است از طریق برخی متون یا فعالیت‌های این درس تقویت شوند.

۷- ساختار و محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی

کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی شامل تعدادی فصل هستند که بر اساس حوزه‌های موضوعی و مفاهیم کلیدی و جداول و وسعت و توالی محتوا تجمیع شده‌اند. هر فصل شامل چند درس است. فصول دارای یک عنوان کلی و شامل چند تصویر مرتبط با موضوع فصل است که نشان می‌دهد در این فصل به چه موضوعی پرداخته می‌شود. تصویرها می‌توانند مورد پرسش قرار گیرند تا ذهن دانش‌آموزان را برای حدس زدن و ورود به موضوع آماده کنند.

هر درس شامل یک ورودی و یک پیکره است.

ورودی درس عبارت است از یک فعالیت یا متن دارای پرسش که موجب ایجاد انگیزه و آمادگی برای فراگیری درس می‌شود.

پیکره شامل محتوای اصلی درس و متن و تصویر و تعدادی فعالیت می‌باشد. بیشتر فعالیت‌ها باید در حین فرایند یاددهی- یادگیری در کلاس انجام شوند تا دانش‌آموزان مفاهیم موردنظر را بیاموزند. برخی از فعالیت‌ها نیز مخصوص خارج از کلاس می‌باشند. فعالیت‌ها در قالب سطوح مختلف شناختی بازشناسی، یادآوری، تجزیه و تحلیل و خلاقیت و همچنین مهارت‌های زندگی اجتماعی قرار دارند و هدف آن‌ها ایجاد و تقویت مهارت‌های ذهنی و عملی و اجتماعی به منظور درک عمیق و پرورش مهارت‌ها و درونی کردن ارزش‌ها و تغییر نگرش در دانش‌آموزان است.

باید توجه نمود که تصاویر جزو محتوا بوده و قابل حذف از فرایند آموزش نیستند. تصویرها به فهم موضوع کمک می‌کنند و باید در تدریس به آن‌ها توجه نمود. البته همان‌طور که در بخش بعدی خواهیم گفت از آنجایی که گنجایش کتاب برای درج تصاویر متنوع با اندازه بزرگ و شفاف محدود است، معلمان گرامی باید با فراهم آوردن اجزای دیگر بسته آموزشی از جمله عکس‌های با کیفیت و مرتبط با موضوع اقدام نمایند و از نمایش آن‌ها در فرایند آموزش استفاده کنند.

در پایان فصل‌های کتاب‌های پنجم و ششم، فعالیت (به کار ببندیم) طراحی شده است. هر کدام از این فعالیت‌ها ممکن است به یک یا چند درس آن فصل مربوط باشند.

انجام فعالیت‌های (به کار ببندیم) بسیار مهم بوده و بر اجرای آن‌ها تأکید می‌شود.

اهمیت و ضرورت‌های انجام این فعالیت‌ها عبارت‌اند از:

- این فعالیت‌ها کاربردی بوده و برای دستیابی به مهارت‌های زندگی و مهارت‌های اجتماعی طراحی شده‌اند.
- عمدتاً در کلاس و مدرسه انجام می‌شوند.
- زمان تکرار و تمرین برخی از آن‌ها تا پایان سال تحصیلی است.

- بیشترین دقت و تمرکز معلم باید بر فراگیری و ارزشیابی از آن‌ها باشد.
- در این تمرین‌ها تعمیم یادگیری به محیط واقعی زندگی و کاربردی نمودن آنچه فراگرفته شده از اهمیت زیادی برخوردار است.
- قابل حذف از آموزش نیستند و اهمیت آن‌ها حتی فراتر از متن درس است.

۸- بسته آموزشی مطالعات اجتماعی

به طور کلی بسته آموزشی، مجموعه نرم‌افزارها (راهبردها، الگوها، وظایف، چارچوب‌ها، رهنمودها، تکالیف، آزمون‌ها) و سخت‌افزارها (رسانه‌ها، وسایل، تجهیزات، ابزارها، منابع و مواد) است که با استفاده از فناوری‌های جدید و قدیم به شکل‌های ساده و پیچیده با توجه به اهداف یاددهی-یادگیری برنامه درسی سازماندهی می‌شود. در تعریف و معرفی اجزای بسته آموزشی، نظریات مختلفی وجود دارد و افراد مختلف طبقه‌بندی‌های متنوعی را ارائه کرده‌اند. اما به طور کلی مهم‌ترین اجزای بسته آموزشی عبارت‌اند از:

- راهنمای معلم
- کتاب دانش آموز
- کتاب کار دانش آموز
- کتاب ارزشیابی
- منابع چاپی مانند (کتاب‌های داستانی و موضوعی، مجله‌ها و نشریات، کتاب‌های شعر و سرود، کتاب‌های کار و تمرین، کتاب‌های مرجع و...)
- مجموعه طرح درس‌های پیشنهادی شامل طرح‌های مبتکرانه و متفاوت برای شرایط مختلف
- وسایل آموزشی مورد استفاده در کلاس درس

الف- وسایل آموزشی نمایشی

- بخش وسیعی از بسته آموزشی شامل این بند می‌شود: پوسترها، نقشه‌ها، عکس‌ها، چارت‌ها، مدل‌ها و ماکت‌ها، نمونه‌های واقعی، انواع تخته‌ها، سی‌دی‌ها و ابزارآلات در این گروه جای می‌گیرند.
- پوسترها معمولاً به گونه‌ای طراحی می‌شوند که پیام‌های ارزشمندی را درباره یک موضوع از طریق یک طرح برانگیزاننده و مؤثر در مخاطب القا کنند. در درس مطالعات اجتماعی در زمینه موضوعاتی چون علائم عبور و مرور، مصرف آب، رعایت نکات ایمنی در خانه، انواع مشاغل و... می‌توان از پوسترها بهره گرفت.
 - نقشه‌های جغرافیایی بخش مهمی از وسایل آموزشی نمایشی برای تدریس جغرافیا هستند. برخی از نقشه‌ها در اندازه دیواری تولید می‌شوند. در تهیه و کاربرد نقشه‌های جغرافیایی در کلاس‌های دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی باید از به‌کارگیری نقشه‌های شلوغ که حاوی اطلاعات زیاد هستند پرهیز کرد و از نقشه‌های مصور و جذاب و ساده با اطلاعات محدود استفاده کرد. در نقشه‌های مصور علاوه بر اطلاعات جغرافیایی از عکس یا نقاشی نیز استفاده شده است. برای مثال در نقشه گردشگری یک شهر تصاویر نقاشی از بناهای تاریخی، ورزش‌های زمستانی یا تابستانی، مراکز تفریحی، سوغاتی‌ها و صنایع دستی و... وجود دارد که نقشه را جذاب‌تر و قابل فهم می‌کند.
 - نمونه‌های واقعی که توسط معلم یا دانش‌آموز به کلاس آورده می‌شوند نیز بخشی از وسایل آموزش مطالعات

اجتماعی هستند؛ برای مثال لباس محلی، وسایلی که در یک جشن مورد استفاده قرار می‌گیرد، وسایل قدیمی، ابزاری که در یک شغل به کار می‌رود و نظایر آن ...

- همچنین مدل‌ها و ماکت‌ها هم نقش مهمی در آموزش مطالعات اجتماعی دارند. زیرا مشاهده و بررسی برخی پدیده‌ها به طور مستقیم و به سادگی امکان پذیر نیست. ماکت زندگی روستایی یا زندگی عشایری یا نمایش کوه و دشت و جلگه بر روی یک ماکت مصنوعی از جمله نمونه‌های این مورد می‌باشد.
- آلبوم عکس‌های تاریخی و جغرافیایی و وسایل آموزشی مرجع مانند اطلس‌های تاریخی و جغرافیایی و دایرةالمعارف‌ها و فرهنگنامه‌ها و همچنین بازی‌های آموزشی گروهی و پازل‌ها و کارت‌های آموزشی از جمله وسایل مورد استفاده در کلاس‌های درس مطالعات اجتماعی هستند.

ب- وسایل و تجهیزات دیداری - شنیداری

به طور کلی همه دانش‌آموزان از دیدن فیلم استقبال می‌کنند و از آن لذت می‌برند. فیلم‌های موضوعی و داستانی، مستند و انیمیشن از نظر برانگیختن عواطف و احساسات کودکان و انتقال اهداف، اهمیت بسیار زیاد دارند. یافتن فیلم‌ها و عکس‌های مناسب کودکان کم‌توان ذهنی و گنجاندن آن‌ها در بسته آموزشی به تبحر و تلاش معلم بستگی دارد.

از رایانه‌ها و نرم افزارهای رایانه‌ای در موارد مختلف می‌توان استفاده کرد. هر چند بهره‌گیری از رایانه در آموزش و پرورش مدارس به صورت کامل و فراگیر تحقق نیافته و خلأهایی در این زمینه وجود دارد، اما بهره‌گیری از فناوری‌های اطلاعاتی به سرعت در حال گسترش است.

امروزه، نرم افزارهای رایانه‌ای به صورت بازی‌ها و سرگرمی‌های آموزشی یا کاربرگ تمرین و فعالیت تولید می‌شوند که می‌توان موارد مناسب برای کودکان کم‌توان ذهنی را در بین آن‌ها انتخاب و خریداری یا به تولیدکنندگان سفارش تولید داد.

۸-۱ نقش معلمان در فراهم کردن و تولید اجزای بسته آموزشی

اگرچه امروزه بسته‌های آموزشی توسط سازمان‌ها و نهادهای مختلف تهیه و توزیع می‌شوند و تجهیزات دیداری و شنیداری و آلبوم‌ها و فیلم‌ها و مدل‌ها و نقشه و کره جغرافیایی و... توسط مدارس خریداری و در آزمایشگاه و کتابخانه مدرسه یا در کلاس نگهداری می‌شوند، اما معلمان مبتکر و گروه‌های آموزشی معلمان نیز می‌توانند نقش مفید و مؤثری در تولید اجزای بسته بر عهده بگیرند. اصولاً هر چه معلمان در فراهم کردن رسانه‌ها و اجزای این بسته خلاقیت بیشتری از خود نشان دهند، نتایج بهتری در آموزش به دست می‌آورند.

خوشبختانه با پیشرفت فناوری‌های ارتباطی، امروزه هر کسی می‌تواند به آسانی با گوشی تلفن همراه از پدیده‌های مختلف طبیعی و اجتماعی عکس‌ها و فیلم‌های کوتاه تهیه کند.

معلمان مطالعات اجتماعی نیز متناسب با موضوعات درسی وقتی با پدیده‌های طبیعی مانند کوه و آبشار و جلگه و محیط پارک و یا حفظ محیط زیست و یا پدیده‌های اجتماعی مانند جشن‌ها، اعیاد، مشاغل و... روبه‌رو می‌شوند، می‌توانند فیلم‌ها و عکس‌هایی از پدیده‌های زندگی واقعی تهیه کنند و آن‌ها را در کلاس به نمایش بگذارند. همچنین تهیه و جمع‌آوری نمونه‌های واقعی اشیاء و وسایل مانند یک لباس محلی، یک سوغاتی صنایع دستی و... نگهداری آن‌ها در کمد داخل کلاس توسط معلم موجب غنی شدن فضای آموزشی از رسانه‌های مؤثر در امر یادگیری خواهد شد.

باید توجه نمود از آنجایی که ملموس نمودن آموزش برای کودکان کم‌توان ذهنی ضرورت بسیار زیاد دارد، نمایش عکس و فیلم و تهیه پرده اسلاید و پروژکتور برای کلاس‌های این کودکان الزامی است.

ملاحظات مربوط
به آموزش و
تدریس مطالعات
اجتماعی

در این بخش به اختصار به ملاحظات که در فرایند یاددهی - یادگیری درس مطالعات اجتماعی باید مدنظر معلمان قرار بگیرد می‌پردازیم. بدیهی است معلمان همواره باید مدنظر داشته باشند که با کودکان روبه‌رو هستند که مشکلات و کم‌توانی‌های ذهنی دارند. متأسفانه گاهی مشاهده می‌شود که معلمان به‌ویژه معلمان کم‌تجربه همان الگوها و فرایندهای آموزش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی را که در مدارس عادی حکم‌فرماست و حتی مورد نقد نیز هست، عیناً در مدارس استثنایی به کار می‌برند.

روش سخنرانی و باز توضیح مطالب کتاب و یا برگه‌های امتحانی که بر روی آن‌ها چند پرسش حافظه‌ای دیده می‌شود از آن جمله است. درحالی که برای آموزش به کودکان کم‌توان باید ملاحظات را در نظر گرفت. در این بخش ابتدا مهم‌ترین نکات کلی که معلمان باید در فرایند تدریس به آن توجه کنند فهرست‌وار بیان می‌شود و سپس مطالبی بر محورهای مثلث ارتقای یادگیری، تنوع در روش‌های تدریس و معرفی برخی روش‌ها، اصول آماده کردن طرح درس و نقش مشارکت والدین و خانواده‌ها در آموزش ارائه می‌شود.

۱- چه نکاتی را در تدریس مطالعات اجتماعی به کودکان کم‌توان ذهنی در نظر بگیریم؟

■ از آنجایی که کسب مهارت‌های فردی و اجتماعی زندگی مستقل، رکن مهم برنامه‌های درسی به‌ویژه برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای کودکان کم‌توان ذهنی است، بنابراین معلمان در طی طراحی فرایند تدریس و آموزش، همواره باید این هدف مهم را در نظر بگیرند و برای تحقق آن اولویت قائل شوند. تقویت مهارت‌های خودکنترلی و خودراهبری و بسط‌سازگاری با شرایط محیطی و روابط انسانی در تدریس هر موضوع، همواره مدنظر قرار گیرد.

اصولاً کودکان کم‌توان ذهنی به دلیل محدودیت‌ها و مشکلاتی که دارند در ارتباطات اجتماعی، طرد و منزوی می‌شوند و این چرخه به مشکلات آن‌ها می‌افزاید.

معلم مطالعات اجتماعی مؤظف است از فرصت کلاس برای تقویت مهارت‌های اجتماعی پایه، نظیر برقراری تماس چشمی و استفاده از حالات بدن، گفت‌وگو، بازی و همکاری، تعارف کردن، نوبت گرفتن، قدردانی، رعایت آداب و مقررات، درخواست کمک از راه‌های مناسب، کنترل خشم و نظایر آن استفاده کنند.

همچنین، هم‌گروه کردن دانش‌آموزان دارای مهارت اجتماعی پایین با دانش‌آموزان دارای مهارت اجتماعی بالا، هم در کار مشارکتی گروهی و هم در بازی‌ها می‌تواند به آن‌ها کمک کند که از طریق مشاهده همسالان توانمندتر از لحاظ اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی را فرا گیرند.

■ برای تقویت و آموزش مهارت‌ها این مراحل را رعایت کنید:

۱- خرد کردن یک مهارت به چند مرحله جزئی‌تر و فرعی‌تر

۲- تکرار و تقلید و تمرین

۳- بازخورد به این معنا که او را در مورد گام‌هایی که برداشته تشویق کنید و بگویید در چه مرحله‌ای است و هنوز چه چیزی را باید یاد بگیرد.

۴- فراهم کردن فرصت برای بروز مهارت در موقعیت واقعی در مدرسه یا منزل

۵- تقویت متناوب بدین معنی که مهارت با یک و دو جلسه آموزش پایدار نمی‌شود و ممکن است به فراموشی

سپرده شود و بهتر است در هفته‌ها و ماه‌های بعد و هر از گاهی بر آن تأکید شود تا به یادگیری پایدار دست یابد.

■ تفاوت‌های فردی را در نظر بگیرید. ممکن است دانش‌آموزی در یک زمینه با بیان شفاهی مقصود خود را بهتر بیان کند اما دانش‌آموز دیگر در کارهای دستی مانند نقاشی یا مکت قوی‌تر باشد. به همین منظور معلم باید فعالیت‌های متنوعی در یک موضوع طراحی کند تا هر دانش‌آموز به فراخور توانایی، مقصود خود را بیان کند. نقاط قوت دانش‌آموزان و روش‌های مورد علاقه و تسلط آن‌ها باید تشویق و تقویت شود، ضمن آن که تلاش شود تا نقاط ضعف برطرف گردد.

■ عدم توانایی دانش‌آموزان دچار ضایعات مغزی در سازمان بخشیدن و کنترل برخوردها و رفتارهایشان موجب می‌شود که این کودکان نسبت به نگرش‌ها و انتقادات افراد در مورد آن‌ها به‌طور مستقیم عکس‌العمل نشان دهند. بنابراین جو کلاس باید به گونه‌ای آرام و مناسب طرح‌ریزی شود تا به عنوان الگوی رفتاری دانش‌آموزان شکل بگیرد. یکی از راهکارها، جهت‌بخشی مجدد به آن‌هاست، مثلاً به دانش‌آموز بگوییم فعالیت را متوقف کند و بخواهیم حالا دوباره انجام دهد.

■ دوره‌های انجام فعالیت را طوری سازماندهی کنیم که دانش‌آموز قبل از خستگی به موفقیت برسد. از آموزش‌هایی که دانش‌آموز را با شکست مواجه می‌کند بپرهیزیم و از روش‌های گام به گام استفاده کنیم. صحبت محبت‌آمیز و تماس فیزیکی مانند دست گذاشتن روی شانه‌های دانش‌آموز کم‌توان در ایجاد جو آرام مؤثر است. معلمان همواره در نظر داشته باشند که آموزش‌های آن‌ها جنبه آموزشی-مداخله‌ای داشته و دو وجهی است.

■ یکی از نکاتی که معلمان مطالعات اجتماعی و سایر دروس باید در نظر بگیرند، پرهیز از شلوغی بیش از حد دیوارها و فضای کلاس است.

شلوغی بیش از حد موجب حواس پرتی دانش‌آموز کم‌توان ذهنی می‌شود. بنابراین مقواها و پوسترها و اشیایی که به تابلوهای مغناطیسی چسبانده شده‌اند باید مرتباً عوض شوند و همان‌هایی که ضرورت دارند در معرض دید دانش‌آموزان قرار گیرند. با این حال کارها و فعالیت‌های دانش‌آموزان را با تشویق آن‌ها در معرض دید همه قرار دهید.

وسایل و رسانه‌های مورد نیاز برای تدریس نباید در کلاس پخش و پراکنده باشند و در یک کمد و قفسه داخل یا خارج کلاس جای بگیرند.

نور باید مناسب باشد. نور فلورسنت‌هایی که سوسو می‌زنند یا صدای وز وز دارند به‌ویژه برای کودکان اوتیسم آزاردهنده بوده و مناسب نیستند. رنگ دیوارها باید ملایم و آرامش بخش باشد.

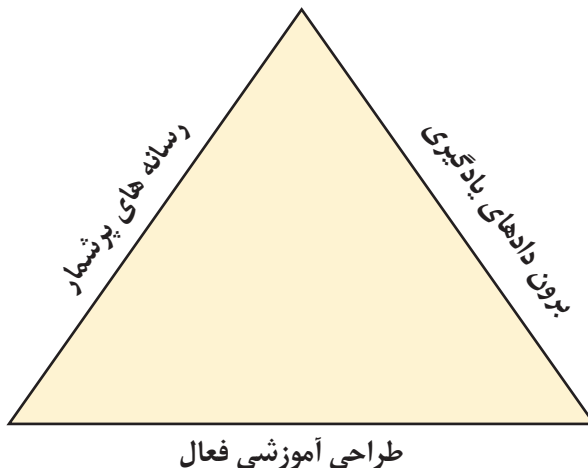
■ استفاده از فضاهای متنوع برای آموزش یکی دیگر از نکاتی است که باید به آن توجه نمود.

■ بهتر است معلمان به جای استفاده مداوم و یکنواخت از فضای یک کلاس، با توجه به شرایط و موضوعات درسی از فضاهای دیگر مدرسه استفاده کنند. برای مثال جلسه‌ای از درس را در نمازخانه و یا در حیاط مدرسه برگزار کنند. همچنین با استفاده از روش بازدید علمی جلساتی از درس در مکان‌های تاریخی، گردشگری، پارک و یا مؤسسات اجتماعی برگزار شوند.

■ چیدمان کلاس را گاهی از صورت صندلی‌های انفرادی به صورت دایره‌وار یا در اطراف یک میز تغییر دهید تا دانش‌آموزان بتوانند در کنار یکدیگر به کار گروهی یا فعالیت‌هایی که در حین تدریس از آن‌ها می‌خواهید، بپردازند. از منزوی کردن دانش‌آموزان در گوشه‌ای از کلاس به منظور تنبیه پرهیزید.

۲- مثلث ارتقای یادگیری (یادگیری مطلوب) چیست؟

از معلمان گرامی انتظار می‌رود فرایند یاددهی-یادگیری را بر مبنای توجه به اضلاع مثلث ارتقای یادگیری پیش ببرند. توجه به این سه رکن، موجب تدریس بهتر و یادگیری مطلوب می‌شود.

همان‌طور که در شکل بالا مشاهده می‌کنید، این مثلث سه ضلع دارد.

الف - طراحی آموزشی فعال:

یکی از اضلاع مثلث یادگیری مطلوب، طراحی آموزشی فعال است که در آن توجه به پیش‌دانسته‌ها، یادگیری رشد‌دهنده و تدریجی و رویکرد تعاملی معلم و دانش‌آموز به جای انتقال یک‌سویه اطلاعات و سخنرانی مدنظر قرار می‌گیرد.

در این زمینه معلم باید طرح درسی مبتنی بر روش فعال تدارک ببیند. فعالیت‌های آغازین را که موجب آمادگی و ایجاد انگیزه در دانش‌آموز می‌شود طراحی کند. فعالیت‌هایی که با آن‌ها پیش‌دانسته‌های دانش‌آموز را محک بزنند و فعالیت‌های نظام‌دار و متوالی را طراحی کرده و مشخص نماید در هر مرحله از تدریس انتظار چه فعالیتی از معلم و دانش‌آموز وجود دارد. داشتن نقشه و طرح درس خلاق و متناسب با وضعیت دانش‌آموزان که در آن، همه چیز به خوبی پیش‌بینی شده باشد رکن اساسی آموزش مؤثر و مطلوب است.

ب - رسانه‌های پرشمار:

ضلع دیگر یادگیری مطلوب و مؤثر استفاده از رسانه‌های متنوع و حرکت از یادگیری تک رسانه‌ای به سوی رسانه‌های پرشمار است.

اگر امروزه بر استفاده از فیلم و عکس و نرم افزارها و ماکت‌ها و مدل‌ها و نقشه و کره و ... برای آموزش در مدارس عادی تأکید می‌شود باید گفت ضرورت استفاده از رسانه‌های پرشمار برای کودکان کم‌توان ذهنی برای ملموس و عینی کردن موضوعات آموزشی و نزدیک نمودن آن‌ها به زندگی واقعی دو چندان است. بنابراین از معلمان انتظار می‌رود که به جای تکیه صرف بر کتاب درسی و تصاویر و متن آن برای انتقال مفاهیم از انواع رسانه‌ها استفاده نموده و خود نیز به طور خلاقانه در تولید رسانه‌هایی که موجب تسهیل درک و فهم و یادگیری دانش‌آموزان می‌شود بکوشند.

پ - برون‌دادهای یادگیری:

ضلع سوم مثلث یادگیری مطلوب، برون‌دادهای یادگیری و ایجاد فرصت برای آموخته‌هاست. در کلاس فعال به دانش‌آموزان فرصت داده می‌شود که آموخته‌ها و فعالیت‌های محول شده را ارائه کنند. برون‌دادهای یادگیری به آزمون‌های کلاسی و ارزشیابی منحصر نمی‌شود. در هر مرحله، معلم باید فرصتی فراهم کند تا فعالیت‌های داخل کلاس و فعالیت‌هایی را که برای انجام در منزل به دانش‌آموزان محول شده است در کلاس بیان کنند و به نمایش بگذارند. وقتی از دانش‌آموز می‌خواهیم تا آنچه را که درباره آن تحقیق کرده یا ساخته و یا فعالیت محول شده را انجام داده در کلاس نمایش و ارائه دهد و در واقع کار خود را بیان کند، این امر موجب تقویت مهارت‌های اجتماعی و خودباوری و اعتماد به نفس در دانش‌آموز کم‌توان ذهنی می‌شود و این روحیه در زندگی واقعی او و در تعاملات اجتماعی او در آینده نیز مؤثر خواهد بود.

۳- استفاده از روش‌های متنوع تدریس

درس مطالعات اجتماعی بنابر ماهیت خود با موضوعات متنوع و گوناگونی سر و کار دارد و لازم است که معلم از انواع روش‌ها و گاه تلفیقی از آن‌ها استفاده کند.

اگر بخواهیم به شیوه سنتی کلاس‌ها را به عرصه سخنرانی معلم و روخوانی یا بازگویی عین مطالب و عبارت‌های کتاب و خاموش و ساکت بودن دانش‌آموزان تبدیل کنیم و از دانش‌آموزان نیز انتظار داشته باشیم که طوطی‌وار عبارت‌ها را بیان کنند، خطایی بزرگ مرتکب شده‌ایم.

روش‌های تدریس را می‌توان به دو گروه روش‌های غیرفعال یا معلم محور و روش‌های فعال یا فراگیر محور تقسیم کرد. امروزه ثابت شده است که هر چقدر یادگیرنده در جریان یادگیری فعال باشد یادگیری او عمیق‌تر و دقیق‌تر خواهد بود. با پیشرفت علوم تربیتی روش‌های یاددهی - یادگیری دچار تحول شده است. روش‌های سنتی را بیشتر روش‌های مستقیم می‌نامند.

روش‌های سنتی یا مستقیم بیشتر بر توضیح و سخنرانی و تقویت حافظه و انتقال بی‌کم و کاست مطالب استوار است. روش‌های فعال بیشتر دانش‌آموز محور بوده و بر تعامل معلم و دانش‌آموز در فرایند یادگیری تأکید می‌کنند. روش‌های ایفای نقش، بحث گروهی، استفاده از کارت‌های آموزشی، بازدید علمی، بازی و قصه‌خوانی، بارش مغزی، اکتشافی و حل مسئله و کاوشگری و ... جزء روش‌های فعال هستند.

این روش‌ها به تفصیل در کتاب‌های روش تدریس مورد بحث قرار گرفته‌اند و معلمان عزیز می‌توانند برای یادآوری و مرور این روش‌ها به این کتاب‌ها مراجعه کنند.

در مورد کاربرد روش‌های تدریس ذکر چند نکته ضروری است:

■ روش یا الگوی تدریس با توجه به موضوعات و مضامین و ویژگی‌های مخاطبان انتخاب می‌شوند و هر روش ویژگی‌های خاص خود را دارد. برای مثال روش‌های ایفای نقش و قصه خوانی در موضوعات تاریخی یا آموزش مهارت‌های اجتماعی برقراری ارتباط کاربرد دارند. روش بحث گروهی در زمینه‌ای که نظرات و ایده‌های مختلف درباره یک پدیده وجود دارد و یا روش بازدید علمی در موضوعاتی که مشاهده واقعی پدیده‌ها ضرورت دارد، به کار گرفته می‌شود.

■ استفاده از مؤثرترین روش به هنر و مهارت معلم بستگی دارد. زیرا در صورتی که روش متناسب با موضوع انتخاب نشود، خود آثار منفی به دنبال دارد.

■ روش تلفیقی چنان که از نامش پیداست به استفاده معلم از دو یا چند روش در کنار هم به منظور دستیابی به اهداف آموزشی گفته می‌شود. روش تلفیقی ممکن است تلفیق چند روش از روش‌های مستقیم یا غیرمستقیم یاددهی-یادگیری یا روش‌های سنتی و نوین باشد. تلفیق روش‌های تدریس در صورتی که به درستی طرح‌ریزی و اجرا شود از مطلوبیت و محبوبیت بیشتری برخوردار می‌شود و نتایج بهتری را به دنبال خواهد داشت.

■ ذکر این نکته ضروری است که به‌طور طبیعی کودکان کم‌توان ذهنی در برخی روش‌ها و الگوهای تدریس مانند روش اکتشافی و حل مسئله و کاوشگری که به مهارت‌های ذهنی سطوح بالا مانند استدلال و خلاقیت و تعمیم و قضاوت و ارزشیابی نیاز دارد، به دلیل نقایص یا عملکرد ضعیف مغزشان ممکن است قادر به انجام درست و دقیق این عملکردها نباشند. لذا انتظار می‌رود معلمان عزیز این روش‌ها را با مسامحه و به صورت ساده شده و حداقلی به کار بگیرند.

۱-۳ روش ایفای نقش: این روش، برای درس‌هایی به کار می‌رود که برای نمایش مناسب باشند. معلم می‌تواند در درس مهارت‌های اجتماعی و موضوعاتی که پیام اخلاقی و تربیتی دارند، از این الگو استفاده کند. در روش ایفای نقش، دانش‌آموزان با راهنمایی معلم، موضوعی را به روش‌های مختلف، با نمایشی کوتاه اجرا می‌کنند. بنابراین، در این معنا، ایفای نقش به مهارت‌های خاص هنری، مانند هنر تئاتر و سینما نیازی ندارد، بلکه معلم بنا به موقعیت، هدف و موضوع موردنظر، به عنوان یک الگو یا روش آموزشی از آن استفاده می‌کند.

از ویژگی‌های روش ایفای نقش این است که مشاهده‌کنندگان (دانش‌آموزان) با عملیات نمایشی و ایفاگران نقش، ارتباط عاطفی برقرار کنند، با هیجان، عملیات نمایشی همکلاسان خود را می‌بینند و در احساسات آنان سهیم می‌شوند، چون همه حواس دانش‌آموزان به مشاهده نمایش است، یادگیری نیز بهتر صورت می‌گیرد. این روش به تکرار و تمرین و توجیه دانش‌آموز نیاز دارد و به تقویت مهارت‌های زبانی و بیانی نیز کمک می‌کند.

۲-۳ روش یادگیری مشارکتی: یادگیری مشارکتی به روشی گفته می‌شود که در آن یادگیرندگان در گروه‌های کوچک با هم کار می‌کنند و برای دستاوردهای جمعی‌شان مورد تشویق قرار می‌گیرند. ویژگی مهم این روش آن

است که در آن اعضای گروه با هم کار می کنند تا به هدف مشترکی برسند که هم کل گروه و هم فرد فرد اعضای گروه از آن سود می برند.

در این روش ممکن است یادگیرندگان موضوع درس را به طور گروهی مطالعه کنند و به یادگیری یکدیگر و هم افزایی کمک کنند و یا ممکن است به طور گروهی در مورد یک پروژه یا ساختن یک ماکت یا تولید یک نقشه یا پوستر و روزنامه دیواری باهم کار کنند.

- در گام اول این روش ابتدا معلم موضوع را معین می کند.
 - در گام دوم به گروه بندی می پردازد. بهتر است در هر گروه دانش آموزان قوی و متوسط و ضعیف در کنار هم قرار بگیرند.
 - در گام سوم معلم برای کاری که باید به طور گروهی انجام شود آن ها را به خوبی توجیه می کند.
 - در گام چهارم معلم بر فعالیت دانش آموزان نظارت می کند تا گروه به نتیجه نهایی دست یابد.
- در روش مشارکتی مهارت های تعامل اجتماعی و همکاری تقویت می شود.

۳-۲ روش قصه گویی: نقش قصه، به خصوص از جنبه های آموزشی و تربیتی آن، از زمان گذشته مورد توجه متفکران بوده است و همچنین در فرهنگ اسلامی مورد استفاده قرار داشته است. البته نقش تربیتی و عاطفی قصه و داستان غیرقابل انکار است و همواره مورد توجه روانشناسان و روانپزشکان بوده است، اما در این جا بیشترین تأکید بر نقش آموزشی قصه و نیز تسریع و تعمیق یادگیری می باشد. اهمیت قصه در فرهنگ های مختلف، خصوصاً نقش و کاربرد آن می تواند در جهت بهینه سازی امر تدریس و ایجاد علاقه بین دانش آموزان راه گشا باشد. اگر داستان گیرا و قابل درکی برای آن ها در نظر گرفته شود با برانگیختن حس کنجکاوی دانش آموز و علاقه مندی وی به پیگیری ماجرا، به یادگیری بیشتر کمک می نماید. اگر این مسئله در دروس مختلف به صورت علمی حالت کاربردی به خود گیرد، نقش آن در امر آموزش دانش آموزان به مراتب زیادتر خواهد بود. در دروسی مانند: تاریخ، جغرافیا، ادبیات، اجتماعی و ... می توان از این شیوه در جهت ایجاد علاقه و یادگیری سریع بهره جست.

در این روش معلم داستانی را از حفظ تعریف می کند و یا از روی کتاب می خواند. معلم باید کلمات را واضح و شمرده بیان کند به لحن گفتار خود زیر و بم بدهد و از حرکات دست و صورت و حالت های نمایشی برای جلب توجه کودک به داستان استفاده کند.

در این روش، قصه به عنوان بستر و محملی برای آموزش نکات مختلف اجتماعی و تربیتی به کار می رود. معلم باید در حین قصه گویی و در پایان قصه از دانش آموزان پرسش هایی بپرسد.

برخی از پرسش ها ممکن است ناظر به این باشد که آیا دانش آموز با دقت به داستان گوش می کند یا خیر و اگر نمی کند آن بخش از قصه دوباره تکرار شود.

● برخی از پرسش ها معطوف به یادگیری نکات مورد نظر است. برای مثال معلم در حین فرایند داستان سفر نوروزی یک خانواده در درس مطالعات اجتماعی می پرسد: بچه ها مریم چه چیزهایی روی سفره هفت سین گذاشته بود؟

خانواده مریم چه سوغاتی هایی از شیراز خریدند؟ اسم بازار معروف شیراز چه بود؟

● برخی از پرسش ها نیز به منظور بسط آموخته ها و گفت و گو و بحث در کلاس صورت می گیرد برای مثال در

همین درس معلم در حین خواندن قصه می‌تواند بپرسد: اگر شما به شیراز بروید چه سوغاتی‌هایی می‌خرید؟ چرا؟ یا شما برای رفتن به سفر چه وسایلی در ساک یا چمدان خودتان قرار می‌دهید؟ یا شما سفر با قطار را بیشتر دوست دارید یا با ماشین؟ چرا؟

بدین ترتیب با طرح پرسش در روش قصه‌گویی از روش مستقیم به روش فعال که در آن معلم و دانش‌آموز هر دو فعال‌اند دست می‌یابیم.

در حین تعریف کردن داستان می‌توان تصاویر قصه را در کتاب درسی و یا با نمایش روی پرده اسلاید به دانش‌آموزان نشان داد. شایان ذکر است که گاهی قصه‌خوانی به تقویت مفاهیمی که در درس گفته شده اما صورت داستان ندارد کمک می‌کند. برای مثال در درس مطالعات اجتماعی در بحث هیجانات موضوع ترس‌های درست و ترس‌های نادرست و نابه‌جا مطرح می‌شود. معلم می‌تواند برای تقویت و تعمیق یادگیری موضوع این درس، کتاب‌های داستانی جذاب درباره موضوع ترس تهیه کند و آن‌ها را در کلاس بخواند و یا به دانش‌آموز امانت بدهد تا والدین قصه را برای او بخوانند و برگه‌ای نیز ضمیمه کند تا والدین نتیجه خواندن قصه و اثربخشی آن را گزارش کنند.

۳-۴ روش بازی: امروزه یکی از روش‌های یادگیری فعال، استفاده از بازی است. بازی در عین اینکه وسیله سرگرمی است، جنبه آموزشی و سازندگی نیز دارد و در برخی موارد اشتغال بچه‌ها به بازی بیش از ارزش خواندن کتاب است، هرگاه بازی به عنوان وسیله‌ای جهت کسب لذت و انجام فعالیت از طرف کودک و به قصد فراهم آوردن امکاناتی جهت تعامل با محیط انجام بگیرد به آن (بازی آموزشی) می‌گویند. بچه‌ها در خلال بازی‌ها به ویژه بازی‌های آموزشی، مفاهیم ذهنی جدیدی پیدا می‌کنند و مهارت‌های بیشتر و بهتری را کسب می‌کنند. آن‌ها به کمک بازی تجارب ارزنده‌ای به دست می‌آورند، در حین بازی مطالب آموختنی، بدون فشار و با میل و رغبت فراگرفته می‌شود؛ به همین دلیل برخی از مربیان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت معتقدند که هرگونه مطلب درسی را باید فقط همراه با بازی به دانش‌آموزان آموخت و اصولاً بهتر است ساعات رسمی دروس مدارس ابتدایی را به ساعات بازی‌های خلاق و آموزنده تبدیل کرد. دانش‌آموزان در مدت بازی، مفاهیم علوم و ریاضی و مطالعات اجتماعی را به آسانی فرامی‌گیرند.

به طور کلی بازی به سه نوع تقسیم می‌شود: بازی‌های اجتماعی، بازی‌های شناختی و بازی‌های تخیلی. در این مبحث، بازی مورد نظر ما، بیشتر بازی شناختی است. بازی شناختی از جمله بازی‌هایی است که به رشد و پرورش شناخت می‌انجامد. طبق نظر ژان پیاژه، بازی دارای یک دوره تحولی است آغاز دوره بازی، با بازی کارکردی یا حسی حرکتی است و پایان آن بازی‌های قاعده‌مند است. از بازی می‌توان در آغاز تدریس بهره گرفت. بازی، مطمئن‌ترین روش و ابزار برای جلب توجه، افزایش علاقه، هماهنگ کردن فرایند یادگیری و آماده کردن شرایط برای فعالیت‌های بعدی است. بازی زمینه را برای تعامل آسان و سریع آماده می‌کند. برای خلاصه کردن یا به پایان بردن درس هم می‌توان از بازی کمک گرفت. بازی باید پایانی شوق آفرین و اشتیاقی پایا برای یادگیری درس فراهم آورد.

● در مرحله اول تلاش می‌کنیم هدف درس را به روشنی و در نهایت سادگی به دانش‌آموزان بیان کنیم.

● در مرحله دوم بازی مورد نظر را شرح می‌دهیم. لازم است در شرح بازی، دستورالعمل مورد نیاز و نحوه انتخاب افراد برای بازی مشخص گردد.

● مرحله سوم عملی‌ترین بخش اجرای روش تدریس مبتنی بر بازی است. در این مرحله همه دانش‌آموزان نقش فعالی در یادگیری دارند و معلم هم به مثابه راهنمای فعالیت‌های بازی عمل می‌کند. همچنین وسیله آموزشی فراهم شده در اختیار دانش‌آموزان قرار داده می‌شود.

● مرحله چهارم نتیجه‌گیری و ارزشیابی است؛ از آنجا که دانش‌آموزان در فعالیت بازی شرکت می‌کنند، به احتمال زیاد به مفهوم مورد نظر تسلط می‌یابند. از این رو از نتیجه‌گیری بازی به قصد ارزشیابی هم بهره می‌گیریم. معلمان برای آموزش برخی مفاهیم دروس مطالعات اجتماعی مانند مقررات عبور و مرور در کوچه و خیابان و شناخت تابلوهای مربوطه می‌توانند از ماکت‌ها و پازل‌ها که در کتابفروشی‌ها و فروشگاه‌های ذی‌ربط به فروش می‌رسند استفاده کنند و یا بازی‌های حرکتی را در حیاط مدرسه به وسیله دانش‌آموزان اجرا کنند. مثال دیگر آموزش نکات ایمنی است. در این زمینه می‌توان کارت‌های آموزشی با تصویر تهیه نمود و دانش‌آموزان با برداشتن کارت‌های مرتبط امتیاز بیشتری بگیرند. گذاشتن تصویر یا مدل کوچک بناهای تاریخی یا سوغاتی‌ها روی شهرهای مربوطه بر روی یک مقوا مثالی از کاربرد بازی برای فهم نقشه و موضوعات جغرافیایی است.

امروزه علاوه بر وجود انواع بازی در فضای واقعی، انواع بازی‌های دیجیتالی طراحی و تولید شده‌اند که در فضای الکترونیکی و با رایانه‌ها و گوشی‌های همراه هوشمند قابل استفاده هستند. نرم‌افزارهای فراوانی در زمینه بازی در بازار وجود دارد. البته برخی از آن‌ها از نظر علمی و آموزشی مورد تأیید نبوده و حتی تأثیرات روانی و روحی مضر بر روی مخاطبان دارند. معلمان در این زمینه باید از بازی‌های رایانه‌ای ساده و مرتبط با موضوع درس که استاندارد بوده و دارای تأیید مراجع ذی‌ربط هستند استفاده و آن‌ها را به والدین دانش‌آموزان معرفی کنند.

۳-۵ روش بازدید علمی: این روش برای دانش‌آموزان جذابیت زیادی دارد. بازدید علمی ممکن است در زمان کوتاه و در فضاهای نزدیک و قابل دسترس انجام بگیرد. برای مثال وقتی از دانش‌آموزان می‌خواهیم که از فضاهای مدرسه مانند کتابخانه، دفتر مدیر مدرسه، اتاق سرایداری، اتاق یا سالن ورزش و اتاق مربی بهداشت و... بازدید کنند و فعالیتی که در کتاب درج شده را انجام دهند و یا از مسجد محله یا یک مکان نزدیک به مدرسه دیدن کنند.

گاهی نیز بازدید علمی زمان بیشتر و فضاهای دورتر را به خود اختصاص می‌دهد. برای مثال ممکن است از نظر زمانی یک روز کامل باشد و دانش‌آموزان برای بازدید از یک کارخانه، یک بنای تاریخی، یک منطقه طبیعی جغرافیایی کنار رودخانه و سد یا یک مؤسسه اجتماعی مانند آتش‌نشانی به بازدید بروند.

گام اول: از آنجا که مراقبت از دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی در حین بازدید علمی دشوارتر از کودکان عادی است، بهتر است خانواده‌ها را توجیه نماییم که یک نفر از اعضای خانواده هر دانش‌آموز، وی را در طی بازدید علمی همراهی کند و یا به تعداد کافی از مربیان مدرسه برای همکاری و کمک استفاده کنیم.

گام دوم: پس از اخذ رضایت نامه از والدین و انجام هماهنگی‌های لازم، باید ابتدا دانش‌آموزان را از محل بازدید علمی و هدفی که داریم توجیه کنیم و آمادگی و انگیزه برای بازدید ایجاد کنیم. طی فرایند بازدید علمی اگر دانش‌آموزان قادر به نوشتن جمله‌های کوتاه هستند از آن‌ها بخواهیم مثلاً اسم مکان یا پدیده‌هایی که مشاهده می‌کنند را بر روی کاغذ بنویسند. همچنین در صورتی که می‌توانند با کمک والدین و به وسیله گوشی همراه یا

تبلت از پدیده‌ها عکس بگیرند. همکاری و مشارکت و رعایت نظم و مقررات از جمله مهارت‌های اجتماعی است که با نظارت صحیح مربیان می‌تواند در دانش‌آموزان تقویت شود.

گام سوم: پس از پایان بازدید علمی چند پرسش طراحی کنید و از دانش‌آموزان بپرسید تا مشخص شود که دانش‌آموزان از طریق بازدید اجرا شده چه چیزهایی آموخته‌اند. در مورد دانش‌آموزانی که در سطوح عملکردی بالاتر قرار دارند می‌توانیم نوشتن گزارش کوتاهی از بازدید را درخواست کنیم.

۳-۶ سایر روش‌های تدریس: علاوه بر روش‌هایی که در بالا توضیح داده شد و همگی برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی قابل استفاده است، روش‌های دیگری نیز برای تدریس مطالعات اجتماعی وجود دارد. ذکر این نکته ضروری است که روش‌های فوق می‌توانند با یکدیگر و به‌ویژه با روش پرسش و پاسخ ترکیب شوند. در روش پرسش و پاسخ معلم سعی می‌کند با پرسش‌های شفاهی یا پرسش بر روی یک رسانه مانند ماکت، عکس و... دانش‌آموز را به مفهوم مورد نظر برساند. به عبارت دیگر معلم به جای آن که مستقیم مفهوم را برای دانش‌آموز توضیح دهد، با طرح پرسش‌های پی‌درپی و مرحله به مرحله دانش‌آموز را به فکر وامی‌دارد و او را راهنمایی می‌کند تا به مفهوم موردنظر دست یابد.

همان‌طور که در قبل اشاره شد، روش‌های دیگری نیز وجود دارد که در آن دانش‌آموز فعال بوده و خود با راهنمایی و نظارت معلم به مفهوم دست می‌یابد و یادگیری به وقوع می‌پیوندد. از جمله مشهورترین این روش‌ها، **روش‌های حل مسئله، کاوشگری، اکتشافی و سازنده گرایی (E5)** است.

همه این روش‌ها کمابیش شبیه به هم هستند. ابتدا پرسش یا پرسش‌ها یا مسئله‌ای طراحی می‌شود و سپس فرضیه‌ای مطرح می‌گردد و آنگاه دانش‌آموز به جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها از منابع مختلف می‌پردازد و بعد این اطلاعات جمع‌بندی و نتیجه‌گیری می‌شود و دانش‌آموزان با راهنمایی معلم به جواب می‌رسند.

روش ساختن گرایی یا سازنده‌گرایی جزء روش‌های فعال است که به تولید، کنترل و تعمیم روش تأکید می‌کند. در این روش دانش‌آموزان طی تلاش برای حل مسائل علمی دائماً فرصت سازماندهی و بازآفرینی ادراکات خود را دارند و می‌توانند برای رسیدن به یادگیری، راه‌های مختلف را برنامه‌ریزی و تجربه نمایند. در این الگو یادگیری همیشه یک فرایند فعال از فهم و درک تجربه است و شامل ۵ مرحله است که به آن **E5** می‌گویند، زیرا آغاز شدن هر مرحله با حرف E است.

۱- درگیر کردن (Engagement)

۲- کاوش (Exploration)

۳- توصیف (Explanation)

۴- شرح و بسط و گسترش (Elaboration)

۵- ارزشیابی (Evaluation)

مرحله اول، درگیر شدن: در این مرحله برای جلب توجه دانش‌آموزان به موضوع تدریس و ایجاد انگیزه طراحی شده است. یک سؤال جالب، یک داستان نیمه تمام، یک عکس خوب، ارائه فعالیت مناسب علمی و ... می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

مرحله دوم، کاوش: در این مرحله که مطالعه بعد از ایجاد انگیزه می‌باشد، معلم از همه گروه‌ها می‌خواهد تا به مطالعه یا جستجو مشغول شوند و ضمن انجام فعالیت‌ها در تمام لحظه‌ها، یادداشت‌برداری هم داشته باشند.

مرحله سوم، توصیف: در این مرحله، دانش‌آموزان برای کار و فعالیت انجام شده توضیح منطقی ارائه می‌دهند و به توصیف مشاهدات می‌پردازد، در این مرحله بحث و گفت‌وگو بین دانش‌آموزان آغاز می‌شود.

مرحله چهارم، شرح و بسط: معلم راه‌های جمع‌آوری اطلاعات را به دانش‌آموزان نشان می‌دهد و از دانش‌آموزان می‌خواهد تا از آموخته‌ها و یادگیری‌های قبلی برای گسترش و بسط و تعمیم به دیگر مفاهیم استفاده کنند.

مرحله پنجم، ارزشیابی: در این روش، ارزشیابی به صورت مستمر و در طول انجام فعالیت‌ها و از مرحله اول آغاز می‌شود. معلم برای ارزشیابی پایانی از هر گروه می‌خواهد که گزارش کاملی از فعالیت‌های خود درباره موضوع درس ارائه دهند. در این مرحله یک خودارزیابی هم می‌تواند صورت بگیرد و خود گروه بر اساس معیارهای تعیین شده از سوی معلم، نقاط ضعف و قوت کار خود را مشخص کنند.

■ همان‌طور که ملاحظه می‌شود به کارگیری روش‌های کاوشگری و حل مسئله و همچنین سازنده‌گرایی به میزان زیادی به کار مستقل دانش‌آموز و خودراهبری و مهارت‌های تفکر در سطح بالا نیاز دارند و این همان مشکل اصلی و نقص عمده دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی است که دچار آسیب‌های فیزیکی یا عملکردی مغز می‌باشند.

■ لذا این پرسش پیش می‌آید که آیا از این روش‌ها در تدریس به کودکان کم‌توان ذهنی می‌توان استفاده کرد یا خیر؟

در پاسخ به این پرسش باید گفت: مسلماً به کارگیری کامل این روش‌ها، همانند کودکان عادی امکان‌پذیر نیست اما از این روش‌ها می‌توان با تسامح و تساهل استفاده کرد.

برای مثال ممکن است کودکان کم‌توان ذهنی نتوانند فرایند یک پروژه کاوشگری را از آغاز تا انتها یعنی از طرح پرسش و فرضیه تا گردآوری اطلاعات و تحلیل و جمع‌بندی و نتیجه‌گیری به درستی طی کنند اما در هریک از این مراحل خرد مهارت‌هایی وجود دارد که می‌توان همان‌ها را تقویت کرد.

برای مثال در زمینه طرح پرسش در کاوشگری، موضوعی را مطرح کنیم (سبزه به در، عید نوروز، آتش نشانی و...)

از بچه‌ها بخواهیم پرسش‌هایی طرح کنند. مانند:

سبزه به در چه روزی است؟

در سبزه به در مردم کجا می‌روند یا چه می‌کنند؟

تعطیلات عید نوروز چند روز است؟

در کدام ماه سال آغاز می‌شود؟

بر روی سفره هفت سین چه چیزهایی قرار می‌دهند؟

کار آتش نشانی چیست؟

آتش‌نشان‌ها از چه وسایلی برای خاموش کردن آتش استفاده می‌کنند؟

در زمینه گردآوری اطلاعات می‌توانیم از دانش‌آموزان جمع‌آوری اطلاعات ساده را بخواهیم. برای مثال:

- در کوچه یا خیابان محل زندگی شما چه مغازه‌هایی وجود دارد؟ با کمک والدین مشاهده و بازدید نموده و

یادداشت کنید.

- دو مورد از مکان‌های دیدنی شهر خودتان را پرس و جو کنید.

- با راهنمایی والدین درباره وسایل کار یک باغبان تحقیق کنید.

- با کمک والدین درباره دریای خزر از طریق اینترنت تحقیق کنید و چند مورد از ویژگی‌های این دریا را بنویسید و به کلاس بیاورید.

بدین ترتیب می‌توان از طریق تقویت مهارت‌های فرعی و زیرمجموعه هر یک از روش‌های فوق تا اندازه‌ای به بهره‌گیری از این روش‌ها در فرایند یاددهی - یادگیری کودکان کم‌توان ذهنی نزدیک شد.

۷-۳ تدریس در فضای مجازی: آموزش در فضای مجازی با همه‌گیری بیماری کرونا جایگزین آموزش حضوری شد. هرچند این نوع آموزش در آینده گسترده‌تر خواهد شد، اما جای آموزش حضوری را نخواهد گرفت. با این حال آموزش در فضای مجازی چالش‌ها و دستاوردهای خود را به همراه داشته و موجی از اظهارنظرهای مثبت و منفی را برانگیخته است.

آنچه مسلم است این نوع از آموزش در شرایط خاص حکم‌فرما می‌شود و در شرایط عادی نیز به عنوان مکمل آموزش حضوری روزبه‌روز جای خود را در فضای آموزش و پرورش در سطح ملی و جهانی باز خواهد کرد. توصیه‌های مربوط به تدریس مطالعات اجتماعی در فضای مجازی را می‌توان به صورت زیر خلاصه نمود:

● از نمایش دادن صرف صفحات کتاب و روخوانی از روی متون بپرهیزید. این امر فضای خسته کننده‌ای برای دانش‌آموزان پدید می‌آورد. باید توجه کرد همان‌طور که در آموزش حضوری به روش فعال و تعامل معلم و دانش‌آموز معتقدیم در فضای مجازی نیز باید شیوه تدریس فعال یعنی آمادگی و ایجاد انگیزه، پرسش از دانش‌آموزان و برانگیختن آن‌ها برای همکاری را با شدت بیشتر دنبال کنیم.

بنابراین در فضای مجازی با استفاده از رسانه‌ها باید از خشکی و یکنواختی آموزش جلوگیری کرد.

● استفاده از فیلم‌های واقعی، استفاده از فیلم‌هایی که خود معلم از پدیده‌های جغرافیایی و تاریخی و اجتماعی تهیه نموده جایگاه بسیار مهمی در این نوع آموزش دارد. فیلم‌ها باید کوتاه و جذاب باشند.

● با استفاده از صفحات و عکس‌های کتاب می‌توان کلیپ درست کرد و روی آن موسیقی دلنشین گذاشت.

● حضور تمام چهره معلم در فیلم بهتر به انتقال مفاهیم و مطالب کمک می‌کند اما در صورتی که فقط صدای معلم پخش می‌شود، صدا باید اثرگذار و با زیر و بم بوده و یکنواخت و کسل‌کننده نباشد تا توجه فراگیر را برای گوش دادن به خود جلب کند.

● استفاده از فیلم‌های گردشگری و تورهای مجازی که توسط برخی نهادها تهیه می‌شود در تدریس درس‌های جغرافیایی بسیار مفید است.

● معرفی و استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی مثل نرم افزار نقشه‌خوانی و بازی‌های آموزشی که برای کودکان کم‌توان ذهنی مناسب و مورد تأیید آموزش و پرورش باشند توصیه می‌شود.

● استفاده از روش کلاس معکوس به این معنی که معلم بخش‌ها یا تصاویری از کتاب را معین می‌کند تا پیش از روز تدریس دانش‌آموزان آن‌ها را بخوانند و آمادگی بیشتر برای تدریس داشته باشند، توصیه می‌شود.

● از آنجا که همراهی خانواده کودکان کم‌توان ذهنی در آموزش مجازی به دلیل مستقل نبودن دانش‌آموزان، بسیار مهم و جدی است باید شرایط خانواده در نظر گرفته شود و حداکثر انعطاف در برنامه جهت مشارکت خانواده

پدید بیاید.

- از آموزش یکطرفه خودداری شود و سعی شود تا دانش‌آموزان با صوت و تصویر به معلم پاسخ دهند و در فرایند یاددهی- یادگیری تعامل و حضور داشته باشند.
- پیش از شروع سال تحصیلی از والدین بخواهید کار با تبلت یا گوشی‌های هوشمند را به بچه‌ها بیاموزند. همچنین جستجو یا سرچ کردن با کلید واژه‌ها به منظور کسب اطلاعات و تحقیق باید به دانش‌آموزان یاد داده شود و برای این منظور چند جلسه تعامل معلم و خانواده لازم است.
- توصیه‌های لازم برای آنکه چگونه خانواده‌ها از دانش‌آموزان در فضای مجازی مراقبت کنند تا مشکلات یا سوء استفاده‌هایی از دانش‌آموزان پدید نیاید را روی کاغذی فهرست نموده و در اختیار آن‌ها قرار دهید.

۴- طراحی واحد آموزشی (طرح درس)

طراحی یک واحد یادگیری به منزله طراحی یک اسکلت ساختمان یا معماری آن است که با تولید منابع لازم و طراحی تکالیف یادگیری، چگونگی پشتیبانی از دانش‌آموزان و فعالیت‌های مربوطه بنای یاددهی- یادگیری را پی‌ریزی می‌کند و تلاش‌های معلم و دانش‌آموزان را بر روی موضوع اصلی یا مجموعه‌ای از مفاهیم نظام‌مند متمرکز می‌کند. چنین تمرکزی باعث می‌شود که یادگیری به شکل اصولی و به سمت اهداف کاملاً معین پیش برود. در برخی کشورها کتاب درسی رسمی وجود ندارد و ناشران بخش خصوصی به تولید کتاب‌های درسی رسمی می‌پردازند و معلمان یا یکی از این کتاب‌ها را انتخاب می‌کنند و یا خودشان به طراحی واحد یادگیری و تولید محتوا می‌پردازند. در واقع از سوی سازمان آموزش و پرورش تنها اهداف و سر فصل موضوعات در اختیار معلمان قرار می‌گیرد و آن‌ها بنا به توانمندی خود به طراحی واحد یادگیری اقدام نموده و محتوا را تولید می‌کنند.

در نظام‌های متمرکز، کتاب درسی رسمی از سوی وزارت آموزش و پرورش تولید و منتشر می‌شود و معلم و دانش‌آموز در چارچوب محتوای کتاب به فعالیت می‌پردازند. باید گفت در این مدل نیز طراحی واحد یادگیری سودمند خواهد بود و آن‌ها را به سوی تجربه و تمرین سوق می‌دهد تا اگر روزی کتابی در اختیار نبود بتوانند با توجه به سر فصل‌ها خود اقدام به تولید محتوا کنند و همچنین صرفاً در دام تدریس موبه‌موی مطالب کتاب درسی نیفتند. در آموزش و پرورش استثنایی که معلمان با طیف وسیع و ناهمگونی از دانش‌آموزان دارای معلولیت روبه‌رو هستند تبحر در تولید واحد یادگیری ضرورت بیشتری دارد. زیرا چه بسا کتاب درسی به نیازهای دانش‌آموزان کمتر یا بیشتر از حد و توان آن‌ها با توجه به تفاوت‌های فردیشان پاسخ دهد.

تعبیر دیگری از واحد یادگیری که نمایانگر درجه خفیف‌تری از آن است همان طرح درس است.

طرح درس، برنامه‌ریزی و سازمان دادن به مجموعه فعالیت‌هایی است که معلم در ارتباط با هدف‌های آموزشی، محتوای درس و توانایی‌های دانش‌آموزان برای مدت زمان مشخص تدوین می‌کند.

طرح درس به عنوان نقشه راهی برای معلم و دانش‌آموزان به شمار می‌آید که مسیر تدریس و یادگیری را برای آنان مشخص می‌کند. بنابراین می‌توان گفت که طرح درس به زبان ساده تمامی اندیشه‌ها، مقدمه‌چینی‌ها و پیش‌بینی‌هایی را شامل می‌شود که در ذهن معلم و قبل از رفتن او به کلاس شکل می‌گیرند. حال اگر این اندیشه‌ها روی کاغذ نوشته شوند، طرح درس نامیده می‌شوند. استفاده از طرح درس برای پیشبرد اهداف آموزشی و

همچنین یاددهی و یادگیری دانش آموز از اهمیت بالایی برخوردار است، به عنوان نمونه برخی از مهم ترین دلایل اهمیت تنظیم طرح درس در مدارس می توان به موارد زیر اشاره کرد:

■ طرح درس به معلم کمک می کند تا برای تهیه وسایل آموزشی و منابع مورد نیاز آن پیش بینی های لازم را به عمل آورد. (استفاده بهینه از زمان)

■ تنظیم طرح درس موجب می شود که معلم به تعیین برنامه زمانی کلاس و هدفمند بودن آن بپردازد و از ایجاد بی نظمی در کلاس جلوگیری کند. (استفاده بهینه از زمان)

■ طرح درس موجب می شود که معلم فعالیت های ضروری آموزشی را به ترتیب و یکی پس از دیگری در مراحل مشخص، زمان های معین و به شیوه های منطقی پیش ببرد. در ادامه هم نتایج حاصل از آن را برای تدریس در مراحل بعدی آموزشی مورد استفاده قرار دهد. (تحقق بهتر اهداف درسی از نظر کمی و کیفی)

■ انگیزه لازم را در معلم ایجاد کرده و به او کمک می کند تا کلاس خود را بر اساس هدفی معین هدایت کند. (کاهش بی نظمی و هرج و مرج در کلاس)

■ روی قسمت های مختلف درس از جمله تجارب یادگیری دانش آموزان به نحو مطلوب تأکید می کند. (امکان یادگیری عمیق تر و پایدارتر دانش آموزان)

قبل از طراحی واحد یادگیری معلم باید به سه پرسش اساسی پاسخ دهد:

● چه چیزی را قصد داریم بیاموزیم؟ (اهداف)

● چگونه می خواهیم بیاموزیم؟ (روش ها)

● چگونه بفهمیم که اهداف تحقق یافته است؟ (ارزشیابی)

برای طراحی واحد یادگیری یا نوشتن طرح درس به این مراحل توجه می کنیم:

۱ - موضوع درس

۲ - شرح اجمالی: به اختصار توضیح می دهیم که موضوع درس و هدف کلی آن چیست.

۳ - اهداف عینی یا انتظارات یادگیری: اهداف یا انتظارات یادگیری باید شفاف و واضح نوشته شود و هر یک تصریح کند چه عملکردی از دانش آموزان انتظار می رود. اهداف به صورت یک سری جمله خبری در سه حوزه نوشته می شوند. دانش آموزان در پایان واحد یادگیری:

- چه چیزهایی را بدانند؟

- چه چیزهایی را بتوانند انجام دهند؟

- به چه چیزهایی ارزش بگذارند؟

(در صورتی که اهداف و انتظارات یادگیری هر درس در کتاب راهنمای معلم درج شده باید از همان ها استفاده کنیم.)

۴ - منابع و مواد آموزشی مورد نیاز: در این مرحله معلم رسانه های مورد نیاز، نظیر کتاب مرجع، نقشه، عکس، پوستر، فیلم و آنچه مربوط به موضوع است را پیش بینی و فراهم می کند. مواد آموزشی طیف گسترده ای دارند و ممکن است از ابزار و وسایل فیزیکی تا دعوت از یک شغل خاص به کلاس و بازدید از یک نهاد و مؤسسه را شامل شوند.

۵ - شیوه تدریس و سازماندهی تجارب یاددهی - یادگیری: در این مرحله معلم به انتخاب شیوه های یادگیری

یا ترکیبی از آن‌ها دست می‌زند. سپس مراحل آموزش را طراحی می‌کند و توضیح می‌دهد، برای مثال درس با چه فعالیتی آغاز شود؟ یک داستان خوانده شود سپس بچه‌ها گروه‌بندی می‌شوند و کاری را انجام می‌دهند. نکته مهم این که در هر مرحله معلم باید پیش‌بینی کند که او چه فعالیتی انجام می‌دهد و انتظار دارد دانش‌آموزان چه فعالیتی را انجام دهند.

برای مثال:

- معلم داستان را می‌خواند و چند پرسش می‌پرسد.

- دانش‌آموزان به داستان گوش می‌کنند و به پرسش‌های معلم پاسخ می‌دهند.

- معلم درباره ... فعالیت توضیح می‌دهد.

- دانش‌آموزان فعالیت شماره ... را به طور گروهی انجام می‌دهند.

۶- ارزشیابی: معلم هنگام طراحی واحد یادگیری، روش‌های ارزشیابی (شفاهی، کتبی و ...) آن درس و ابزار و لوازم آن (سیاهه ارزشیابی، برگه آزمون، پوشه کار و ...) را پیش‌بینی و طراحی می‌کند و همچنین محورهای مهم ارزشیابی از این درس را معین می‌کند. برای مثال:

- پاسخ به فعالیت‌های کتاب

- پرکردن یک نمونه فرم مشخصات

- میزان مشارکت و گفت‌وگو در کلاس

- و ...

۷- تخصیص زمان: معلم بر اساس حجم مطالب و فعالیت‌ها و شرایط کلاس و دانش‌آموزان، زمان تقریبی لازم برای آموزش درس و انجام فعالیت‌ها را مشخص می‌کند.

در زیر فرم مشخصات اصلی یک طرح درس درج شده است. بدیهی است که مطالبی که در این فرم نوشته می‌شود، ممکن است چندین صفحه را به خود اختصاص دهد و مطالب مندرج در آن بیش از یک صفحه خواهد بود.

عنوان واحد یادگیری:

پایه: زمان آموزش: جلسه: ساعت:

شرح اجمالی و هدف کلی درس:

در این درس دانش آموزان
....

اهداف (انتظارات یادگیری)

انتظار می رود دانش آموزان پس از فراگیری این درس (در سه حوزه بدانند، بتوانند، ارزش بگذارند):

- ۱-
- ۲-
- ۳-
- ۴-

منابع، مواد و وسایل مورد نیاز:

.....

تجارب و فعالیت های یادگیری:

(آنچه معلم انجام می دهد) (آنچه دانش آموز انجام می دهد)

.....
.....

محورهای عمده ارزشیابی:

.....
.....

شیوه ها و وسایل و ابزار ارزشیابی:

.....
.....

۵- مشارکت خانواده‌ها در فرایند آموزش

همان‌طور که گفتیم هدف اصلی آموزش کتاب مطالعات اجتماعی، تربیت اجتماعی و آموختن مهارت‌های زندگی اجتماعی است. آغاز تربیت و شکل‌گیری شخصیت کودکان در خانه رخ می‌دهد. همچنین، بیشتر اوقات کودکان در خانه می‌گذرد. خانواده به‌عنوان در دسترس‌ترین سیستم حمایتی زمینه‌ساز شکل‌گیری شخصیت فردی و اجتماعی کودکان است. بنابراین اهداف کتاب بدون همراهی و مشارکت خانواده‌ها به درستی تحقق نمی‌یابد؛ برای مثال وقتی نکات ایمنی در خانه یا نریختن زباله در محیط زندگی یا رفتار با همسایه‌ها و ... را آموزش می‌دهید، خانواده‌ها باید از این آموزش حمایت کنند و یا با آن همگام شوند.

از طرف دیگر تضاد میان آموزش‌های مدرسه و رفتارها در خانواده اثر نامطلوبی بر دانش‌آموزان می‌گذارد. وقتی در مطالعات اجتماعی در درس ارتباط با دیگران، استفاده از کلمات و عبارت‌های مؤدبانه را به دانش‌آموز یاد می‌دهیم، انتظار داریم که در خانه همین نوع عبارت‌ها بین دانش‌آموز و اعضای خانواده رد و بدل شود و یا زمانی که به دانش‌آموز یاد می‌دهیم که در مصرف برق صرفه‌جویی کند، رفتارها باید با دیگر اعضای خانواده هماهنگ بوده و موجب تقویت و نهادینه شدن آموزش شوند و خدای ناکرده در جهت عکس گام بر ندارند.

از سوی دیگر کودکان کم‌توان ذهنی نیاز به تکرار و تمرین بیشتری دارند و فرصت زمانی کلاس نیز محدود است. وقتی معلم در مورد عید نوروز یا شب یلدا و مراسم مربوط به آن‌ها تدریس می‌کند، اگر والدین نیز در خانه ذهن و توجه کودک را به وسایل و آداب این مراسم جلب کنند و از او بخواهند در این مراسم مشارکت و همراهی داشته باشد، آموزش اثر بخش می‌شود.

برای جلب مشارکت خانواده‌ها باید با آن‌ها جلسه بگذارید و گفت‌وگو کنید. برگزاری حداقل سه جلسه در طی سال تحصیلی پیشنهاد می‌شود.

قبل از برگزاری جلسه نکات مهمی را که انتظار دارید با توجه به دروس مطالعات اجتماعی، خانواده‌ها رعایت کنند و برای همراهی و همکاری با شما مدنظر داشته باشند روی چند برگ بنویسید و کپی کنید و به آن‌ها بدهید. برای این منظور کتاب را ورق بزنید و به موضوع درس‌ها و فعالیت‌ها توجه کنید. آنگاه خواسته‌هایتان را از والدین فهرست کنید.

برای مثال:

- انتظار می‌رود شما والدین گرامی همان‌طور که در هنگام گردش در طبیعت و پارک از ریختن زباله در محیط خودداری می‌کنید، مراقب رفتار فرزندتان در این زمینه باشید و به وی نیز آموزش بدهید. لطفاً رفتار درست او را به کلاس گزارش کنید و برای ما بنویسید تا مورد تشویق قرار گیرد.

- انتظار می‌رود شما والدین عزیز برای برگزاری مراسم عید نوروز دانش‌آموز را به همکاری در خانه تکانی، چیدن سفره هفت‌سین، یادگیری آداب و رسوم و تبریک عید گفتن و ... ترغیب نموده و نتیجه عملکرد دانش‌آموز را به کلاس گزارش کنید تا مورد تشویق قرار بگیرد.

– انتظار می‌رود شما والدین گرامی به دانش‌آموز نکات ایمنی استفاده از اجاق گاز را در منزل بیان نموده و با وی تکرار و تمرین کنید.

و ...

به عبارت دیگر، خانواده‌ها باید به طور دقیق و شفاف بدانند که شما از آن‌ها چه انتظاری دارید و چگونه می‌توانند در این امر به شما کمک کنند. وقتی این موارد به صورت یادداشت نوشته و به والدین داده می‌شود اثر بهتری از بیان شفاهی و پراکنده خواهد داشت.

شایان ذکر است که با توجه به همکاری و مشارکت خانواده شما می‌توانید از ارزشیابی آن‌ها برای نمره دانش‌آموز نیز استفاده کنید. به عبارت دیگر آن‌ها با دادن گزارش به شما یا پرکردن فرم و چک لیست در مورد رفتار و چگونگی به کار بستن مهارت‌ها توسط دانش‌آموز در منزل، با شما در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی نیز مشارکت می‌نمایند.

۶- صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان

معلم مطالعات اجتماعی نیز مانند سایر دروس باید هم صلاحیت‌های عام حرفه‌ای یعنی چگونگی کار با دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی و دانش کافی در زمینه مسائل و هدایت آن‌ها و هم توانایی و تسلط کافی به موضوعات علمی و اجتماعی دروس داشته باشد و به روز باشد. به طور کلی انتظار می‌رود معلمان شایستگی‌ها و صلاحیت‌های زیر را دارا بوده و در خود تقویت نمایند:

- دانش کافی و مرتبط با محتوای درس مطالعات اجتماعی (جغرافیا، تاریخ، مدنی)
- دانش مرتبط با راه‌های بهبود یادگیری دانش‌آموزان دیرآموز و آگاهی به روش‌های تغییر رفتار
- توانایی تطبیق دادن آموزش با نیازهای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی
- توانایی استفاده از راهبردهای چندگانه آموزشی
- توانایی یک مشاور خوب و قابل اعتماد بودن برای خانواده کودک کم‌توان و همکاری مؤثر با خانواده در امر پیشرفت دانش‌آموز
- داشتن مهارت مدیریت کلاس درس و ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان
- داشتن مهارت در برنامه‌ریزی آموزشی
- دانش و مهارت ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان
- عمل کردن مسئولانه در مسائل مربوط به کلاس و سازماندهی مؤثر و مطلوب فعالیت‌های گروهی به طوری که بتواند مسئولیت‌پذیری را به دانش‌آموزان منتقل کند.
- معلم درس مطالعات اجتماعی باید دانش‌آموزان را نسبت به محرک‌های محیطی و اجتماعی حساس نماید.
- با تقویت حس اعتماد به نفس و خودباوری دانش‌آموزان و ایجاد فضای مناسب آنان را به سوی مهارت‌های زندگی مستقل سوق دهد.
- معلم درس مطالعات اجتماعی باید جو اعتماد، همدلی، مشارکت، نوع دوستی و رابطه مؤثر و مفید دانش‌آموزان

را با یکدیگر (مهارت با هم زیستن و با هم کار کردن) فراهم آورد. در حین انجام فعالیت‌های درسی، وی باید مشارکت همه افراد و تعامل گروهی را برانگیزد.

- توجه به تفاوت‌های فردی و مشکلات خاص دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی برای یادگیری درس مطالعات اجتماعی بسیار ضروری است زیرا انتقال برخی پیام‌های اجتماعی و درونی سازی ارزش‌ها به این گروه از دانش‌آموزان امری دشوار است. لذا معلم باید در فرایند آموزش مهارت‌ها و ارزشیابی مجموعه و برآیندی از تحقق اهداف را با توجه به استعداد‌های مختلف دانش‌آموزان در نظر بگیرد.
- معلم مطالعات اجتماعی باید خود الگوی فردی باشد که به حد قابل قبولی از مهارت‌های زندگی اجتماعی دست یافته است.

در برنامه درسی مطالعات اجتماعی کم‌توان ذهنی، معلم ضمن احاطه بر محتوا و روش‌های یاددهی-یادگیری مطابق با نیازهای این گروه از دانش‌آموزان و شیوه‌های نوین ارزشیابی این ماده درسی به تدارک فرصت‌های آموزشی معنادار می‌پردازد و با فراهم آوری محیط یادگیری غنی، زمینه ساز تحقق اهداف برنامه درسی مطالعات اجتماعی خواهد بود.

در پایان این پرسش پیش می‌آید که برای دستیابی به توانمندی‌های فوق انجام چه اقداماتی ضرورت پیدا می‌کند؟

- شرکت مستمر و با انگیزه و فعال در دوره‌های آموزشی و بازآموزی که از طرف سازمان آموزش و پرورش استثنایی برگزار می‌شود.
- مطالعه مستمر و به روز بودن، مراجعه به سایت‌های مرتبط و مطالعه کتاب‌های جدیدی که درباره چگونگی آموزش به کودکان دچار معلولیت، چاپ و منتشر می‌شود.
- برگزاری دوره‌ها و جلسات هم‌اندیشی با همکاران و همچنین تبادل اطلاعات و تجربیات تدریس و نقد روش‌ها و ارائه خلاقیت‌ها در گروه‌های مجازی.
- مراجعه به معلمان مجرب و دارای سابقه طولانی آموزش در این حیطة و کسب تجارب و نظرات آن‌ها.
- شرکت فعال در جشنواره‌های الگوهای تدریس و گردهمایی‌های مربوطه .

ملاحظات
و نکات مهم
مربوط به
ارزشیابی
پیشرفت
تحصیلی

۱- ارزشیابی و سنجش:

ارزشیابی یکی از مهم‌ترین بخش‌ها در فرایند آموزش محسوب می‌شود. ارزشیابی را فرایند جمع‌آوری اطلاعات از آموخته‌های دانش‌آموزان و قضاوت در مورد حدود آموخته‌ها تعریف کرده‌اند. ارزشیابی هر کاری است که قضاوت به همراه داشته باشد. سنجش فرایند جمع‌آوری اطلاعات از دانش‌آموز و مقایسه عملکرد او با معیار معین است. (اندازه‌گیری) آزمون وسیله‌ای است برای کسب اطلاعات از دانش‌آموز در ارتباط با اهداف آموزشی.

۲- ویژگی‌های ارزشیابی مطلوب:

در مورد ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دیدگاه‌ها و نظریات مختلفی وجود دارد. اما اگر بخواهیم از منظر آموزش درس مطالعات اجتماعی به ارزشیابی بنگریم اصول و ویژگی‌های ارزشیابی مطلوب و موردنظر که باید به آن‌ها توجه کنیم به شرح زیر است:

ویژگی‌های ارزشیابی مطلوب

- ارزشیابی و ثبت و ضبط وضعیت یادگیری دانش‌آموزان فقط برای تعیین فعالیت‌های یاددهی-یادگیری بعدی انجام می‌شود نه کشف و نمایان ساختن نقائص یادگیری دانش‌آموزان برای خودشان و دیگران.
- ارزشیابی باید اطلاعات معتبر و موثقی از دانش‌آموز را در ارتباط با تحقق اهداف یادگیری فراهم نماید.
- دانش‌آموزان و اولیا باید از محورها و چگونگی و ابزار ارزشیابی درس اطلاع کافی داشته باشند.
- ارزشیابی تنها آزمون‌های مداد کاغذی نیست و ارزشیابی‌های مستمر نقش مهمی در ارزشیابی دارند.
- ارزشیابی باید در تناسب کامل با اهداف و رویکردهای برنامه درسی باشد. معلم در هنگام ارزشیابی باید به اهداف و انتظارات اصلی یادگیری توجه کند و از ورود به حاشیه‌ها و موارد فرعی بپرهیزد. در برنامه درسی مطالعات اجتماعی برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی، معلم باید به اهداف تربیت اجتماعی و آمادگی برای زندگی مستقل توجه کند و از تأکید بر دانستنی‌های غیرضروری و کم‌اهمیت در ارزشیابی‌ها بپرهیزد.
- ارزشیابی باید با محتوای آموزش و روش تدریس و فعالیت‌های یادگیری-یاددهی هماهنگی و تناسب داشته باشد. به همین دلیل ما حق نداریم چیزی را که به دانش‌آموز نیاموخته‌ایم مورد ارزیابی قرار دهیم. برای مثال اگر روش گفت‌وگو و بحث کلاسی را به دانش‌آموز نیاموخته‌ایم نمی‌توانیم در این زمینه به او نمره کم و ضعیف بدهیم.
- از آزمون‌های مشکل و دلهره‌آور و هرگونه پرسش از جزئیات یا مواردی که احساس شکست و ناتوانی در دانش‌آموز پدید بیاورد بپرهیزیم. زیرا این درس برای توانمند کردن دانش‌آموز طراحی شده و در هر مرحله باید به سرزندگی و نشاط فراگیر توجه شود.
- ارزشیابی باید مبتنی بر عدالت باشد. یعنی تفاوت‌های فردی در نظر گرفته شود و بدانیم هر یک از دانش‌آموزان ممکن است به سبک متفاوتی نتایج یادگیری را بروز دهند. بنابراین سبک‌های مختلف یادگیری و پیشینه و زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی دانش‌آموزان مدنظر قرار گیرد.
- در ارزشیابی معلم تنها به اولیا بازخورد نمی‌دهد، بلکه نتایج ارزشیابی برای خود معلم نیز اهمیت دارد تا متوجه شود که چقدر روش‌های او در تحقق اهداف مؤثر بوده و اگر اغلب دانش‌آموزان نتایج ضعیفی را بروز می‌دهند، در روش‌های تدریس و برنامه‌ریزی آموزشی خود تجدید نظر نموده و به اصلاح و بهبود روش‌ها بیندیشد.
- در ارزشیابی باید همواره از ابزارها و موقعیت‌های متنوع استفاده کرد. محدود کردن ارزشیابی به یک نوع ابزار مثلاً آزمون مداد کاغذی و آن هم با یک نوع پرسش‌ها خطی و یکنواخت، کار درستی نیست.

۳- ارزشیابی توصیفی

ارزشیابی توصیفی شیوه‌ای از ارزشیابی تحصیلی-تربیتی است که برای جمع‌آوری اطلاعات معتبر برای شناخت همه جانبه فراگیر در ابعاد مختلف یادگیری و با استفاده از روش‌ها و ابزارهای مناسب مانند کارپوشه، آزمون‌ها با تأکید بر

آزمون عملکردی و مشاهدات استفاده می‌شود تا بر اساس آن در طی فرایند یادگیری بازخوردهای توصیفی مورد نیاز برای کمک به یادگیری و یاددهی بهتر در فضای روانی عاطفی مطلوب برای دانش‌آموز، معلم و اولیا حاصل آید.

ویژگی‌های ارزشیابی توصیفی:

- تنوع روش‌ها و ابزار
 - روند یادگیری مهم است و ارزشیابی نقطه پایانی نیست.
 - هدف از ارزشیابی اصلاح و بهبود فرایندهای یادگیری است.
 - در دل این نوع ارزشیابی حتماً باید اقدامات اصلاحی، جبرانی و تکمیلی طراحی شده باشد.
 - معلم و شورای مدرسه به عنوان مرجع تصمیم‌گیرنده در مورد دانش‌آموز استقلال دارند.
 - کارنامه به شکل توصیفی بوده و از عبارات‌های کیفی به جای کمی و نمره در آن استفاده می‌شود.
 - در این نوع ارزشیابی به حیطه‌های مختلف یادگیری توجه می‌شود و ارزشیابی منحصر و محدود به ارزیابی حیطه دانستنی‌ها و بازگویی دانش نیست.
- عدم شناخت و درک صحیح از ارزشیابی توصیفی آسیب‌های زیادی به بار می‌آورد.
- در این نوع ارزشیابی از آزمون‌های با مقیاس کمی و نمره‌ای نیز استفاده می‌شود، اما در نهایت عملکرد دانش‌آموز به طور توصیفی بیان و در یک طبقه جای می‌گیرد. البته میانگین عملکرد وی با توجه به تمام فعالیت‌های مستمر و تکالیف انجام شده در نظر گرفته می‌شود.
- به علاوه بازخورد توصیفی دادن به اولیا پایان کار نیست و معلم باید ریز توصیفات را با توجه به اهداف برنامه درسی معین نموده و با اولیا مشورت نماید که برای مثال اگر دانش‌آموز در پرکردن فرم مشخصات یا تصویرخوانی و توصیف عکس‌ها ضعیف عمل می‌کند، برای اصلاح و رفع نقائص او چه تمهیداتی باید اندیشیده شود.

۴- ارزشیابی مستمر / ارزشیابی پایانی:

ارزشیابی مستمر معادل فارسی (Formative Assessment) است که معنی آن «تکوینی»، «سازنده» و «پیشرفت دهنده» می‌باشد. ارزشیابی مستمر به ارزشیابی پایانی ارجحیت دارد.

ارزشیابی مستمر بر اساس فعالیت‌هایی است که دانش‌آموز به طور مستمر در یک دوره زمانی انجام می‌دهد و هدف این است که معلم بفهمد دانش‌آموز چه نقاط ضعف و قوتی دارد و برای بهبود یادگیری او چه اقداماتی باید انجام دهد.

به طور کلی مراحل ارزشیابی مستمر را به شرح زیر می‌توان در نظر گرفت:

الف - اهداف و انتظارات یادگیری هر درس را به طور دقیق مدنظر قرار دهید. اهداف و انتظارات یادگیری هر درس را از کتاب‌های راهنمای معلم استخراج و یا خودتان از متن درس بیرون بیاورید: (سه حیطه دانستنی‌های ضروری، مهارت‌های لازم و نگرش‌ها و حساسیت‌ها)

ب - انواع فعالیت‌هایی را که برای تحقق انتظارات یادگیری طراحی شده‌اند، در نظر بگیرید. (شامل فعالیت‌های کتاب و فعالیت‌هایی که معلم طراحی می‌کند) انواع فعالیت‌های کتاب شامل عکس و تصویر خوانی، پاسخ به

پرسش‌ها، گفت‌وگو، نمایش، اظهار نظر، درست کردن مدل و ماکت، همکاری در اجرای یک مراسم یا فعالیت، نقشه خوانی، روزنامه دیواری، به کار بستن آموخته‌ها در زندگی و فعالیت‌های روزانه به کار بندیم، پرس‌وجو و تحقیق، تهیه یک پوستر و... فعالیت‌هایی که معلم برای داخل یا خارج از کلاس طراحی می‌کند، باشد.

ج - شیوه‌ها و ابزار مناسب برای جمع‌آوری اطلاعات درباره ارزیابی انجام آن فعالیت‌ها را در نظر بگیرید. شیوه‌های ارزشیابی ممکن است شفاهی، مستمر، کتبی، عملکردی و ... باشد و از انواع ابزارها مانند برگه آزمون، پرسش‌های شفاهی، سیاهه یا چک لیست ثبت مشاهدات، سیاهه یا چک لیست بررسی تکالیف گروهی استفاده شود. برگه‌های خودارزیابی و ارزیابی از طریق والدین نیز جزء ابزارهای ارزشیابی است. باید توجه داشت که هیچ الگوی مشخصی برای فهرست و ثبت فعالیت‌های دانش‌آموزان به صورت سیاهه یا چک لیست وجود ندارد و معلم با توجه به هدف و انتظاراتی که از هر فعالیت دارد، برای آن برگه ثبت مشاهدات یا ارزشیابی تهیه و طراحی می‌کند.

د - اطلاعات جمع‌آوری شده را بررسی و ارزیابی کنید و برای ادامه مسیر یادگیری تصمیم بگیرید. در مرحله نهایی، متناسب با ملاک و معیارها درباره وضعیت پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز جمع‌بندی و قضاوت می‌شود. این قضاوت و بازخورد به صورت توصیفی و غیر کمی است. هر چند ممکن است در فرایند ارزشیابی از آزمون‌های نمره دار و کمی نیز استفاده شده باشد. ارائه بازخورد مناسب به دانش‌آموزان و والدین و تصمیم‌گیری برای اصلاح نقائص از مهم‌ترین محورهای این مرحله است.

۵- روش‌های جمع‌آوری و ثبت اطلاعات در ارزشیابی:

به‌طور کلی سه روش مهم در جمع‌آوری اطلاعات شامل مشاهده، آزمون و پوشه کار است.

۱-۵ ثبت مشاهدات

برای ثبت مشاهدات مربوط به فعالیت‌های دانش‌آموز شامل بحث و گفت‌وگو در کلاس، تحقیق و پرس و جو، کار گروهی و ... چک لیست یا سیاهه طراحی می‌کنیم. سیاهه ممکن است به صورت تیک زدن باشد یا مقیاس درجه‌ای داشته باشد، برای مثال به عالی عدد ۵ بدهیم، به خوب عدد ۴ و به متوسط عدد ۳ و همچنین ممکن است چک لیست مقیاس کیفی داشته باشد و در بالای ستون‌ها بنویسیم: خیلی زیاد، کم، ضعیف و ... و یا مقیاس توصیفی داشته باشد و در آن ستون، جلوی نام هر دانش‌آموز عملکرد او را کامل توضیح بدهیم. به چند نمونه چک لیست ثبت مشاهدات توجه کنید:

نمونه (۱)

نام	نمونه صحیح را فراهم کرده است و می‌تواند درباره آن توضیح دهد. خوب	نمونه صحیح را فراهم کرده اما در توضیح دادن درباره آن تسلط ندارد. متوسط	نمونه صحیح را فراهم نکرده یا نمونه غلط است و در فهم آن مشکل دارد. ضعیف
۱- علی	*		
۲- آرش	*		
۳- اشکان		*	
۴- رضا			*
۵- مهدی	*		
توضیحات	نمونه شماره ۲ (آرش) عالی بود و به دیوار کلاس نصب گردید.		در مورد شماره ۴ (رضا) با دانش آموز گفت‌وگو و دوباره راهنمایی و توجیه شد.

نمونه (۲)

						خیلی زیاد ۴	زیاد ۳	متوسط ۲	کم ۱
انتظارات معلم	همکاری و مشارکت	گوش کردن و توجه	رعایت نوبت و احترام	بیان و اظهارنظر کردن	جمع امتیاز و نظر معلم	نام دانش آموز			
مریم عزیزی	۴	۴	۱	۳	۱۲				
هدیه اکبری	۱	۲	۳	۳	۹				
فاطمه محبی				
سارا بیانی				
.....				

نمونه (۳)

عالی ۵	خوب ۴	متوسط ۳	ضعیف ۲	خیلی ضعیف ۱
نام و نام خانوادگی	سلام و احوالپرسی و تعارف به کارکنان مدرسه برای نشست	پذیرایی از مهمان ها و ریختن چای، تعارف قند، گذاشتن پیشدستی	همکاری در شستن میوه ها و چیدن خوراکی ها	
احمد	۵	۴	۵	
مسعود	۴	۴	۲	
پیمان	
مهبد	

مثال: تمرین شماره ۳، به کار بندیم، مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی صفحه ۳۰: ترتیب دادن یک مهمانی و پذیرایی از مهمان ها (کارکنان مدرسه)

۱- خیلی ضعیف	۲- ضعیف	۳- متوسط	۴- خوب	۵- عالی		
گروهی	جمع آوری اطلاعات متن	جمع آوری عکس	چیدمان روزنامه	تمیزی و زیبایی	میزان همکاری و مشارکت گروه	جمع
گروه الف	۵	۵	۳	۳	۴	۲۰
گروه ب	۴	۲	۲	۵	۳	۱۶

مثال: فعالیت شماره ۱، به کار بندیم، مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی صفحه ۹۱: تهیه روزنامه دیواری در مورد شهر محل زندگی

معرفی شهر محل زندگی خود به طور شفاهی، پس از تهیه روزنامه دیواری

۱ - خوب		۲ - متوسط		۳ - ضعیف	
انفرادی	به همه نکات اشاره می کند.	میزان درستی اطلاعاتی که بیان می کند.	لحن و آهنگ و شیوه بیان	استفاده از زبان بدن	جمع
زهرا امیدی	۲	۱	۲	۳	۸
.....

۵-۲ پوشه کار

پوشه کار مجموعه‌ای از کارهای دانش آموز است که به معلم کمک می کند تا درباره روند یادگیری دانش آموز قضاوت کند. معمولاً انتخاب کارهایی که در پوشه کار قرار می گیرد باید پیشرفت و روندها را انعکاس دهد. روی نمونه کارهای انتخاب شده باید زمان و تاریخ انجام فعالیت ثبت شده باشد. موارد مختلفی را می توان در پوشه کار گذاشت. برای مثال نمونه برگه های آزمون مداد کاغذی، فهرست مشاهدات از فعالیت های کلاسی، اظهار نظر معلم درباره یک فعالیت، نمونه فعالیت انفرادی یا گروهی مثل تحقیق و یا نمونه فعالیت انجام شده در خانه. شایسته است هر ماه پوشه کار توسط والدین بررسی و نتیجه ارزیابی ها به اطلاع خانواده برسد.

۵-۳ ارزشیابی از طریق والدین

از دیگر ابزارهای مناسب برای ارزشیابی مستمر، ارزشیابی از طریق والدین است. به ویژه درباره کاربرد مفاهیم و مهارت های زندگی اجتماعی و روزمره، از آنجا که معلم نمی تواند خارج از فضای مدرسه و در محیط واقعی رفتار و عملکرد دانش آموزان را مشاهده کند، برگه ارزشیابی از طریق والدین می تواند به ارزیابی معلم کمک کند و علاوه بر آن معلم و خانواده به تمهیداتی برای اصلاح عملکرد مورد نظر بیندیشند. مثال:

والدین گرامی

همانطور که مستحضرید، در درس دانش آموزان با موضوع کمک و همکاری در برپایی مراسم جشن یلدا و مهارت های پذیرایی از مهمان و آداب رفتار مناسب با مهمان ها آشنا می شوند و انتظار می رود تغییراتی در نگرش ها و رفتار آن ها به وجود بیاید و در مورد همکاری شما در تقویت رفتارهای مناسب در این زمینه پیش تر گفت و گو کرده ایم. اکنون خواهشمندیم این برگه را تکمیل نموده و به مدرسه باز گردانید.

پرسش	بلی	خیر	تا حدی	توضیحات
آیا فرزند شما موارد سلام و احوال‌پرسی و استفاده از عبارت‌های مؤدبانه با مهمان را رعایت می‌کند؟
آیا فرزند شما در پذیرایی از مهمان‌ها همکاری می‌کند و رفتار مناسب را از خود بروز می‌دهد؟
آیا در زمینه آداب مواجهه با مهمان تغییری در نگرش و رفتار فرزند شما پدید آمده است؟ چه میزان؟

۴-۵- انواع آزمون‌ها

آزمون‌ها ممکن است شفاهی، عملکردی یا کتبی باشند. آزمون‌های شفاهی برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی جایگاه خاصی دارند. زیرا به طور کلی پاسخ دادن به آزمون‌های کتبی به‌ویژه اگر پاسخ به پرسش‌ها، طولانی یا پیچیده باشد برای این دانش‌آموزان مشکل است و بهتر است که از آزمون‌های شفاهی بیشتر استفاده شود.

الف - آزمون‌های عملکردی

امروزه نظریه‌های جدید یادگیری بیشتر معطوف به این است که فراگیران چگونه دانستنی‌ها را به کار می‌گیرند. ارائه یک سخنرانی کوتاه، اجرای یک مصاحبه ایفای نقش و نمایش دادن در مورد یک موضوع، تهیه یک پوستر یا ماکت، رسم یک نقشه یا نقاشی، نمایش دادن آنچه آموخته شده به طور عملی، همگی مواردی از آزمون‌های عملکردی هستند. تکالیف عملکردی می‌توانند تکالیفی باشند که در زمان کوتاه یا طولانی قابل انجام هستند. برای مثال اگر در یک آزمون عملکردی کتبی از دانش‌آموز بخواهیم اطلاعات داده شده را به صورت نمودار یا نقاشی نشان دهد، از آزمون عملکردی کوتاه مدت استفاده کرده‌ایم. اما اگر بخواهیم با همکاری دیگران کلاس را برای برپایی یک جشن در روز موعود تزئین و آماده کند، این کار به زمان طولانی تری نیاز دارد. آزمون‌های عملکردی ویژگی‌های زیر را دارند:

- فرصتی برای کاربرد مهارت‌ها فراهم می‌کنند.
- مستلزم اجرا توسط فراگیران هستند.

- ممکن است در موقعیت‌های شبیه‌سازی یا موقعیت‌های واقعی اجرا شوند.
- برای مثال:**

- در حیاط مدرسه با خط‌کشی شبیه به وسط خیابان و خط‌کشی عابر پیاده و نصب چراغ راهنمایی مصنوعی از دانش‌آموزان می‌خواهیم تا چگونگی عبور صحیح از خیابان را به نمایش بگذارند. (موقعیت شبیه‌سازی شده)
- دانش‌آموزان را برای تماشای تئاتر می‌بریم و از آن‌ها می‌خواهیم خریدن بلیط و پرداختن پول را خودشان انجام دهند و شماره صندلی و جای خود را در سالن نمایش پیدا کنند. (موقعیت واقعی)

ب - آزمون‌های کتبی

آزمون‌های کتبی به طور کلی به دو دسته: الف - بسته پاسخ یا عینی ب - آزمون‌های غیرعینی یا تشریحی تقسیم می‌شوند.

آزمون‌های بسته پاسخ یا عینی (صحیح و غلط، جور کردنی، چند گزینه‌ای یا تستی) آزمون‌های تشریحی یا غیرعینی (تشریحی یا انشایی، کوتاه پاسخ) معلمان محترم باید توجه داشته باشند که طراحی هر یک از انواع آزمون‌ها قواعد و اصول خاص خود را دارد که باید رعایت شود:

در آزمون‌های صحیح و غلط (درست و نادرست):

- از جمله‌های پیچیده و چند قسمتی استفاده نشود.
- از تکرار عین عبارت کتاب پرهیز شود تا معلوم شود آیا دانش‌آموز مفهوم را درک کرده است یا خیر.
- صحیح یا غلط بودن گزاره، حتمی باشد و مورد شک نباشد.
- صحیح یا درست بودن جمله آنقدر بدیهی و آشکار نباشد که دانش‌آموز بدون فراگیری درس هم بتواند به آن پاسخ دهد.
- از طرح گزاره‌های منفی خودداری شود.

در آزمون‌های جور کردنی

- پرسش‌ها و پاسخ‌های متجانس انتخاب شوند و مجموعه پرسش‌ها و پاسخ‌هایی که دانش‌آموز باید آن‌ها را به هم مربوط کند درباره یک موضوع باشد.

در آزمون‌های جای خالی

- جای خالی باید یک موضوع قطعی و هدف مهم را مورد سنجش قرار دهد.
- در جای خالی فقط یک پاسخ بتوان نوشت.
- از به کار بردن عین عبارت‌های کتاب و حذف کلمات بدون ارتباط به موضوع و حروف اضافه و رویکرد حافظه‌ای که دانش‌آموز عین عبارت کتاب را حفظ کند، جدا خودداری شود.
- بهتر است فقط یک جای خالی در جمله قرار داده شود.
- از قرار دادن جای خالی در ابتدای جمله خودداری شود.

در آزمون‌های چند گزینه‌ای

به طور کلی طرح آزمون‌های چند گزینه‌ای برای دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی چندان مناسب نمی‌باشد. اولاً این آزمون‌ها بیشتر با توجه به تقاضای ورود به مدارس خاص و همچنین شرکت در کنکور در مدارس عادی مورد تأکید قرار می‌گیرد که البته برای این دانش‌آموزان کاربردی ندارد. دوماً این نوع آزمون‌ها موجب گمراهی دانش‌آموز می‌شود و او را با چند گزینه روبه‌رو می‌کند و موجب انحراف و پیچیدگی شرایط پاسخگویی برای وی می‌شود. بنابراین توصیه می‌شود حتی الامکان از این نوع آزمون استفاده نشود ولی در صورتی که ناگزیر هستید آزمون چندگزینه‌ای طراحی کنید، بهتر است بیش از دو یا سه گزینه برای هر پرسش مطرح نکنید. همچنین گزینه پاسخ‌ها باید قابل تمیز و تفکیک از هم بوده و به مانند تست‌های مورد استفاده در مدارس تیزهوشان، شبیه به هم و پیچیده نباشد.

در آزمون‌های تشریحی

- پرسش‌ها واضح و بدون ابهام باشد.
- حدود و دامنه پرسش مشخص باشد.
- نکات نگارشی رعایت شده باشد و از علائم نگارشی مانند نقطه در پایان عبارت خبری یا علامت پرسش در پایان جمله پرسشی و ... به درستی استفاده شده باشد.
- برگه پرسش زیبا، جذاب، تایپ شده و دارای تصویر باشد.
- پرسش‌ها از انواع حیطه‌ها طرح شود و حیطه‌های مختلف را در بر بگیرد:

۱- جمع‌آوری و حافظه: بشمار، شرح بده، جور کن، نام ببر، وصل کن، به خاطر بیاور، انتخاب کن

۲- پردازش: دلیل بیاور، طبقه‌بندی کن، مقایسه کن، شباهت‌ها و تفاوت‌ها را بگو، علت را بگو، تجزیه و تحلیل کن و ...

۳- کاربرد: حدس بزن، پیشنهاد بده، اظهارنظر کن، قضاوت کن، پیش‌بینی کن و ...

به طور کلی معلمان گرامی باید سعی کنند تا در طراحی آزمون‌ها اعم از آزمون‌های بسته پاسخ و تشریحی پرسش‌های استاندارد طراحی کنند و از طرح هرگونه پرسش غیراستاندارد بپرهیزند. اصولاً طراحی پرسش مناسب و خوب و استاندارد زمان بر بوده و نیاز به دقت و فکر و خلاقیت دارد. در طراحی پرسش حتماً باید به اهداف و انتظارات اصلی یادگیری توجه نمود. برای طراحی پرسش خوب مشورت با همکاران و نقد پرسش‌های یکدیگر بسیار مفید خواهد بود.

پ - نمونه پرسش‌های مناسب و نامناسب:

بازار تبریز از بازارهای ایران است.
نادرست و غیر استاندارد: واقعیت مسلمی را در بر نمی‌گیرد. می‌توان در جای خالی کلمات متعددی نوشت، مثل مهم‌ترین، زیباترین و عین عبارت کتاب است و خواستار حفظ موبه‌موی جمله‌ها توسط دانش‌آموز است.

بلندترین قله ایران است.
درست و استاندارد: واقعیت قطعی را اندازه می‌گیرد. در جای خالی تنها یک کلمه می‌توان نوشت.

آقای مسعودی ابتدا یک استاد رنگ کار بود.
نادرست و غیر استاندارد: کلمه شاگرد حذف شده که اهمیت یادگیری ندارد و جزو اهداف اصلی نیست. واقعیت قطعی و مسلمی را اندازه نمی‌گیرد.

کارت بانکی چیست؟
نادرست و غیر استاندارد: دامنه پاسخ مشخص نیست، مبهم و کلی است.

یک استان در غرب ایران نام ببرید.
نامناسب: پرسش هیچ هدف مهمی را اندازه نمی‌گیرد و ناظر به معلومات حاشیه‌ای و محفوظات غیرضروری برای دانش‌آموز کم‌توان ذهنی است.

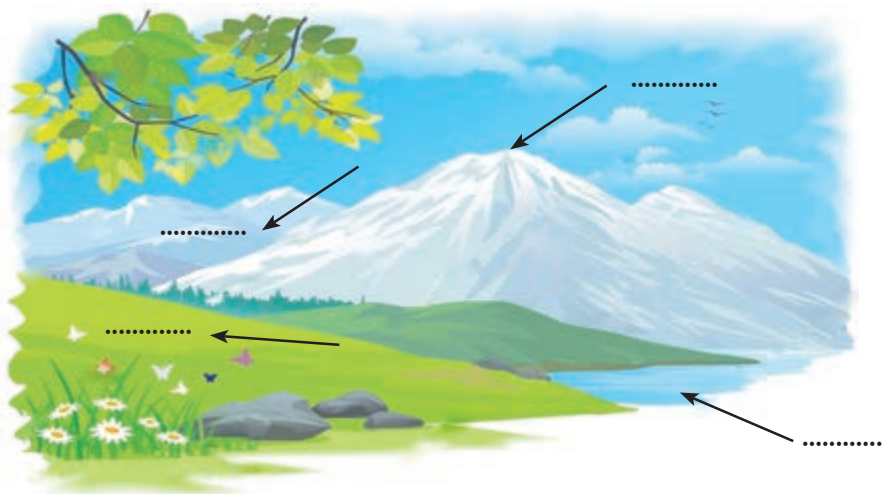
بارش باران در همه جا یکسان نیست. درست () نادرست ()
نادرست و غیر استاندارد: فعل منفی موجب گمراهی دانش‌آموز می‌شود.

وقتی خوراکی‌ام بر زمین می‌افتد آن را بر می‌دارم و می‌خورم. درست () نادرست ()
درست و استاندارد: درک و فهم دانش‌آموز و آموخته‌ها را به درستی ارزیابی می‌کند و در عین ارزیابی، آموزش و تأکید دوباره نیز است.

نام دو خوراکی که مردم در شب یلدا می‌خورند، بنویس.
درست و استاندارد: دامنه پاسخ مشخص و پرسش واضح است.

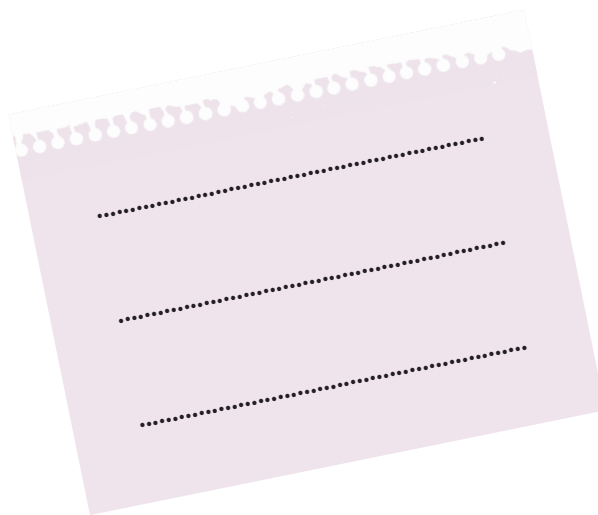
سوغاتی‌های شیراز را بنویسید؟
نادرست و غیر استاندارد: دامنه پاسخ معین نیست. علامت نگارشی پرسش در پایان جمله خبری و امری آمده است.

روی تصویر در مقابل هر فلش، کلمه مناسب را انتخاب کن و بنویس. (قله، کوه، دشت، رود)

مناسب: پرسش تصویری است و جذابیت دارد و شناخت عینی دانش آموز را از پدیده‌های جغرافیایی به درستی اندازه می‌گیرد.

این برگه فهرست خرید است. فرض کن می‌خواهی با مادرت به مغازه سر خیابان بروی. نام سه چیز را که باید بخری روی برگه بنویس.

مناسب: کاربرد آموخته‌های مربوط به مهارت‌های زندگی و تفکر دانش آموز را اندازه می‌گیرد.

• بهتر است پرسش‌ها را در موقعیت‌های کاربردی طراحی کنیم. برای مثال به جای آنکه بگوییم:
شماره تلفن آتش نشانی چیست؟ بگوییم:

• اگر جایی آتش بگیرد تو به چه شماره‌ای تلفن می‌کنی؟

یا

• اگر فرد غریبه‌ای به تو در خیابان بگوید که باهم جایی بروید، چه می‌گویی؟

همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره شد هدف اصلی ارزشیابی اقدامات تکمیلی و جبرانی است و تنها ارائه نمره کافی نیست. بازخورد هم برای معلم لازم است تا روش‌های تدریس خود را اصلاح و بهبود ببخشد، هم برای دانش‌آموز و اولیاء تا ضعف‌ها را بشناسند و فهرست اقدامات توصیه‌ای و پیشنهادی در مدرسه و خانه برای بهبود و اصلاح نقایص و تعیین گام‌های بعدی فراهم شود. بازخوردها باید بیشتر مثبت بوده و بر پیشرفت‌های دانش‌آموزان متمرکز باشند.

بخش دوم

راهنمای تدریس پایه ششم دبستان

فصل ۱

زندگی با دیگران

مهارت‌های زندگی ۱ (مدرسه و دوستان)

انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس

- نام کارکنان مدرسه و نقش هر یک را بشناسند و بیان کنند.
- بخش‌ها یا مکان‌های مختلف مدرسه را بشناسند و کارکرد هر یک را بیان نموده و در موقعیت‌های مختلف به آن‌ها مراجعه کنند.
- نکات مربوط به چگونگی ارتباط مناسب با کارکنان مدرسه (خدمتگزار، معاون، مدیر، معلم و...) را بدانند و رعایت کنند.
- نام دوستان خود در داخل و خارج مدرسه و نکات مربوط به ارتباط مناسب با آن‌ها را بیان کرده و رعایت کنند.
- به درخواست نابه‌جای افراد در موقعیت‌های مختلف (نه) بگویند و این موقعیت‌ها را تشخیص بدهند. (مهارت نه گفتن)
- به همکاری و دوستی و برقراری ارتباط مناسب در مدرسه ترغیب شوند. (ارزش و اخلاق)

مواد و وسایل مورد نیاز: تصاویر کتاب درسی، عکس‌هایی از موقعیت‌های مختلف بازی و هم‌فکری و گفت‌وگوی دوستان با یکدیگر، تخته کلاس، هماهنگی برای بازدید گروهی از بخش‌های مختلف مدرسه، کاربرگ طراحی موقعیت‌های مربوط به مهارت "نه" گفتن.

روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، ایفای نقش، بازدید علمی، تصویر خوانی

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

شروع مناسب برای ایجاد انگیزه ممکن است پرسش و پاسخ‌های آغازین کتاب باشد. بپرسید: بچه‌ها الان ما کجا هستیم؟ شما چند ماه از سال به مدرسه می‌آیید؟ روزی چند ساعت در مدرسه هستید؟ از چه ساعتی تا چه ساعتی؟ (مهارت‌های حسابی و عددی) بگذارید دانش‌آموزان ماه‌ها را بشمارند و میزان ساعت حضور در مدرسه را حساب کنند. سپس بپرسید در مدرسه چه کارهایی انجام می‌دهید؟ برای مثال بازی کردن، ورزش، درس خواندن، شرکت در جشن و ... در مدرسه چه کارهایی یاد گرفته‌اید؟ اجازه بدهید همه دانش‌آموزان در گفت‌وگو شرکت کنند و فردی ساکت نباشد. پاسخ‌ها را جمع‌بندی و هدایت کنید. فعالیت آغازین درس صفحه ۱۰ را انجام دهید و بدین ترتیب بچه‌ها را به اهمیت و نقش و جایگاه مدرسه متوجه کنید.

آموزش دهید:

این درس در ۴ بخش ارائه می‌شود:

بخش اول:

پس از انجام فعالیت آغازین، به دانش‌آموزان بگویید دو گروه در مدرسه وجود دارند: کارکنان مدرسه و شما دانش‌آموزان. امروز می‌خواهیم با کارکنان مدرسه و کار آن‌ها و بخش‌های مختلف مدرسه آشنا شویم. آن‌ها را برای یک بازدید گروهی که قبلاً با مدرسه هماهنگ کرده‌اید آماده و توجیه کنید. سپس همراه با آن‌ها (با تذکر رعایت نظم و نوبت) از بخش‌های مختلف مدرسه بازدید کنید. به دفتر مدرسه بروید و از مدیر و معاون بخواهید خود را معرفی کنند و درباره کارشان به زبان ساده توضیح دهند. به اتاق مربی بهداشت و مشاور مدرسه و اتاق خدمتگزار و یک کلاس بروید و از هریک بخواهید خودشان را معرفی کنند و بگویند کار و وظیفه‌شان چیست؟ مطالب را تکرار کنید. سپس بچه‌ها را به مکان‌های مختلف مدرسه مثل سالن ورزش، آبخوری، نمازخانه، و ... هر مکانی که در مدرسه وجود دارد ببرید و در حین بازدید کارکرد هر مکان را از آن‌ها بپرسید و رعایت نکات لازم در هر مکان را یادآوری و تکمیل کنید. پس از این بازدید همگی به کلاس برگردید.

از دانش‌آموزان بابت این که نظم و ادب را رعایت کرده‌اند تشکر کنید و از آن‌ها بپرسید در ارتباط با کارکنان مدرسه چه مواردی را باید رعایت کنیم؟

پاسخ‌ها را تکمیل و روی تابلو بنویسید: با احترام صحبت کردن، تشکر کردن، به حرف آن‌ها گوش کردن و ... اکنون فعالیت صفحه ۱۲ را در کلاس انجام دهید. متن فعالیت را بخوانید و اجازه دهید دانش‌آموزان ابتدا با توجه به بازدید علمی که در مدرسه انجام داده‌اند به طور شفاهی نام و نقش کارکنان مدرسه را بیان کنند و سپس در کتاب، مقابل پرسش بنویسند. همچنین ابتدا این پرسش را که برای هر کاری در مدرسه به چه کسی و چه مکانی باید مراجعه کنند، به طور شفاهی بپرسید و سپس از آن‌ها بخواهید در محل مربوطه بنویسند. بر انجام صحیح فعالیت توسط دانش‌آموزان نظارت کنید.

بخش دوم:

بخش دوم این درس مربوط به روابط دانش‌آموزان با یکدیگر است. یادآوری کنید که در جلسه قبل کار و نقش کارکنان مدرسه را آموختید و امروز بخش دیگری از جمعیت مدرسه یعنی دانش‌آموزان و روابط آن‌ها را بررسی می‌کنید.

اکنون فعالیت صفحه ۱۳ را در کلاس انجام دهید و از دانش‌آموزان بخواهید تک به تک از جای خود برخیزند و نام دوستانشان در مدرسه و خارج از مدرسه را به طور شفاهی بگویند و سپس در جای مربوطه در فعالیت کتاب بنویسند.

مرحله بعد تصویرخوانی است.

تصاویر صفحه ۱۴ یا تصاویر بهتری که در مدرسه از انواع روابط دانش‌آموزان گرفته‌اید مانند بازی، کار گروهی، برپایی جشن، مطالعه گروهی و ... به آن‌ها نشان بدهید. فعالیت صفحه ۱۴ را اجرا کنید و از بچه‌ها بخواهید هر

کدام یک تصویر را توضیح دهند به آن‌ها در شرح تصویر و حدس زدن مکالماتی که بین افراد انجام می‌شود، کمک کنید. سپس بخواهید هر یک در نقش دانش‌آموزان آن تصویر به مدت کوتاه ایفای نقش کنند و به جای شخصیت‌های تصویر حرف بزنند.

توجه کنید این ایفای نقش به تنظیم و ساماندهی رفتار دانش‌آموز کم‌توان کمک می‌کند و به نوعی تقویت مهارت‌های ارتباطی هم هست لذا فعالیت را جدی بگیرید و فرصت کافی برای ایفای نقش همه دانش‌آموزان فراهم کنید.

پس از این مرحله مطالب را جمع‌بندی کنید و بگویید ما با دوستانمان بازی می‌کنیم، گفت‌وگو می‌کنیم، درس می‌خوانیم و ... به نظر شما چه رفتاری باید با دوستان داشته باشیم؟ پاسخ‌ها را جمع‌آوری و خودتان تکمیل کنید و روی تابلو بنویسید. سپس فعالیت شماره ۱ صفحه ۱۷ را در کلاس اجرا کنید. از دانش‌آموزان بخواهید هریک از جای خود برخیزند و نوشته خود را بخوانند. برای مثال: من با دوستانم با ادب و احترام رفتار می‌کنم.

توجه: این کار عبارات تأکیدی بوده و جنبه تلقینی و تقویت رفتار مناسب دارد. در طول سال روابط دانش‌آموزان با یکدیگر را زیر نظر بگیرید و همواره مواردی مانند برخورد مؤدبانه، عذرخواهی کردن و ... را به آن‌ها یادآوری کنید.

بخش سوم:

(نه گفتن به کارهای نادرست)

این بخش یکی از مهم‌ترین بخش‌های کتاب به منظور پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و رفتارهای پرخطری است که کودکان کم‌توان ذهنی را تهدید می‌کند. این بخش در طی سال چند بار باید تکرار شود و منحصر به یک جلسه نباشد. در این بخش دو موقعیت طراحی شده است.

نخست تصویر هر موقعیت را به دانش‌آموزان نشان بدهید و با صدای بلند متن را بخوانید یا تعریف کنید. کلمه (نه) را تکرار کرده و محکم ادا کنید.

سپس از دانش‌آموزان بپرسید چرا در موقعیت اول سعید نه گفت؟ چرا در موقعیت دوم سارا می‌گوید: نه با توجه به شرایط بومی و محلی که در آن آموزش می‌دهید و موقعیت‌هایی که در کوچه و خیابان دانش‌آموزان را تهدید می‌کند، خودتان موقعیت‌های فرضی دیگری تعریف کنید و از دانش‌آموزان بخواهید نه گفتن به آن موقعیت را تکرار کنند و یاد بگیرند. برای مثال:

- زهرا جان، اگر دختر همسایه به شما بگوید بیا برویم فروشگاه تو چه می‌گویی؟ آیا بدون اجازه مادر همراهش

می‌روی؟

- محمد جان، اگر در خیابان کسی به تو بگوید بیا این شکلات را بگیر و بخور ... تو چه می‌گویی؟
اکنون فعالیت شماره ۲ صفحه ۱۷ را در کلاس اجرا کنید.

این فعالیت بسیار مهم است و دانش‌آموزان باید یاد بگیرند که از خوردن و آشامیدن خوراکی‌های مشکوک از دست غریبه‌ها جداً امتناع کنند. متأسفانه کودکان کم‌توان ذهنی به راحتی در این مورد فریب می‌خورند و توصیه می‌شود این موقعیت و موقعیت‌های مشابه در طی سال تحصیلی بارها با آن‌ها تکرار و تمرین شود.

به پایان برید:

پس از آموزش هر بخش، یک بار نکات مهم درس را مرور و با کمک دانش‌آموزان جمع‌بندی کنید. می‌توانید نکات مهم را روی تابلو بنویسید.

فعالیت ۱ و ۲ و ۳ به کار ببندیم صفحه ۲۱ را در کلاس انجام دهید. به این فعالیت‌ها بها بدهید. فعالیت اول تقویت مهارت‌های دوستی و برپایی جشن و یادگیری ماه‌های تولد و فعالیت دوم سودمند برای شنیدن توصیه‌های بهداشتی و فعالیت سوم قدردانی از خدمتگزار مدرسه است که برای پاکیزگی و نظافت مدرسه زحمت می‌کشد. بچه‌ها در این فعالیت مهارت قدردانی را می‌آموزند. تشکر ممکن است به صورت دعوت از او به کلاس و دادن یک شاخه گل یا هدیه و بیان شفاهی تشکر توسط دانش‌آموزان باشد.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

۱- چند کاربرگه با موقعیت‌های مشابه فعالیت شماره ۲ صفحه ۱۷ طراحی کنید. بهتر است از تصاویر و نقاشی‌های اینترنتی هم استفاده شود. کاربرگ‌ها را به دانش‌آموزان بدهید تا در منزل با کمک والدین پر کنند و (نه گفتن) در موقعیت درخواست‌های نابه‌جا را بر روی آن‌ها بنویسند.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است که در ابتدا گفته شد.
- ارزشیابی این درس عمدتاً به صورت مستمر و شفاهی شامل انجام فعالیت‌ها در کلاس (تصویر خوانی، ایفای نقش و نمایش، تکمیل فعالیت‌های کتاب در کلاس) است.
- بخشی از ارزشیابی نیز پایش رفتار دانش‌آموزان در به‌کارگیری مهارت‌های این درس در مدرسه است. (رفتار دانش‌آموزان با کارکنان مدرسه و با دوستان و همکلاسی‌ها)
- ارزشیابی کتبی و آزمون مداد کاغذی در درجه بعدی قرار می‌گیرد و باید به صورت محدود و با پرسش استاندارد و غیر حافظه محور باشد. در طراحی پرسش‌ها و برگه‌های آزمون در حد امکان از تصویر استفاده نموده و پرسش‌ها را موقعیت محور طراحی کنید.

مثال:

۱ - تصاویر زیر خدمتگزار و مربی بهداشت مدرسه را نشان می دهد. در زیر هر تصویر کار آن ها را بنویسید.

.....مشاور.....

.....خدمتگزار.....

۲ - دست شما به کتاب دوستان خورده و کتاب او از روی میز بر زمین افتاده است. شما به او چه می گویی؟

.....

مهارت‌های زندگی ۲ (در محیط کار)

انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس

- علت نیاز به داشتن شغل و کار کردن را بیان کنند.
- شغل چند نفر از افراد فامیل و آشنایان را نام ببرند.
- آداب و مقررات محیط کار را در موقعیت‌های مختلف بدانند و تشخیص دهند و بیان کنند.
- نسبت به داشتن یک شغل در آینده و رعایت آداب و مقررات محیط کار ترغیب شوند.
- بتوانند از یک فرد شاغل درباره شغل او پرسش‌هایی بپرسند.

مواد و وسایل مورد نیاز: تصاویر کتاب درسی، عکس‌ها و فیلم‌های کوتاه از یک قنادی و آشپزخانه آن و یک فروشگاه و کارکنان آن در صورت امکان، هماهنگی برای بازدید علمی از یک فروشگاه، تعدادی کتاب‌های کمک آموزشی داستانی و مستند درباره مشاغل، مجموعه کارت‌های آموزشی تصویری درباره مشاغل

(روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، بازدید علمی، نمایش فیلم)

آماده سازی و ایجاد انگیزه:

برای ایجاد انگیزه و آمادگی نخست تعدادی کارت آموزشی تصویری درباره مشاغل را در اختیار دانش‌آموزان بگذارید تا یک بار انواع مشاغل را با ابزار و لباس مخصوصشان مشاهده کنند.

سپس عکس و اسلاید یا فیلم‌های کوتاه از یک قنادی و یک فروشگاه و شغل کارکنان آن‌ها نمایش دهید. به روش پرسش و پاسخ از دانش‌آموزان بپرسید چه چیزهایی مشاهده می‌کنند. سپس فعالیت آغازین درس صفحه ۱۸ را انجام دهید و بگویید چرا رضا و حمید در قنادی و فروشگاه کار می‌کنند؟ چرا آن‌ها باید شغل داشته باشند؟ مفهوم درآمد و ضرورت داشتن پول و گرفتن دستمزد برای خرید مایحتاج زندگی را توضیح دهید.

سپس از بچه‌ها بپرسید شغل چند نفر از اعضای خانواده یا فامیل و آشنایان خود را بگویند. در صورتی که قادر به این کار نبودند برای خانواده دانش‌آموزان یادداشت بگذارید که در این زمینه آن‌ها را توجیه کنند. از بچه‌ها بپرسید دوست دارند در آینده چه شغلی داشته باشند؟ اسامی شغل‌هایی را که در کلاس نام برده می‌شوند روی تابلو بنویسید.

آموزش دهید:

- به طور کلی هدف عمده از آموزش این درس آشنایی با مقررات و آداب شغلی در محیط کار است. موضوع حمید و رضا نیز محملی برای آموزش این آداب و مقررات است. در محیط‌های کاری مقررات نسبتاً مشترکی وجود دارد. دانش‌آموزان با آموختن این موارد، پیش نیازهای لازم برای ورود به دوره حرفه آموزی و بعدها

کسب یک شغل را پیدا می کنند.

● برای آموزش این آداب و مقررات می توان از روش های مختلف استفاده کرد. برای مثال می توانید متن درس را تعریف کنید و آداب مربوطه را روی تابلو فهرست کنید: حضور به موقع و ورود و خروج با نظم و به موقع در محل کار، دعوا نکردن با دیگران، مودب بودن، با حواس جمع کار کردن و دقت کردن به وظایف شغلی، پوشیدن لباس کار و آراسته بودن و مراجعه به خانواده در صورتی که با مشکلی برخورد کنیم.

سپس در مورد هریک از نکات با دانش آموزان گفت و گو کنید.

برای مثال: اگر رضا دیر سر کار برود چه می شود؟ ساعت کار رضا از چه ساعت تا چه ساعتی است؟ اگر رضا روزی مریض شد و نتوانست به سر کار برود چه باید بکند؟

● روش دیگر ترتیب دادن یک بازدید علمی از فروشگاه است. در صورتی که امکان پذیر بود با یک فروشگاه نسبتاً بزرگ هماهنگ کنید و دانش آموزان را برای بازدید کوتاه مدت به آنجا ببرید. البته هدف بیشتر مشاهده کار کارکنان است و می توانید از مدیر فروشگاه و چند نفر از کارکنان بخواهید به زبان ساده و کوتاه در مورد کارشان در فروشگاه و مقرراتی که باید رعایت کنند، توضیح بدهند.

در صورتی که دانش آموزان توانمندی مصاحبه و پرس و جو داشته باشند می توانید از آن ها بخواهید قبل از بازدید چند پرسش را یادداشت نموده و در هنگام بازدید از کارکنان بپرسند. برای مثال: دستمزد شما چقدر است؟ روزی چند ساعت کار می کنید؟ و ...

سپس فعالیت ۱ و ۲ صفحه ۲۲ را در کلاس اجرا کنید.

ابتدا دانش آموزان به طور شفاهی پاسخ ها را بیان می کنند و سپس در جای خالی عبارت ها را کامل می کنند. بعد از هریک از دانش آموزان بخواهید با صدای بلند عبارت های نوشته شده درباره آداب و مهارت های محیط کار را بخواند.

این فعالیت به منظور بازگویی عبارات تأکیدی طراحی شده تا با تکرار و خواندن آن ها، دانش آموزان نکات را بهتر به ذهن خود بسپارند.

توجه: یکی از نکاتی که در این درس در مورد محل کار مطرح شده، این است که اگر کسی در محل کار، فرد شاغل را اذیت کرد یا درخواست نابجایی از او داشت، موضوع را فوراً با خانواده در میان بگذارد. از آنجایی که افراد کم توان ذهنی در محیط کار ممکن است در معرض فریب ها و سوء استفاده ها قرار بگیرند، بنابراین باید به طور مداوم به آن ها تأکید شود که هر درخواست دیگران یا آزار و اذیت آن ها را به خانواده گزارش کنند. لذا انتظار می رود در این گروه از دانش آموزان، با روش های مختلف اعم از ایفای نقش یا شبیه سازی موقعیت ها، مهارت بیان و گزارش مشکل به خانواده تقویت شود.

به پایان برید:

پس از آموزش یک بار نکات مهم آداب و مقررات محیط کار را مرور و با کمک دانش آموزان جمع بندی کنید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- فعالیت شماره ۴ به کار ببندیم، صفحه ۲۱ را اجرا کنید. از پدر یکی از دانش‌آموزان مدرسه دعوت کنید تا به کلاس بیاید و درباره شغل خودش به زبان ساده برای بچه‌ها صحبت کند. در صورت امکان چند نمونه از ابزار و وسایل کار خودش را هم به همراه بیاورد.
- ۲- امروزه در بازار کتاب، کتاب‌های فراوانی برای مخاطبان کودک و نوجوان در مورد معرفی مشاغل وجود دارد. تعدادی از این کتاب‌های مستند و داستانی را شناسایی و انتخاب کنید و از طریق مدرسه آن‌ها را بخرید و در کلاس یا کتابخانه نگهداری کنید. شما می‌توانید یکی دو مورد از کتاب‌ها را در کلاس بخوانید و تصاویر را به دانش‌آموزان نشان دهید. همچنین بهتر است به هر دانش‌آموز کتابی را امانت بدهید و با یادداشتی برای خانواده از والدین بخواهید کتاب را برای دانش‌آموز بخوانند و به مدرسه برگردانند.
- ۳- از دانش‌آموز بخواهید چند پرسش از یک نفر از فامیل یا خانواده‌اش (درباره ساعت کار و دستمزد و محل کار) بپرسد و روی یک کاغذ بنویسد و به کلاس بیاورد.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است که در ابتدا گفته شد.
- محورهای ارزشیابی این درس شامل نام بردن مشاغل، بیان اهمیت و ضرورت داشتن شغل و بیان نکات مهم آداب و مقررات محیط کار به روش‌های گوناگون است.
- ارزشیابی این درس عمدتاً به صورت مستمر و شفاهی شامل انجام فعالیت‌ها در کلاس است.
- ارزشیابی کتبی و آزمون مداد کاغذی در درجه بعدی قرار می‌گیرد و باید به صورت محدود و با پرسش استاندارد و غیرحافظه محور باشد.
- در طراحی پرسش‌ها و برگه‌های آزمون در حد امکان از تصویر استفاده نموده و پرسش‌ها را موقعیت محور طراحی کنید.

مثال:

- علی در یک مغازه کتابفروشی کار می‌کند و ساعت کار مغازه ۸ صبح تا ۴ بعد از ظهر است.
علی چه ساعتی باید از خانه خارج شود؟.....
آیا می‌تواند ساعت ۲ محل کارش را ترک کند و به خانه برگردد؟.....
چرا؟.....
- زهرا در یک کارگاه خیاطی کار می‌کند. او با همکارانش دعوا می‌کند.
کار او درست () نادرست () است.

فصل ۲

پوشاک ما

خرید لباس

انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس

- انواع پوشاک را نام ببرند.
- تفاوت لباس‌ها را در موقعیت‌های مختلف تشخیص دهند و در زندگی روزانه به کار ببرند.
- برخی لباس‌های مخصوص به مشاغل را تشخیص دهند.
- نکات مربوط به خرید لباس را بیان کنند و به کار ببرند.
- نسبت به پاکیزگی لباس و همکاری در شستشوی برخی لباس‌های خود در خانه ترغیب شوند.
- ضرورت پوشش حجاب را در مقابل افراد نامحرم تشخیص بدهند و رعایت کنند. (برای دختران)

مواد و وسایل مورد نیاز: تصاویر کتاب درسی، نمونه‌هایی از انواع واقعی پوشاک، (لباس ورزشی، لباس محلی، نمونه لباس تابستانی و زمستانی ...) کارت‌های آموزشی تصویری انواع پوشاک، تصویری از لباس‌های محلی اقوام و لباس‌های برخی مشاغل، کاربرگی برای منزل که روی آن تصویر لباس‌های تابستانی و زمستانی و لباس مشاغل به صورت درهم وجود دارد.

روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، بازی آموزشی، ایفای نقش، یادگیری در موقعیت واقعی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

برای شروع و ایجاد انگیزه ابتدا کارت‌های تصویری را روی میز بچینید. چیدمان کلاس دور یک میز باشد. از دانش‌آموزان بخواهید به نوبت یک کارت را بردارند و نام پوشاک را بگویند: مانتو، کاپشن، شلوار و ... در مرحله بعد دوباره کارت‌ها را بچینید و از دانش‌آموزان بخواهید کارت پوشاکی که مرتبط با تصویر کارت در دست شماست را بردارند و به شما بدهند. برای مثال شما تصویر کفش را دارید و آن‌ها تصویر جوراب را می‌دهند و شما تصویر کمر بند و آن‌ها تصویر شلوار و ...

سپس از دانش‌آموزان بخواهید تصاویر شروع درس ۲۴ را نام ببرند و زیر هر تصویر نام آن را بنویسند. از دانش‌آموزان بپرسید به لباس مدرسه خود دقت کنند و بگویند اونیفورم یا روپوش مدرسه آن‌ها چه رنگی است و چه مشخصاتی دارد؟

بعد بگویید که درس امروز درباره پوشاک است.

آموزش دهید:

این درس در ۲ بخش ارائه می‌شود:

بخش اول:

- انواع لباس

پس از انجام فعالیت‌های آغازین، می‌توانید دوباره کارت‌ها را در اختیار دانش‌آموزان بگذارید تا لباس‌های تابستانی و زمستانی را از هم جدا کنند. ویژگی‌های این دو گروه لباس را با پرسش و پاسخ توضیح دهید. یک لباس ورزشی را به آن‌ها نشان بدهیم و بپرسیم چرا در هنگام ورزش چنین لباسی برتن می‌کنند؟ اکنون تصاویر لباس‌های انواع مشاغل مثل پلیس، آتش‌نشانی، پرستار، آشپز و نقاش ساختمان و ... را به آن‌ها نشان دهید تا حدس بزنند هر لباس مخصوص کدام شغل است. در مورد لباس اقوام نیز تصاویری از لباس محلی را نمایش دهید. البته هدف درس یادگیری لباس اقوام نیست، فقط در حدی که با لباس محلی آشنا شوند کافیست. لباس محلی منطقه خود را به کلاس معرفی کنید. شما می‌توانید از خانواده دانش‌آموزان بخواهید اگر لباس محلی دارند به کلاس بفرستند یا به دانش‌آموز بپوشانند.

بخش دوم:

- خرید و نگهداری لباس

بخش دوم این درس مربوط به رعایت نکات مربوط به خرید و نگهداری لباس است.

- در این بخش می‌توانید برای موضوع نکات خرید لباس سناریویی طراحی کنید و دو نفر از دانش‌آموزان را آموزش دهید تا یکی به عنوان فرزند شما و دیگری به عنوان فروشنده لباس در کلاس ایفای نقش کنند. جلوی دانش‌آموز فروشنده چند نوع از یک لباس مثلاً پیراهن و جوراب بگذارید. با دانش‌آموز دیگر به سمت او بروید و برایش توضیح دهید که باید به جنس لباس و قیمت و ... توجه کند. در مغازه نمایشی نیز درباره نکات مربوط به خرید لباس، ایفای نقش کنید و لباسی بخرید.
- بعد از اتمام نمایش نکاتی را که در حین نمایش بر روی آن تأکید کردید، یعنی معیارهای انتخاب و خرید لباس را روی تابلو بنویسید و تکرار کنید.
- سپس در مورد اهمیت پاکیزگی لباس صحبت کنید و از دانش‌آموزان بخواهید در تمیزی لباس و همکاری در شستن برخی لباس‌ها مثل جوراب و مقنعه با خانواده‌شان همکاری کنند؟
- در صورتی که معلم مدارس دخترانه هستید به مقنعه دانش‌آموزان و خانم‌های معلم اشاره کنید و پوشاندن مو و بدن را به عنوان حجاب برای آن‌ها توضیح دهید. یادداشتی به خانواده بدهید و از آن‌ها بخواهید ضرورت حفظ حجاب و پوشاندن بدن در مقابل افراد نامحرم و تشخیص نامحرم را برای دختر خود توضیح دهند و به او کمک کنند تا فعالیت شماره ۴ صفحه ۲۹ را بنویسند.

به پایان برید:

پس از آموزش هر بخش یک بار نکات مهم درس را مرور و با کمک دانش‌آموزان جمع‌بندی کنید. می‌توانید نکات مهم را روی تابلو بنویسید.

فعالیت شماره ۲ به کار بندیم صفحه ۳۶ را اجرا کنید. با هماهنگی قبلی به همراه دانش‌آموزان به یک مغازه جوراب فروشی بروید و از آن‌ها بخواهید رنگ و سایز جوراب مورد نظر خود را انتخاب کنند و از پولی که خانواده به آن‌ها داده است مبلغ خرید را خودشان بپردازند. قبلاً از طریق اولیا با یک مغازه نزدیک هماهنگ کنید. در صورتی که چنین فعالیتی برای شما امکان‌پذیر نیست یادداشتی به خانواده بدهید و زمانی تعیین کنید تا این کار را انجام دهند و نتیجه را به کلاس گزارش کنند.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱ - کاربرگی طراحی کنید و روی آن تصویر انواع لباس‌های زمستانی و تابستانی و لباس مشاغل مختلف را بچسبانید و تکثیر کنید و به دانش‌آموزان بدهید تا در منزل لباس‌ها را دسته‌بندی کنند و زیر لباس‌های مشاغل، نوع شغل را بنویسند.
- ۲ - فعالیت‌های صفحه ۲۹ برای تعمیق یادگیری طراحی شده که دانش‌آموزان آن‌ها را در خانه انجام می‌دهند و سپس در کلاس پاسخ‌ها را بیان می‌کنند و شما درستی پاسخ‌ها را کنترل می‌کنید.
- ۳ - فعالیت ۷ صفحه ۲۹ همان‌طور که قبلاً گفته شد از طریق ارسال یادداشت به خانواده اجرا شود.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است که در ابتدا گفته شد.
- ارزشیابی این درس عمدتاً به صورت مستمر و شفاهی شامل انجام فعالیت‌ها در کلاس (تصویر خوانی، ایفای نقش و نمایش، تکمیل فعالیت‌های کتاب در کلاس) است.
- ارزشیابی کتبی و آزمون مداد کاغذی در درجه بعدی قرار می‌گیرد و باید به صورت محدود و با پرسش استاندارد و غیرحافظه محور باشد.
- در طراحی پرسش‌ها و برگه‌های آزمون در حد امکان از تصویر استفاده نموده و پرسش‌ها را موقعیت محور طراحی کنید.
- ارزشیابی از طریق والدین در این درس نقش مهمی دارد. برای مثال می‌توانید جدولی شبیه به جدول زیر برای خانواده بفرستید.

والدین گرامی لطفاً به این پرسش‌ها پاسخ دهید:			
هنوز نه	خیر	بلی	پرسش
			آیا فرزند شما بعد از ورود به منزل لباس‌هایش را به طور مستقل درمی‌آورد؟ آیا لباس‌ها را در جای مخصوص می‌گذارد و یا آویزان می‌کند؟
			آیا فرزند شما برای رفتن به مدرسه در پوشیدن لباس‌هایش کاملاً مستقل عمل می‌کند؟
			آیا فرزند شما در شستن برخی لباس‌ها مثل جوراب یا مقنعه همکاری می‌کند؟
			آیا فرزند شما سایز یا اندازه خود را می‌داند تا در هنگام خرید پوشاک (کفش، شلوار، بلوز و ...) آن‌ها را به فروشنده بگوید؟
			آیا فرزند شما با توجه به وضعیت هوا (سردی، گرمی، بارانی) پوشاک مناسب را برای بیرون رفتن انتخاب می‌کند؟
			آیا دختر شما هنگام مواجهه با افراد نامحرم به پوشاندن مناسب بدن خود اقدام می‌کند؟
			توضیحات خانواده:

در صورتی که پاسخ شما به هریک از موارد (نه) و یا (هنوز نه) است، به مدت یک ماه فرصت دارید تا این موارد را در خانه به فرزندتان آموزش دهید و سپس برگه ارزیابی را مجدداً با تاریخ جدید علامت بزنید و برای مدرسه بفرستید.

کارگاه تولید کفش (از تولید تا مصرف)

انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس

- اندازه (سایز) کفش و لباس‌های خود را بدانند و بیان کنند.
- مراحل تولید کفش را با کمک تصویر زنجیره‌ای بیان کنند.
- در صورت بازدید علمی از یک کارگاه تولید کفش، گزارشی بنویسند و یا فرم گزارش را کامل کنند.
- نسبت به داشتن شغل و کارکردن در آینده ترغیب شوند.
- برخی آداب و مقررات مربوط به محیط کار را بیان کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز: تصاویر کتاب درسی، فیلم کوتاه و عکس‌هایی از یک کارگاه تولید کفش و فروشگاه کفش، طراحی یک فرم گزارش بازدید علمی (در صورت اجرا)، یک جعبه کفش که روی آن سایز و رنگ و مدل کفش نوشته شده است

(روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، نمایش فیلم، مشارکتی، بازدید علمی)

آماده سازی و ایجاد انگیزه:

برای شروع و ایجاد انگیزه ابتدا از دانش‌آموزان بخواهید به کفش‌های خود نگاه کنند و سایز کفش خود را از ته کفش یا داخل کفی بخوانند و بگویند (پس از اتمام این کارها به دانش‌آموزان فرصت بدهید تا دست‌هایشان را بشویند). اکنون توجه دانش‌آموزان را به تصاویر آغازین درس جلب کنید و از آن‌ها بخواهید نام انواع کفش‌ها را بگویند و بنویسند: کفش پاشنه بلند زنانه، کفش بچه‌گانه، کفش ورزشی، بوت یا چکمه، کفش کوهنوردی، کفش جلوباز تابستانی

سپس از دانش‌آموزان بپرسید این کفش‌ها در کجا و چگونه تولید می‌شوند؟ و چگونه به دست ما می‌رسند؟ موضوع درس امروز تولید کفش در کارگاه تولیدی کفش است.

آموزش دهید:

پس از انجام فعالیت‌های آغازین، می‌توانید از سه روش مشارکتی، نمایش فیلم و عکس و یا بازدید علمی برای آموزش مراحل تولید کفش، استفاده کنید. در روش گروه‌بندی در هر گروه دانش‌آموز قوی و ضعیف را در کنار هم قرار دهید و از هر گروه بخواهید یک یا دو مرحله از مراحل تولید را مطالعه و بیان کنند و سپس شما توضیحات آن‌ها را با نمایش تصویر تکمیل کنید. شما می‌توانید فیلم کوتاهی (با جستجو در اینترنت) از یک کارگاه تولید کفش نمایش دهید و سپس مراحل را با توجه به تصاویر توضیح دهید.

۱	۲	۳	۴	۵	۶
بریدن چرم	قالب گیری	دوختن کفش و چسباندن قطعه‌ها	واکس زدن	بسته بندی کردن در جعبه با توجه به سایز و مدل	فرستادن به فروشگاه کفش

- برای ملموس تر شدن درس می‌توانید جعبه کفشی را که روی آن سایز و رنگ و مدل کفش نوشته شده به کلاس ببرید و به دانش‌آموزان نشان دهید.
 - در صورتی که درس را به روش بازدید علمی آموزش می‌دهید، نکات مربوط به این روش را رعایت کنید. با یک کارگاه تولید کفش برای یک بازدید کوتاه هماهنگ کنید. اجازه‌نامه خانواده‌ها و همراهی آن‌ها را داشته باشید. در بازدید بیشتر روی مراحل تولید متمرکز شوید. توجه بچه‌ها را به نوع مشاغل در کارگاه جلب کنید. یک فرم گزارش بازدید علمی طراحی و تکثیر کنید و پس از بازدید علمی به دانش‌آموزان بدهید تا به پرسش‌ها پاسخ بدهند و یا جمله‌ها را در مورد بازدیدی که داشته‌اند کامل کنند. بر انجام صحیح این فعالیت نظارت کنید.
 - درس را به هر روشی تدریس می‌کنید، دوباره آداب و مقررات محیط کار را یادآوری کنید. زیرا این موضوع همان طور که در درس‌های قبل گفته شد، اهمیت دارد.
- موارد رفتاری چون دعوا نکردن در محیط کار و رعایت نظم در ورود و خروج و ... باید تکرار شوند.

به پایان برید:

پس از آموزش یک بار مراحل تولید کفش را روی تابلو بنویسید و از هر دانش‌آموز بخواهید مراحل را به ترتیب بیان کند.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- کاربرگی طراحی کنید و روی آن مراحل تولید کفش را با تصویر نشان دهید یا به صورت عبارت بنویسید و از دانش‌آموزان بخواهید در منزل مراحل را شماره‌گذاری یا کامل کنند.
- ۲- فعالیت صفحه ۳۳ را در کلاس اجرا کنید. نخست دانش‌آموزان به طور شفاهی پاسخ دهند و سپس موارد را بنویسند. بر نوشتن صحیح پاسخ‌ها نظارت کنید.
- ۲- از دانش‌آموزان بخواهید با کمک خانواده کفش خود را در منزل واکس بزنند. با نوشتن یادداشت برای خانواده آن‌ها را به آموزش این مهارت ترغیب کنید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است که در ابتدا گفته شد.
- ارزشیابی این درس عمدتاً به صورت مستمر و شفاهی شامل انجام فعالیت‌ها در کلاس، تکمیل فعالیت‌های کتاب در کلاس و کاربرگه و گزارش بازدید و ... است.
- ارزشیابی کتبی و آزمون مداد کاغذی در درجه بعدی قرار می‌گیرد و باید به صورت محدود و با پرسش استاندارد و غیرحافظه محور باشد.
- در طراحی پرسش‌ها و برگه‌های آزمون تا حد امکان از تصویر استفاده نموده و پرسش‌ها را موقعیت محور طراحی کنید.

برای مثال:

- ۱ - ساینز کفش شما چیست؟
- ۲ - اگر در کارگاه تولید کفش کار کنید، با همکارانتان چگونه رفتار می‌کنید؟ دو مورد بنویسید.
من سعی می‌کنم و

فصل ۳

سفری به شمال ایران

گردشگری در گیلان

انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس

- روی نقشه نام دریای خزر را بنویسند و سه استان شمالی ایران را از روی نقشه نام ببرند.
- دلیل بستن کمربند ایمنی در اتومبیل را بیان کنند و نسبت به رعایت آن ترغیب شوند.
- نوع آب و هوای شمال ایران را بیان کنند.
- نام مرکز استان گیلان را بیان نموده و چند مکان گردشگری آن را نام ببرند.
- نسبت به حفظ محیط‌های طبیعی و گردشگاه‌ها احساس مسئولیت کنند.
- نام چند محصول کشاورزی استان گیلان را نام ببرند.

مواد و وسایل مورد نیاز: تصاویر کتاب درسی، عکس‌ها و فیلم‌های کوتاه از مناظر طبیعی شمال و بازارها و محصولات کشاورزی و شالیزارها و جاذبه‌های گردشگری گیلان، نقشه جغرافیایی دیواری ایران، طراحی کاربرگ نقشه‌خوانی

(روش‌های پیشنهادی: قصه‌خوانی، پرسش و پاسخ، نمایش فیلم)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

از دانش‌آموزان بپرسید چه کسی تاکنون به شمال ایران سفر کرده است، چه کسی به کنار دریا رفته؟ با پرسش و پاسخ اجازه دهید توجه بچه‌ها به موضوع مسافرت به‌ویژه سفر شمال جلب شود. در حین گفت‌وگو مفهوم گردشگر و گردشگری را به آن‌ها یاد بدهید. در صورتی که مدرسه شما در استان‌های شمالی ایران در کنار دریای خزر واقع شده است، موضوع دیگری را در ارتباط با منطقه مطرح کنید.

سپس دانش‌آموزان را به نقشه‌خوانی ارجاع دهید تا درک فضایی از منطقه شمال ایران داشته باشند. نقشه دیواری جغرافیایی ایران (طبیعی) را نصب کنید. نقشه نباید شلوغ باشد. سپس روی نقشه، شمال ایران و دریای خزر و کوه‌های البرز را به آن‌ها نشان دهید. سپس از تک‌تک دانش‌آموزان بخواهید پای تابلو بیایند و به آن‌ها کمک کنید تا با انگشت خود روی نقشه، دریای خزر و کوه‌های البرز را نشان دهند. سپس از آن‌ها بخواهید فعالیت آغازین صفحه ۳۶ را که نقشه‌خوانی است انجام دهند و با توجه به نقشه به پرسش‌ها پاسخ دهند. نظارت کنید که همه دانش‌آموزان نقشه‌خوانی را یاد بگیرند و بتوانند محدوده دریا و کوه و استان را با انگشت روی نقشه نشان دهند. سپس نتیجه‌گیری کنید که منظور ما از سفر به شمال، سفر به این منطقه در کنار دریا است.

آموزش دهید:

- این بخش از درس به صورت قصه‌خوانی اجرا می‌شود. با صدای بلند داستان سفر خانواده علی را به شمال

بخوانید. در حین خواندن داستان به صدای خود زیر و بم مناسب بدهید و توجه بچه‌ها را بیشتر جلب کنید. در متن داستان فعالیتی طراحی شده که اگر شما به جای علی بودید برای سفر به شمال چه چیزهایی با خود به همراه می‌بردید. شما می‌توانید علاوه بر این پرسش هر از گاهی در حین خواندن داستان مکث کنید و از دانش‌آموزان پرسش‌هایی بپرسید؛ پرسش‌هایی در مورد دقت گوش کردن آن‌ها به داستان یا مطالبی دیگر برای مثال: چرا کمر بند ایمنی می‌بندیم؟ آیا شما در ماشین این کار را انجام می‌دهید؟

- در حین قرائت داستان فیلم‌های کوتاه یا تصاویری را در کلاس نمایش دهید. درباره استان گیلان و جاذبه‌های آن، شالیزارها، محصولات کشاورزی، بناهای گردشگری، بازارها و ... فیلم و عکس‌های فراوانی وجود دارد.
- نکات اخلاقی و تربیتی درس را برجسته کنید. برای مثال نریختن زباله در محیط‌ها و مکان‌های گردشگری.
- پس از اتمام قرائت داستان، فعالیت صفحه ۴۱ را در کلاس اجرا کنید. از دانش‌آموزان بخواهید به طور شفاهی به پرسش‌ها پاسخ دهند. سپس نظارت کنید که پاسخ‌ها را در جای مناسب در کتاب بنویسند.

به پایان برید:

پس از آموزش یک بار نکات مهم درس را مرور و با کمک دانش‌آموزان جمع‌بندی کنید. بخشی از این درس به معلومات عمومی اختصاص دارد. مانند محصولات کشاورزی استان گیلان یا مراکز مهم تولید چای، بناهای گردشگری و ... برای بازگویی و به خاطر سپردن این موارد تصویر هر مورد را با زیرنویس به تابلوی کلاس نصب کنید تا مطالب در ذهن دانش‌آموزان بماند.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱ - نقشه گنگ صفحه ۴۶ به کار ببندیم را که فعالیت نقشه خوانی است، در کلاس اجرا کنید.
- ۲ - از دانش‌آموزان بخواهید آن چه را در مورد سفر به استان گیلان آموخته‌اند و در ذهنشان باقی مانده در ۳ یا ۴ جمله بنویسند و به کلاس بیاورند.
- ۳ - اگر دانش‌آموزان توانایی درست کردن یک روزنامه دیواری در مورد استان گیلان دارند با کمک و راهنمایی آن‌ها یک روزنامه دیواری درست کنید و در راهرو نصب کنید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است که در ابتدا گفته شد.
- ارزشیابی این درس عمدتاً به صورت مستمر و شفاهی شامل انجام فعالیت‌ها در کلاس است.
- ارزشیابی کتبی شامل پرسش‌های جغرافیایی و یا پرسش‌های موقعیت محور و نکات اخلاقی درس است.
- از طرح پرسش‌های حافظه‌محور مربوط به اطلاعات استان گیلان خودداری کنید. در صورتی که چنین پرسش‌هایی طرح می‌شود، واژگان را در ردیف بالا ارائه کنید تا دانش‌آموزان آن‌ها را در جای خالی بگذارند.
- از طرح پرسش‌های جای خالی غیراستاندارد خودداری کنید.
- پرسش نقشه در حد نقشه صفحه ۴۶ بالامانع است.

گردش در سواحل دریای خزر

انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس

- بندر را تعریف و مفهوم آن را بیان کنند.
- روی نقشه بتوانند یک یا دو بندر را نشان دهند. (بندر انزلی)
- علت ایجاد موج در آب دریا را بیان کنند.
- نکات ایمنی و حفاظت از محیط زیست در ساحل دریا را بیان کرده و نسبت به رعایت آن ترغیب شوند.
- چند مورد از سوغاتی‌ها و یک مورد غذای محلی گیلان را نام ببرند.
- یکی دو مورد از فواید دریا را بیان کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز: تصاویر کتاب درسی، عکس‌ها و فیلم‌های کوتاه از ساحل و دریا، تورهای ماهیگیری و صید ماهی، قایق‌ها و کشتی‌های تفریحی، پلاژها و گردشگران در ساحل دریا، مدل یا ماکت دست ساز که روی آن ساحل و دریا و بندر نمایش داده شده است، پوستر یا مقوایی که بر روی آن تصاویر انواع ماهی‌های دریای شمال چسبانده شده است، نقشه جغرافیایی ایران، سوغاتی‌های شمال مانند چند نمونه وسایل چوبی و قوطی چای لاهیجان و کلوچه لاهیجان به تعداد دانش‌آموزان

(روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، قصه خوانی، نمایش فیلم)

آماده سازی و ایجاد انگیزه:

سوغاتی‌های استان گیلان را که در بخش مواد و وسایل مورد نیاز ذکر شد (چای، وسایل چوبی، کلوچه و ...) روی میز بچینید و از دانش‌آموزان بخواهید آن‌ها را تماشا کنند. سپس از یکی از دانش‌آموزان بخواهید کلوچه لاهیجان را به بچه‌ها نشان بدهد و نام آن را بگوید و به همه تعارف کند. اجازه بدهید بچه‌ها کلوچه را بخورند و سپس به این نکته اشاره کنید که این کلوچه سوغاتی استان گیلان است که در درس قبل با آن آشنا شدید و امروز بیشتر با آن آشنا می‌شویم.

آموزش دهید:

● از آنجایی که این درس ادامه درس قبلی است به روش قصه خوانی دنبال می‌شود و بهتر است ابتدا قصه درس قبل را مرور کنیم و یادآوری از آنچه در قصه درس قبل گذشت داشته باشیم و بگوییم امروز قرار است بقیه داستان را دنبال کنیم. خانواده علی به استان گیلان سفر کرده بودند و می‌دانید که استان گیلان در کنار دریا واقع شده است. علی و خانواده‌اش می‌خواهند به کنار دریا بروند. اما اکنون بیایید فیلمی درباره دریا مشاهده کنیم و تصاویر ساحل و دریا را ببینیم. از طریق لپ‌تاپ یا ویدئوپروژکتور فیلم‌های کوتاه درباره ماهیگیران و

صید ماهی، امواج دریا و گردشگران در ساحل، عبور قایق‌های تفریحی و ... را نمایش دهید. فیلم‌های مربوط به موارد مذکور به وفور در اینترنت موجود است. در صورت عدم دسترسی به فیلم از نمایش عکس و اسلاید استفاده کنید و پیش زمینه لازم را برای درک موضوع ساحل و دریا در ذهن آن‌ها فراهم آورید. از دانش‌آموزان بپرسید چه کسی تاکنون کنار دریا رفته است؟ پوستری که با تصویر انواع ماهی‌های شمال درست کرده‌اید را به بچه‌ها نشان دهید و نام ماهی‌های شمال را بیان و تکرار کنید.

- ماکت دست‌سازه‌ای که با کاغذ و مقوا درست کرده‌اید و روی آن کوه و دریا و ساحل و چند کشتی کوچک کاغذی و محل بندر مشخص شده است را به دانش‌آموزان نشان دهید. از آن‌ها بخواهید محدوده دریا و ساحل و شهر کنار دریا یا بندر را ببینند. سپس کشتی را به سمت بندر حرکت دهید و بگویید کشتی‌ها در اینجا لنگر می‌اندازند و بندر محل ورود و خروج کشتی‌ها است.
- پس از آنکه مفهوم بندر را به خوبی انتقال دادید، ادامه داستان را با صدای بلند و زیر و بم دادن به صدا بخوانید. در مورد موج‌ها که به علت وزش باد به وجود می‌آیند، توضیح دهید. می‌توانید آزمایشی با یک تشت آب و پنکه کوچک انجام دهید تا بچه‌ها ایجاد موج بر روی آب بر اثر وزش باد را ببینند. در هر بخش قرائت داستان، پرسش‌های بپرسید: مثلاً آب دریا را می‌توانیم بنوشیم؟ چرا؟
- نکات ایمنی مربوط به وارد نشدن به آب دریا و خطر غرق شدن و همچنین نریختن زباله در ساحل را توضیح داده و بچه‌ها را نسبت به موضوع حساس کنید.
- درباره فواید دریا یعنی گردشگری و صید ماهی پس از خواندن قصه پرسش‌های طرح کنید تا ببینید آیا دانش‌آموزان خوب به قصه گوش کرده‌اند؟

به پایان ببرید:

- درس را با نکات پایانی داستان یعنی سوغاتی‌های استان گیلان و یک غذای معروف آن به پایان ببرید. سوغاتی‌های استان یعنی کلوچه و چند نمونه وسایل چوبی و چای لاهیجان را نمایش دهید.
- درس را با خوردن کلوچه لاهیجان پایان دهید.
- پوستر انواع ماهی‌های سواحل خزر را در کلاس نصب کنید و در معرض دید دانش‌آموزان قرار دهید. نام ماهی‌های شمال را بیان کنید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱ - فعالیت صفحه ۴۵ کتاب را در کلاس اجرا کنید تا آموخته‌ها تثبیت گردد. ابتدا دانش‌آموزان به طور شفاهی پاسخ هر پرسش را بیان می‌کنند. سپس نظارت کنید تا پاسخ‌ها را در جای مربوطه در کتاب بنویسند.
- ۲ - فعالیت شماره ۲ و ۳ و ۴ به کار بندیم صفحه ۴۶ را معین کنید تا دانش‌آموزان در منزل انجام دهند. جلسه بعد فعالیت‌ها را کنترل کنید و پاسخ‌های صحیح را به کلاس ارائه کنید.
- ۳ - در زنگ هنر با کمک دانش‌آموزان ماکت دریا و ساحل را روی یک مقوا درست کنید. بین دانش‌آموزان تقسیم کار کنید. گروهی کشتی‌های کوچک کاغذی درست کنند. برخی صدف‌ها را در ساحل بچسبانند.

برخی ماهی‌هایی را که روی کاغذ رنگی ترسیم و برش داده‌اید در دریا بچسبانند و ...
۴ - غذای میرزا قاسمی را که در درس به عنوان یک غذای محلی گیلان معرفی شده در مدرسه درست کنید. پخت این غذا ساده بوده و جزء غذاهای معروف می‌باشد. شما می‌توانید از یک خانواده داوطلب بخواهید این غذا را درست کند و در یک مناسبت برای دانش‌آموزان بیاورد تا همه بخورند و با مزه آن آشنا شوند. مواد به کار رفته در غذا مانند بادمجان، سیر و گوجه‌فرنگی و تخم مرغ را با کمک دانش‌آموزان بیان کنید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است که در ابتدا گفته شد.
- ارزشیابی این درس عمدتاً به صورت مستمر و شفاهی شامل انجام فعالیت‌ها در کلاس است.
- ارزشیابی کتبی و آزمون مداد کاغذی در درجه بعدی قرار می‌گیرد و باید به صورت محدود و با پرسش استاندارد باشد.
- در طراحی پرسش‌ها و برگه‌های آزمون در حد امکان از تصویر استفاده نموده و پرسش‌ها را موقعیت محور طراحی کنید.

برای مثال:

- ۱ - علی به ساحل دریا رفته و روی ساحل قدم می‌زند آیا صحیح است که به تنهایی وارد دریا شود و آبتنی کند؟
..... چرا؟
- ۲ - اگر به شمال (گیلان) بروی و بخواهی یک سوغاتی برای دوستانت بیاوری چه چیزی می‌خری؟
.....
- ۳ - دو مورد فایده دریا را بنویس
.....

فصل ۴

سفری به جنوب ایران

جزیره‌ها و بندرهای جنوب

انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس

- علت مناسب بودن سواحل جنوب را برای گردشگری در زمستان بیان کنند.
- روی نقشه استان‌های کنار خلیج فارس و دریای عمان و بندر عباس را نشان دهند.
- جزیره را تعریف کنند و روی شکل تشخیص بدهند و دو جزیره مهم را روی نقشه نشان دهند.
- با کمک معلم یک ماکت یا مدل جزیره درست کنند.
- برخی جاذبه‌های گردشگری کیش را نام ببرند.
- دو نوع کشتی از نظر نوع حمل بار مثال بزنند.
- مفهوم صادرات و واردات را با مثال بیان کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز: تصاویر کتاب درسی، عکس‌ها و فیلم‌های کوتاه از جزیره کیش و جاذبه‌های گردشگری آن، مدل یا ماکت دست‌ساز جزیره که با کمک دانش‌آموزان ساخته می‌شود (مقوا، چسب، آبرنگ، ماسه و سنگ‌ریزه)، پوستر یا مقوایی که بر روی آن مفهوم صادرات و واردات با تصویر کالاها و فلش نمایش داده شده است، نقشه جغرافیایی ایران در قطع دیواری، طراحی یک کاربرگ نقشه برای فعالیت منزل، تصاویری از انواع کشتی‌های نفتکش، تفریحی، حمل بار

(روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، مشارکتی، قصه خوانی، ایفای نقش و نمایش فیلم)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

نخست درس را با درست کردن یک مدل کار دستی جزیره آغاز کنید (فعالیت شماره ۱ به کار ببندیم صفحه ۵۸). چیدمان کلاس به صورت دایره‌ای یا دور یک میز باشد. مقوایی را وسط بگذارید و دریا و ساحل را روی آن رسم کنید. وسعت بخش دریا دو برابر ساحل باشد. از یک گروه بخواهید بخش دریا را با آبرنگ آبی کنند و روی دریا نام خلیج فارس را بنویسید. گروه دیگر بخش ساحل را قهوه‌ای کم رنگ کنند. اکنون از آن‌ها بخواهید کمی چسب روی بخش ساحل بریزند و مقداری ماسه را روی بخش ساحل بریزند و پخش کنید تا بچسبند. از دانش‌آموزانی که بلدند با کاغذ کشتی کوچک درست کنند بخواهید تا دو کشتی درست کنند. اکنون با کمک آن‌ها یک مقدار ماسه به اندازه‌های کوچک یک نخود، یک دو ریالی و ... بردارید و آن‌ها را در وسط دریا بچسبانید تا شکل جزیره درست شود. به دانش‌آموزان بگویید این خشکی‌هایی که در دریا مشاهده می‌کنید و سر از آب بیرون آورده‌اند و آب اطراف آن‌ها را گرفته، جزیره هستند. جزیره‌ها اسم دارند. کنار یکی بنویسید قشم و کنار یکی دیگر کیش. سپس کشتی کوچک کاغذی را از یک نقطه کنار ساحل (مثلاً بندر عباس) حرکت دهید و روی آب به طرف کیش ببرید و بگویید: بچه‌ها این کشتی در آب دریا در حال حرکت است و اکنون به یک خشکی در داخل آب می‌رسد

که همان جزیره است و می‌تواند مسافران را آنجا پیاده کند تا گردش کنند. از بچه‌ها بخواهید جزیره‌ها را روی مدل نشان دهند و با کشتی به طرف آن‌ها حرکت کنند.

آموزش دهید:

این درس در دو بخش تدریس می‌شود.

بخش اول

- نقشه جغرافیایی ایران را روی تابلو نصب کنید. به دانش‌آموزان بگویید در درس گذشته با سواحل دریای خزر در شمال ایران آشنا شدید. ببینید ما در جنوب ایران هم دریا داریم و خلیج فارس و دریای عمان را به آن‌ها نشان دهید. سپس از هر یک از دانش‌آموزان بخواهید به نوبت پای تابلو بیایند و کمک کنید این دریاها و استان‌های جنوبی و بندرعباس و دو جزیره قشم و کیش را روی نقشه ببینند و با انگشت نشان دهند.
- سپس تفاوت آب و هوای شمال و جنوب را بگویید و توضیح دهید که در زمستان برخلاف بقیه نقاط کشور سواحل جنوب هوای سردی ندارد و بسیار معتدل بوده و برای گردشگری مناسب است.
- در مرحله بعد فعالیت نقشه خوانی صفحه ۴۸ را اجرا کنید. اکنون بچه‌ها با درست کردن مدل جزیره و نقشه خوانی پای تابلو زمینه ذهنی مناسبی پیدا کرده‌اند و به خوبی می‌توانند این فعالیت را انجام دهند. نظارت کنید تا به طور صحیح اسامی را روی نقشه با انگشت نشان دهند و بیان کنند.

بخش دوم

- نخست فیلم‌ها و تصاویری از جاذبه‌های گردشگری کیش نمایش دهید. مانند جزیره دلفین‌ها و بازارهای خرید و قایق سواری و ورزش‌های آبی و ... این فیلم‌ها و عکس‌ها به وفور در اینترنت وجود دارند و حتی اگر با یک لپ‌تاپ بتوانید آن‌ها را در کلاس نمایش بدهید، دانش‌آموزان زمینه ذهنی خوبی برای یادگیری درس پیدا می‌کنند.
- در این مرحله قصه خوانی را آغاز کنید و داستان سفر نیلوفر و خانواده‌اش را به کیش با صدای بلند بخوانید. در حین خواندن داستان دوباره می‌توانید تصاویر مکان‌ها را نمایش دهید و از دانش‌آموزان پرسش خود را بپرسید.
- وقتی در خواندن قصه به مفهوم تجارت رسیدید، آن را با مثال‌های خرید و فروش برای بچه‌ها باز کنید سپس تصاویری از انواع کشتی‌های باری و نفتکش را به آن‌ها نشان دهید و بندرعباس را که قبلاً روی نقشه با مکان آن آشنا شده‌اند به عنوان بندری که کالاهای مختلف را با کشتی از جاهای دیگر به ایران می‌آورند و می‌برند، معرفی کنید.
- برای آموزش مفهوم صادرات و واردات می‌توانید از روش ایفای نقش استفاده کنید. دو دانش‌آموز را در دو گوشه کلاس بنشانید و جلوی هر کدام وسایل یا کالاهایی بگذارید، مانند: انواع خوراکی‌ها و لوازم‌التحریر و جوراب و دستکش و ... سپس یک دانش‌آموز دیگر را به عنوان حامل انتخاب کنید و بگویید برای مثال این فرد کشتی است که کالاها را از جایی به جای دیگر می‌برد. بعد بگویید مثلاً زهرا چند بیسکویت دارد و می‌خواهد

بقیه را به مریم بفروشد و به دست او برساند. بیسکویت‌ها را به کشتی می‌دهد که ببرد. زهرا اکنون بیسکویت صادر می‌کند. حالا زهرا جوراب ندارد و به جوراب نیاز دارد باید از مریم آن را بخرد. اکنون دانش‌آموز در نقش کشتی، جوراب را از مریم می‌گیرد و برای او می‌آورد. بگویید زهرا جوراب را خرید و وارد کرد. سپس با استفاده از تصویر صفحه ۵۲ کتاب و پوستری که خودتان درست می‌کنید و به آن را در معرض دید دانش‌آموزان قرار می‌دهید، فهم کامل‌تر و عمیق‌تری از موضوع صادرات و واردات یک کشور در دانش‌آموزان ایجاد کنید. نقش دریا و کشتیرانی را در صادرات و واردات کالاها یادآوری و برجسته کنید.

به پایان برید:

- درس را با نوشتن نکات مهم درس روی تابلو و مرور آن‌ها پایان دهید.
- فعالیت صفحه ۵۳ را در کلاس اجرا کنید.
- فعالیت شماره ۳ به کار بندیم صفحه ۵۸ را اجرا کنید.
- ابتدا از دانش‌آموزان بخواهید به طور شفاهی و به نوبت به پرسش‌ها پاسخ دهند و جاهای خالی را تکمیل کنند. سپس پاسخ درست را در محل مربوطه در کتاب بنویسند. بر نوشتن درست پاسخ‌ها نظارت کنید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱ - کاربرگی مانند نقشه‌خوانی صفحه ۴۸ طراحی و کپی و تکثیر کنید و به دانش‌آموزان بدهید تا آن را در منزل تکمیل کنند و به همراه بیاورند. ضمناً از آن‌ها بخواهید خلیج فارس و دریای عمان را آبی رنگ کنند و نام دریاها را بر روی آن‌ها بنویسند.
- ۲ - از دانش‌آموزان داوطلب بخواهید به کمک والدین یک ماکت جزیره درست کنند و برای نمایش در جشن‌ها یا شرکت در نمایشگاه، به مدرسه بیاورند.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است که در ابتدا گفته شد.
- ارزشیابی این درس عمدتاً به صورت مستمر و شفاهی شامل انجام فعالیت‌ها در کلاس است.
- ارزشیابی کتبی و آزمون مداد کاغذی در درجه بعدی قرار می‌گیرد و باید به صورت محدود و با پرسش استاندارد باشد.
- در طراحی پرسش‌ها و برگه‌های آزمون در حد امکان از تصویر استفاده و همچنین پرسش‌ها را موقعیت محور طراحی کنید.
- از طرح پرسش‌های جای خالی غیراستاندارد بپرهیزید.

نمونه پرسش با تصویر

۱- در جای خالی کلمه مناسب را بنویسید. صادرات، واردات

۲- نام این پدیده را در دریا بنویسید.

۳- اگر به کیش سفر کنی، دوست داری چه مکانی را در آنجا ببینی؟

بازدید از کارخانه کنسرو ماهی

انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس

- چند نوع ماهی جنوب ایران را نام ببرند.
- چگونگی استفاده از یک کنسرو ماهی تن را بدانند و اجرا کنند. (خواندن تاریخ مصرف و نکات مربوط به جوشاندن قوطی و باز کردن آن)
- مراحل تولید کنسرو ماهی را به یک روش (شماره‌گذاری، مرتب‌کردن عبارت‌ها، توضیح و ...) بیان کنند.
- در صورت بازدید از یک کارخانه کنسروسازی، گزارش کوتاه بنویسند یا فرم بازدید را تکمیل کنند.
- نسبت به رعایت نکات رفتاری مناسب در محیط کار ترغیب شوند.
- نسبت به داشتن یک شغل و کار کردن در آینده ترغیب شوند.

مواد و وسایل مورد نیاز: تصاویر کتاب درسی، فیلم کوتاه و تصاویری از صید ماهی و میگو در سواحل جنوب و کارخانه کنسرو ماهی، پوستر دست ساز که بر روی مقوا تصاویر چند نوع ماهی جنوب و میگو چسبانده شده است، دو یا سه کنسرو ماهی تن، فرم بازدید علمی و هماهنگی‌های لازم در صورت بازدید از یک کارخانه کنسرو ماهی، در صورت امکان چند میگوی تازه یا منجمد برای نمایش در کلاس، طراحی کاربرگی برای فعالیت منزل

(روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، نمایش فیلم، مشارکتی، بازدید علمی)

آماده سازی و ایجاد انگیزه:

برای شروع و ایجاد انگیزه خوردن ساندویچ ماهی تن را در کلاس اجرا کنید. در جلسه قبل از دانش‌آموزان بخواهید با هماهنگی خانواده کنسرو ماهی تن به کلاس بیاورند. البته بهتر است خودتان با هماهنگی مدرسه تعدادی کنسرو تن و مخلفاتی مانند خیارشور و سالاد یا ترشی و ابلیمو بخرید و به کلاس ببرید.

به دانش‌آموزان بگویید امروز می‌خواهیم ساندویچ ماهی تن بخوریم. با کمک دانش‌آموزان ظرف‌های یک‌بار مصرف و مخلفات مانند خیارشور و سالاد و ترشی و نان‌های ساندویچی را روی میز بچینید. قوطی‌های کنسرو تن را به نوبت در اختیار آن‌ها قرار دهید و به آن‌ها کمک کنید تاریخ مصرف کنسرو را بخوانند و روی تابلو بنویسید و ماه‌ها را حساب کنید (مهارت‌های حسابی و عددی). از آن‌ها بخواهید قیمت کنسرو را نیز بخوانند. به نکاتی مانند دقت در سالم بودن کنسرو اشاره کنید و بگویید قوطی کنسرو سالم و غیر فاسد نباید باد کرده و برآمده باشد. سپس به همراه دانش‌آموزان و با هماهنگی قبلی به آبدارخانه بروید و قوطی کنسروها را در ظرف آب بیندازید تا بجوشد. به دانش‌آموزان زمان جوشاندن را روی ساعت نشان دهید (مهارت‌های حسابی).

از دانش‌آموزان بخواهید همگی دست‌هایشان را بشویند و سپس کنسروها را باز نموده و در ظرف بچینند. از هر یک از دانش‌آموزان بخواهید با مواد روی میز برای خود یک ساندویچ درست کند و مقداری ماهی تن و مخلفات را داخل نان بگذارد و بعد همگی مشغول خوردن ساندویچ شوید و سپس دوباره با همکاری همه دانش‌آموزان میز و وسایل را جمع‌آوری و مرتب کنید.

سپس عکس یک ماهی تن را به دانش‌آموزان نشان بدهید و بگویید آنچه خوردید گوشت این ماهی بود. بچه‌ها این ماهی در دریای جنوب صید می‌شود و در کارخانه به صورت کنسرو در می‌آید و ما آن را از مغازه می‌خریم.

آموزش دهید:

پس از انجام فعالیت آغازین می‌توانید از سه روش مشارکتی، نمایش فیلم و عکس و یا بازدید علمی برای آموزش مراحل تولید کنسرو ماهی استفاده کنید. بازدید علمی از کارخانه کنسرو ماهی در شهرهای ساحلی و به شرط وجود کارخانه مربوطه امکان‌پذیر است. بهتر است ابتدا پوستری که بر روی آن تصویر انواع ماهی‌های جنوب چسبانده شده را به دانش‌آموزان نشان بدهید. اگر میگوی تازه یا منجمد در اختیار دارید به کلاس ببرید و بگذارید با شکل میگو آشنا شوند و نام ماهی و میگو را بیان کنند. در صورت در اختیار داشتن فیلم و عکس که البته در اینترنت به فراوانی وجود دارد، صید ماهی و میگو در سواحل جنوبی کشور را به نمایش بگذارید. در روش گروه‌بندی در هر گروه دانش‌آموز قوی و ضعیف را در کنار هم قرار دهید و از هر گروه بخواهید یک یا دو مرحله از مراحل تولید را مطالعه و بیان کنند و سپس شما توضیحات آن‌ها را با نمایش تصویر تکمیل کنید. سپس مراحل را با توجه به تصاویر روی تابلو بنویسید.

۱	۲	۳	۴	۵	۶
تمیز و قطعه قطعه کردن ماهی	پختن ماهی‌ها در دستگاه پخت	جدا کردن استخوان‌ها و ریختن گوشت در قوطی	هواگیری و بستن در قوطی	زدن برچسب روی قوطی و تاریخ مصرف و قیمت	فرستادن به فروشگاه

- در صورتی که درس را به روش بازدید علمی آموزش می‌دهید نکات مربوط به این روش را رعایت کنید. توجه بچه‌ها را به نوع مشاغل در کارخانه جلب کنید. یک فرم گزارش بازدید علمی طراحی و تکثیر کنید و پس از بازدید علمی به دانش‌آموزان بدهید تا به پرسش‌ها پاسخ بدهند و یا جمله‌ها را در مورد بازدیدی که داشته‌اند کامل کنند و بر انجام صحیح این فعالیت نظارت کنید.
- درس را به هر روشی تدریس می‌کنید، دوباره آداب و مقررات محیط کار را یادآوری کنید زیرا این موضوع همان‌طور که در درس‌های قبل گفته شد اهمیت دارد. مواردی چون دعوا نکردن در محیط کار و همکاری و صمیمیت با همکاران و نظم در ورود و خروج و ... باید تکرار شوند.

به پایان برید:

- بر روی کارتهایی، مراحل تهیه کنسرو ماهی را بنویسید و از دانش‌آموزان بخواهید به ترتیب مراحل تهیه کنسرو ماهی را مرتب کنند. حتی می‌توان کارتها را در دو شکل تصویری و نوشتاری تهیه کرد تا دانش‌آموزان ضعیف‌تر بتوانند ابتدا تصاویر را به ترتیب چیده و بعد با توجه به تصاویر، کارتهای نوشتاری را متناسب با هر تصویر در زیر آن قرار دهند.
- فعالیت صفحه ۵۷ را در کلاس اجرا کنید. نخست دانش‌آموزان به طور شفاهی پاسخ دهند و سپس موارد را بنویسند. بر نوشتن صحیح پاسخ‌ها نظارت کنید.
- پوستر انواع ماهی‌های جنوب را در کلاس نصب کنید و در معرض دید دانش‌آموزان قرار دهید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- کاربرگی طراحی کنید و روی آن مراحل تولید کنسرو را با تصویر یا نقاشی ساده نشان دهید یا به صورت عبارت بنویسید و از دانش‌آموزان بخواهید در منزل مراحل را شماره‌گذاری یا کامل کنند.
- ۲- فعالیت شماره ۴ به کار ببندیم را انجام دهید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است که در ابتدا گفته شد.
- ارزشیابی این درس عمدتاً به صورت مستمر و شفاهی شامل انجام فعالیت‌ها در کلاس، تکمیل فعالیت‌های کتاب در کلاس و کاربرگ و گزارش بازدید و ... است.
- ارزشیابی کتبی و آزمون مداد کاغذی در درجه بعدی قرار می‌گیرد و باید به صورت محدود و با پرسش استاندارد و غیرحافظه محور باشد. در طراحی پرسش‌ها و برگه‌های آزمون در حد امکان از تصویر استفاده نموده و پرسش‌ها را موقعیت محور طراحی کنید.

مثال:

- ۱- نام این جانور دریایی که از آب‌های خلیج فارس صید می‌شود، چیست؟

۲- وقتی می‌خواهی کنسرو ماهی تن بخری، به چه چیزهایی روی قوطی توجه می‌کنی؟..... و.....

۳- مراحل تولید کنسرو ماهی را کامل کن.

۱ ریختن گوشت ماهی پخته داخل قوطی	۲	۳ زدن برچسب و تاریخ مصرف روی قوطی
--	------------	---

فصل ۵

کشاورزی در ایران

زراعت و باغداری

انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس

- زراعت و باغداری را تعریف کرده و فرق این دو را بیان کنند.
- غلات، حبوبات و محصولات جالیزی را از یکدیگر تشخیص داده و برای هر گروه چند مثال بزنند.
- اهمیت و نقش کشاورزی را در زندگی ما بیان کنند.
- یک نمونه میوه گرمسیری مثال بزنند.
- دو نوع محصول کشاورزی ایران را که به خارج از کشور صادر می‌شود، نام ببرند.
- بتوانند با کمک والدین از بازار میوه و سبزیجات بخرند (شناسایی محصولات و پرسیدن قیمت و وزن و پول).

مواد و وسایل مورد نیاز: تصاویر کتاب درسی، نمونه‌هایی از انواع واقعی محصولات کشاورزی، (حبوبات، غلات، محصولات جالیزی، مرکبات، خرما، پسته) کارت‌های آموزشی تصویری از انواع محصولات کشاورزی، تصاویری از کشت گندم، جو، محصولات جالیزی و باغ‌های پسته و انگور و مرکبات و ... طراحی یک کاربرگ برای فعالیت منزل.

(روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، بازی آموزشی، مشارکتی)

آماده سازی و ایجاد انگیزه:

برای شروع و ایجاد انگیزه می‌توانید به روش‌های مختلف عمل کنید. برای مثال از چند جلسه قبل و هماهنگ با درس علوم دانه‌هایی مانند عدس و گندم و لوبیا را در کلاس سبز کنید و پرورش دهید یا متناسب با شرایط مدرسه و خاک باغچه مدرسه یک گیاه خوراکی یا سبزیجات را با کمک دانش‌آموزان بکارید و آبیاری کنید و بگذارید دانش‌آموزان مراحل رشد را مشاهده کنند.

همچنین می‌توانید همان نوع ورود را که مؤلف کتاب در آغاز مطرح کرده، دنبال کنید. از دانش‌آموزان بخواهید تغذیه‌ای را که با خود به همراه آورده‌اند روی میز بگذارند. از آن‌ها پرسش کنید این نان، کیک یا بیسکویت و کلوچه از چه چیزی درست شده است؟ از آرد گندم. آیا می‌دانید گندم چیست و چگونه به دست می‌آید؟ از دانش‌آموزان بخواهید نام غذاهای مورد علاقه خود یا غذایی را که دیروز خورده‌اند بگویند و اجزایی را که در آن غذا به کار رفته نام ببرند و بدین ترتیب ذهن آن‌ها را به اهمیت کشاورزی و این که غذای ما با کشاورزی به دست می‌آید و زندگی ما وابسته به آن است رهنمون سازید (فعالیت صفحه ۶۰).

آموزش دهید:

این درس در ۲ بخش ارائه می‌شود:

بخش اول: زراعت

تعریف زراعت یعنی کشت گیاهانی که بعد از یکسال محصول می‌دهند را به آخر تدریس موکول کنید.

- نخست با کمک دانش‌آموزان، برنج، گندم، جو، عدس، لوبیا، نخود، ماش، خیار، گوجه‌فرنگی، سبب‌زمینی، کدوسبز و هویج را که روی میز کلاس قرار داده‌اید، دسته‌بندی کنید. احتمالاً دانش‌آموزان در گروه‌بندی محصولات جالیزی سریع‌تر و راحت‌تر عمل می‌کنند اما ممکن است دسته‌بندی و جداسازی غلات و حبوبات را کمی کندتر اجرا کنند. از دانش‌آموزان بخواهید ابتدا نام تمام محصولات را بیان کنند و مطمئن شوید که همه را می‌شناسند. سپس یکی از آن‌ها روی یک کاغذ مستطیل نام محصولات را بنویسد مانند: غلات، حبوبات، محصولات جالیزی

پس از دسته‌بندی و جداسازی این سه گروه محصولات روی میز کنار هر دسته، کاغذ مربوطه را بگذارید. اکنون دوباره بخواهید که هر یک از دانش‌آموزان از هر گروه از محصولات چند نمونه نام ببرند.

- در مرحله بعد یک بازی آموزشی طراحی کنید. کارت‌های تصویری را روی میز بچینید. چیدمان کلاس دور یک میز باشد، از دو گروه دانش‌آموزان بخواهید کارت را بردارند و نام محصول را بگویند و آن را دریکی از جعبه‌های غلات، حبوبات و محصولات جالیزی که جلوی آن‌هاست بیندازند. کارت‌های تصویری محصولات متنوعی فراتر از کتاب را نشان می‌دهند و معلومات دانش‌آموزان را نیز در این زمینه تقویت می‌کند. هر گروه کارت‌های بیشتری دسته‌بندی کرد، برنده است. البته این یک نمونه بازی است و شما می‌توانید بازی‌های دیگری به ابتکار خودتان ترتیب دهید.

- سپس درباره کشت این محصولات تصاویری را نمایش دهید و کشت گندم و آرد کردن و پختن نان را با تصویر نمایش دهید. گندم که تقریباً در تمام نقاط ایران کشت می‌شود. نواحی کشت برنج در ایران را که عمدتاً در جلگه‌های ساحلی شمال است توضیح دهید. البته بچه‌ها در درس‌های قبل با شالیزار آشنا شده‌اند.

- در آخر نتیجه‌گیری کنید که همه این سه گروه یعنی غلات، حبوبات و محصولات جالیزی وقتی کاشته می‌شوند زودتر از یک‌سال محصول می‌دهند و مانند درخت میوه نباید چند سال صبر کنیم تا میوه بدهد. به کشت این محصولات یک‌ساله زراعت می‌گویند.

بخش دوم: باغداری

بخش دوم این درس مربوط به باغداری است. در این بخش هم با نمونه‌های واقعی شروع کنید. احتمالاً این درس در فصل زمستان تدریس می‌شود. تعدادی پرتقال، لیمو شیرین، نارنگی، گریپ‌فروت را به کلاس ببرید و آن‌ها را به عنوان (مرکبات) معرفی کنید. از دانش‌آموزان بپرسید چه میوه‌هایی را دوست دارند؟ تصویر آن‌ها را نمایش دهید.

در این مرحله نیز کارت‌های آموزشی تصویری میوه‌ها را بچینید و با آن‌ها بازی‌هایی طراحی نموده و در عین حال به شناخت بیشتر و افزایش معلومات عمومی دانش‌آموزان درباره انواع میوه‌ها کمک کنید.

- سپس با نمایش تصویر کشت یک نهال کوچک و درخت میوه‌ای را که محصول داده توضیح دهید و بگویید بر خلاف زراعت در باغداری گاهی باید چند سال صبر کنیم و مطالب صفحه ۶۴ از زبان یک باغدار مرکبات

را شرح دهید.

- تصاویر صفحه ۶۳ را به دانش‌آموزان نشان دهید و بگویید در جای مناسب زیر هر نوع باغ میوه نام محصول را بنویسند. در غرب، باغ انگور و در جنوب، نخلستان خرما و در شمال، مرکبات و در شرق، باغ‌های پسته زیر تصویر نوشته می‌شود، سپس نتیجه‌گیری کنید که در هر منطقه از ایران به دلیل آب و هوای متفاوت یک نوع محصول به دست می‌آید. در صورت امکان مقداری خرما به دانش‌آموزان تعارف کنید تا بخورند و بگویید این یک محصول گرمسیری است که در آب و هوای گرم پرورش داده می‌شود.
- دانش‌آموزان در درس قبل با مفهوم صادرات و واردات آشنا شده‌اند. اکنون نام و تصویر دو محصول پسته و خرما را روی تابلو بچسبانید و بگویید این محصولات کشاورزی ایران به جاهای دیگر صادر و فروخته می‌شود.

به پایان برید:

- پس از آموزش هر بخش یک بار نکات مهم درس را مرور و با کمک دانش‌آموزان جمع‌بندی کنید. می‌توانید نکات مهم را روی تابلو بنویسید.
- فعالیت صفحه ۶۵ را در کلاس اجرا کنید. دانش‌آموزان نخست به طور شفاهی به پرسش‌ها پاسخ می‌دهند و بعد از آن‌ها بخواهید پاسخ را در کتاب بنویسند. در پاسخ به پرسش ۵ این فعالیت می‌توان به انواع آش‌ها و سوپ‌ها اشاره کرد.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- کاربرگی منطبق با فعالیت صفحه ۶۵ و دارای پرسش‌های تصویری طراحی کنید و در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید تا در منزل به آن پاسخ دهند.
- ۲- فعالیت شماره ۳ به کار ببندیم صفحه ۷۰ کتاب را انجام دهید. یادداشتی برای خانواده‌ها بنویسید و از آن‌ها بخواهید انجام این فعالیت یعنی خرید محصولات کشاورزی به همراه دانش‌آموز از مغازه و میدان تره‌بار را به شما گزارش کنند. این فعالیت در راستای ارتقای مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان بوده و اجرای آن ضروری است.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است که در ابتدا گفته شد.
- ارزشیابی این درس عمدتاً به صورت مستمر و شفاهی شامل انجام فعالیت‌ها در کلاس (تصویرخوانی، مشارکت گروهی، تکمیل فعالیت‌های کتاب و کاربرگ) است.
- ارزشیابی کتبی و آزمون مداد کاغذی در درجه بعدی قرار می‌گیرد و باید به صورت محدود و با پرسش استاندارد باشد.
- در طراحی پرسش‌ها و برگه‌های آزمون در حد امکان از تصویر و پرسش‌ها را موقعیت محور طراحی کنید.

مثال:

۱ - کلمات را به طور مناسب به هم مربوط کنید:

غلات	*	*	پرتقال
محصولات جالیزی	*	*	برنج
حبوبات	*	*	خیار
مرکبات	*	*	نخود و لوبیا

۲ - کدام تصویر باغداری و کدام تصویر زراعت را نشان می دهد؟

.....

.....

۳ - محصول در زراعت زودتر به دست می آید یا در باغداری؟.....

۴ - اگر به شما بگویند به بازار برو و مقداری حبوبات بخر، چه چیزهایی می خری؟ و و

.....

۵ - اگر کشاورزی نباشد چه مشکلی برای ما پیش می آید؟.....

کشاورزی، از تولید تا مصرف

انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس

- عوامل مورد نیاز در کشاورزی را نام ببرند و توضیح دهند.
- مراحل کشاورزی را نام ببرند و توضیح دهند.
- علت نگهداری محصولات کشاورزی در انبار و سردخانه را بیان کنند.
- مراحل تولید تا مصرف محصولات کشاورزی را روی نمودار یا جدول با عبارت‌ها و تصاویر مرتب کنند.
- نکات مربوط به مصرف درست مواد غذایی را در زندگی رعایت کنند.
- نسبت به درختکاری و کاشت و پرورش گیاهان علاقه‌مند شوند.

مواد و وسایل مورد نیاز: تصاویر کتاب درسی، نمونه‌های واقعی از برخی وسایل و ابزار دستی زراعت یا باغبانی، تصویر برخی وسایل و ابزارهای دستی و ماشینی کشاورزی، تصاویر و فیلم‌هایی درباره مراحل کشاورزی (کاشت، داشت و برداشت)، هماهنگی و فراهم کردن ملزومات برای بازدید علمی از یک مزرعه یا کشت گلخانه‌ای، بذر یک سبزی خوردنی برای کاشتن در مدرسه، پوستری که بر روی آن تصاویر کاشت، داشت، برداشت یک محصول و همچنین حمل به انبار و سردخانه و سپس مغازه نشان داده شده و تصاویر با فلش به هم مربوط شده‌اند.

(روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، بازدید علمی، نمایش فیلم و اسلاید، موقعیت‌های واقعی)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه:

برای شروع و ایجاد انگیزه می‌توانید به روش‌های مختلف عمل کنید. برای مثال ابتدا مروری بر درس قبلی داشته باشید و دوباره اهمیت کشاورزی و نقش آن را در تأمین غذای انسان یادآور شوید. سپس نمونه‌هایی از ابزار و وسایل زراعت و باغبانی دستی را که به کلاس برده‌اید نشان داده و اجازه بدهید که دانش‌آموزان حدس بزنند. برای مثال: دستکش باغبانی، داس که یک تیغه فلزی دارد و به دسته چوبی متصل است و برای بریدن به کار می‌رود، قیچی باغبانی یا ابزار پیوند زدن، بیلچه که یک کفه فلزی دارد و برای کندن و جابه‌جا کردن خاک از آن استفاده می‌شود، آب پاش، بیل، فرغون، ابزار وجین برای کندن علف‌های هرز و ...

از آنجایی که آوردن برخی ابزار و وسایل دستی کشاورزی به کلاس‌های مدارس شهری مشکل بوده و نشان دادن ابزار ماشینی نیز مقدور نمی‌باشد و تنها در مدارس روستایی چنین امکانی وجود دارد. بهتر است از نمایش عکس و اسلاید در این زمینه استفاده شود. خوشبختانه در اینترنت تصاویر وسایل و ابزار زراعت و باغبانی به وفور وجود دارد و معلمان گرامی می‌توانند آن‌ها را روی تابلو یا ویدئو پروژکتور و یا در کلاس‌های کم جمعیت از طریق لپ‌تاپ به دانش‌آموزان نشان دهند و آموزش را عینی و ملموس کنند.

آموزش دهید:

• روی تابلو یک زمین کشاورزی رسم کنید و روی آن بنویسید خاک (زمین) بعد بگویید فرض کنیم شما می‌خواهید اینجا و روی این زمین که خاک خوبی دارد، کشاورزی کنید. به چه چیزهایی نیاز دارید؟ بچه‌ها ممکن است به «آب» اشاره کنند. یک نهر آب بکشید و همین طور با پرسش و پاسخ عواملی را که برای کشاورزی به آن نیاز داریم، یعنی نور خورشید (رسم خورشید)، وسایل و ابزار کشاورزی و نیروی انسانی (رسم چند آدمک و بیل و داس و ...) را روی تصویر تابلو توضیح دهید. سپس نام این عوامل را در گوشه‌ای بنویسید.

از دانش‌آموزان بخواهید به نوبت پای تابلو بیایند و به آن‌ها کمک کنید عوامل مورد نیاز برای فعالیت کشاورزی را روی شکل توضیح دهند.

• بخش بعدی، آموزش مراحل کشاورزی است. برای این منظور، قبل از جلسه، گیاهی را در کلاس بکارید.

پیشنهاد می‌شود معنا یا یک سبزی خوردن را انتخاب کنید. بذر را به دانش‌آموزان نشان دهید و آن را در

گلدان مستطیل شکل بکارید و بگذارید بچه‌ها خوب ببینند و بگویید به این کار می‌گویند: «کاشت»

سپس هر روز به گیاه آب بدهید آن را جلوی پنجره کلاس بگذارید و به دانش‌آموزان بگویید که به این مراقبت از گیاه «داشت» می‌گویند. ترجیحاً در روز تدریس این درس، گیاهی را که رشد کرده با قیچی یا چاقوی مخصوص ببرید و سبزی موردنظر را بشویید و حتی بگذارید دانش‌آموزان بخورند و مزه آن را بچشند و توضیح دهید که به این مرحله «برداشت» می‌گویند. سپس فیلم یا تصاویری نمایش دهید که دانش‌آموزان وسایل ماشینی برای کاشت و برداشت و داشت محصولاتی چون گندم و ... را مشاهده کنند.

در مرحله بعد با استفاده از پوستر دست‌سازهای که در بخش مواد و وسایل مورد نیاز گفته شد، مراحل بعد از برداشت یعنی حمل محصول با ماشین به انبارها و سردخانه و همچنین از آنجا به مغازه را توضیح دهید.

۱	۲	۳	۴	۵
کاشت محصول	داشت محصول	برداشت محصول	بردن محصول به انبار یا سردخانه	حمل محصول به مغازه میوه و سبزی فروشی

مصرف درست

بخش دیگر این درس به موضوع مصرف درست که جزو مهارت‌های ضروری زندگیست، اختصاص دارد. برای انتقال مفاهیم این موضوع بهتر است از یک موقعیت واقعی استفاده کنید. روزی را که در کلاس جشن یا مراسمی برپاست و قرار است غذایی خورده شود، انتخاب کنید. به دانش‌آموزان آموزش دهید که خوردن غذا را با نام خدا آغاز کنند و در پایان غذا عبارت الهی شکر را بگویند. اجازه بدهید دانش‌آموزان برای خودشان در بشقاب غذا بکشند و در همین حین اسراف نکردن و مصرف به اندازه را به آن‌ها آموزش دهید.

(یک بار در پایان این بخش، توجه دانش‌آموزان را به تصاویر صفحه ۶۸ که در آن توصیه‌های مربوط به مصرف درست از زبان چند دانش‌آموز بیان شده جلب کنید و بگذارید هر توصیه را با دقت بخوانند.)

به پایان برید:

- پس از آموزش هر بخش، یک بار نکات مهم درس را مرور و با کمک دانش‌آموزان جمع‌بندی کنید. می‌توانید نکات مهم را روی تابلو بنویسید.
- فعالیت صفحه ۶۹ را در کلاس اجرا کنید. دانش‌آموزان نخست به طور شفاهی به پرسش‌ها پاسخ می‌دهند و بعد از آن‌ها بخواهید پاسخ را در کتاب بنویسند.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- کاربرگی منطبق با فعالیت صفحه ۶۹ و دارای پرسش‌های تصویری طراحی کنید و در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید تا در منزل به آن پاسخ دهند.
- ۲- فعالیت شماره ۱ و ۲ و ۴ و ۵ به کار بندیم، صفحه ۷۰ را اجرا کنید. شما باید برای انجام فعالیت‌های ۴ و ۵ که کشت گیاه برای نوروز و همچنین کاشت نهال برای روز درختکاری است، چند هفته زمان بگذارید. با انجام این فعالیت‌ها و جلب مشارکت دانش‌آموزان آن‌ها را به کار کشاورزی و باغبانی علاقه‌مند کنید و اعتماد به نفس آن‌ها را افزایش دهید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است که در ابتدا گفته شد.
- ارزشیابی این درس عمدتاً به صورت مستمر و شفاهی شامل انجام فعالیت‌ها در کلاس (تصویرخوانی، مشارکت گروهی، تکمیل فعالیت‌های کتاب و کاربرگ) است.
- ارزشیابی کتبی و آزمون مداد کاغذی در درجه بعدی قرار می‌گیرد و باید به صورت محدود و با پرسش استاندارد باشد.
- در طراحی پرسش‌ها و برگه‌های آزمون در حد امکان از تصویر و پرسش‌ها را موقعیت محور مانند صفحه ۶۹ و ۷۰ کتاب طراحی کنید.

فصل ٦

مؤسسات اجتماعي

خدمات بیمه و بهزیستی

انتظارات یادگیری: انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس

- نام مراکز درمانی را که در هنگام بیماری باید به آن‌ها مراجعه کرد، بدانند و بیان کنند.
- مفهوم نسخه پزشک و خرید دارو از داروخانه را بدانند و بیان کنند.
- لزوم مصرف دارو به اندازه تجویز پزشک و خطر استفاده بیش از حد دارو را بدانند و رعایت کنند.
- کارکرد دفترچه بیمه درمانی خود را بدانند و از آن مراقبت کنند.
- کارکرد کارت بهزیستی خود را بدانند و از آن مراقبت کنند.
- چند نمونه از خدمات سازمان بهزیستی را نام ببرند.
- نشانی اداره بهزیستی مربوطه و نام مددکار خود را بدانند.

مواد و وسایل مورد نیاز: تصاویر کتاب درسی، دفترچه بیمه درمانی معلم و دانش‌آموزان، کارت بهزیستی دانش‌آموزان، تعدادی قرص و شربت سرماخوردگی

(روش‌های پیشنهادی: پرسش و پاسخ، ایفای نقش)

آماده‌سازی و ایجاد انگیزه

- شروع مناسب برای ایجاد انگیزه را می‌توانید با ایفای نقش انجام دهید. قبلاً دو سه نفر از دانش‌آموزان را آموزش دهید که در نقش پزشک، مریض و فروشنده دارو در داروخانه ایفای نقش کنند. وسایلی مانند تب‌سنج و تعدادی قرص و شربت سرماخوردگی هم فراهم کنید. دانش‌آموز بیمار به دانش‌آموزی که نقش پزشک را بازی می‌کند مراجعه کند و بیماری خودش را شرح بدهد. دانش‌آموز در نقش پزشک او را معاینه کند و سپس به او بگوید دفترچه‌ات را بده و روی یک دفترچه غیرواقعی به‌طور نمایشی چیزی بنویسد و بگوید این نسخه شماسست و در آن داروهای مورد نیاز شما را نوشتم. سپس دانش‌آموز به سمت دانش‌آموزی که پشت یک میز نشسته و نقش فروشنده داروخانه را بازی می‌کند برود و آن فرد نسخه را بخواند و درباره مصرف داروها توضیح داده و آن‌ها را در نایلون بگذارد و مریض هم پس از پرداخت پول آن‌جا را ترک کند.
- سپس از دانش‌آموزان بپرسید وقتی بیمار می‌شوید به کجا مراجعه می‌کنید؟ پاسخ‌های آن‌ها را تکمیل کنید و انواع مراکز درمانی یعنی مطب پزشک، درمانگاه و بیمارستان را روی تابلو بنویسید و مختصراً درباره آن‌ها توضیح بدهید. توجه کنید که مراکز درمانی مکان‌هایی چون آزمایشگاه و رادیولوژی و نظایر آن را نیز شامل می‌شود. توجه کنید این ایفای نقش به تنظیم و ساماندهی رفتار دانش‌آموز کم‌توان کمک می‌کند و به نوعی تمرین و

تقویت مهارت‌های ارتباطی و زندگی نیز هست.

آموزش دهید:

بخش اول: دفترچه بیمه درمانی

قبل از این جلسه از خانواده دانش‌آموزان بخواهید کارت بهزیستی و دفترچه بیمه درمانی دانش‌آموزان را به روشی مناسب که امکان گم شدن یا کثیف شدن آن‌ها نباشد به دست شما برسانند. پس از انجام فعالیت ایفای نقش آغازین، بگویید که بیمار به دکتر دفترچه بیمه‌اش را داد تا برایش نسخه بنویسد.

● دفترچه بیمه درمانی خودتان را به بچه‌ها نشان دهید و محل عکس و شماره ملی و مشخصات و برگه‌هایی را که پزشک بر روی آن نسخه می‌نویسد، توضیح دهید.

اکنون به هر یک از دانش‌آموزان کمک کنید با دست تمیز و با دقت و مراقبت دفترچه بیمه درمانی خود را مشاهده کرده و محل عکس و نام و شماره ملی‌شان را به شما نشان بدهند و بدانند که پزشک روی کدام بخش دارو می‌نویسد. ضرورت مراقبت از دفترچه را به آن‌ها آموزش دهید.

اگر چه انجام این کار در کلاس کمی وقت‌گیر خواهد بود، اما برای تقویت مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان ضروری است.

پس از آن که بچه‌ها به خوبی با کارکرد و ویژگی‌های دفترچه بیمه آشنا شدند، فایده این دفترچه را برای آن‌ها توضیح دهید و به پرداخت هزینه کمتر یا رایگان برای کارهای درمانی و حق بیمه‌ای که والدینشان می‌پردازد اشاره کنید.

● دوباره به موضوع ایفای نقش که برگزار شد، اشاره کنید و بگویید دانش‌آموز بیمار دفترچه و نسخه‌اش را به داروخانه برد و از داروخانه دارو خرید. او باید داروها را همان‌طور که پزشک تجویز کرده بخورد نه کمتر و نه زیادتر. تعدادی داروهای سرماخوردگی را به بچه‌ها نشان بدهید و مثال بزنید: این قرص استامینوفن است و اگر پزشک گفته هر ۸ ساعت برای سردرد بخورید ما نباید زودتر و دوباره این قرص را بخوریم حتی اگر سردرد ما خوب نشد. یا این شربت سینه را پزشک روزی سه بار صبح و ظهر و شب تجویز کرده اگر زیادتر بخوریم مسموم می‌شویم. خطرات مسمومیت و مرگ در اثر مصرف بیش از حد دارو را به آن‌ها گوشزد کنید. همچنین در مورد نگهداری دارو در جای خنک و بستن در شیشه شربت و نظایر آن توضیح دهید.

توجه: این بخش یعنی رعایت نکات ایمنی، در مصرف دارو برای افراد کم‌توان ذهنی اهمیت بسیار دارد و باید وقت زیادتری برای درونی‌سازی این رفتار صرف شود. بنابراین به یک جلسه و یک بار گفتن اکتفا نکنید و در تمرین‌ها و فعالیت‌های بعدی و آزمون‌ها و مرور و دوره کردن مطالب کتاب، مرتباً این موضوع را یادآوری نموده و توجه خانواده را نیز به همراهی در این زمینه جلب کنید.

بخش دوم: سازمان بهزیستی

● بخش دوم این درس مربوط به آشنایی با سازمان بهزیستی است که این دانش‌آموزان تحت پوشش آن قرار

دارند. پیشنهاد می‌شود قبل از این درس یک بار، خانواده دانش‌آموز وی را به مرکز بهزیستی که تحت پوشش آن شعبه قرار دارد، ببرد و با مددکار خود آشنا کند و در بدو ورود نیز نام سازمانی را که به آن وارد می‌شود به دانش‌آموز یاد بدهد. در این باره یادداشتی برای خانواده بگذارید و انجام کار را پیگیر شوید. اولیاء دانش‌آموزان باید جهت تمدید کارت بهزیستی، از مدرسه گواهی اشتغال به تحصیل گرفته و به نزدیک‌ترین شعب این سازمان به منزلشان، تحویل دهند. با همکاری دفتر مدرسه برای همه دانش‌آموزان این گواهی را آماده کرده و تحویل دانش‌آموزان می‌نماییم و در جلسه ماهیانه این مورد را به اولیاء هم توضیح می‌دهیم و از آن‌ها می‌خواهیم همراه دانش‌آموز به این سازمان مراجعه کرده و آن گواهی را تحویل دهند. به این ترتیب بچه‌ها با کار این سازمان بیشتر آشنا می‌شوند.

- نخست درباره تفاوت‌های فردی انسان‌ها صحبت کنید. بچه‌ها در سال‌های قبل در درس مطالعات اجتماعی با تفاوت‌های فردی و حتی استفاده از وسایلی چون عینک و سمعک به وسیله برخی افراد آشنا شده‌اند. دوباره این مطالب را مرور کنید و مثال بزنید. از تفاوت‌های معمولی مانند رنگ چشم و پوست، قد و وزن افراد شروع کنید و سپس برخی ناتوانی‌ها را در بعضی افراد توضیح دهید. برای مثال اینکه بعضی از افراد مشکلات حرکتی دارند یا ناشنوا بوده و یا در گفتار مشکل دارند. سپس تصویر سازمان بهزیستی در کتاب را نمایش دهید و بگویید این مرکز از کسانی که ناتوانی‌ها و مشکلاتی دارند حمایت می‌کند.
- چنانچه خانواده دانش‌آموز، قبل از این درس فعالیت مراجعه به شعبه بهزیستی را به همراه دانش‌آموز انجام داده باشد، فهم مطلب برای او آسان‌تر و سریع‌تر خواهد بود و اگر چنین کاری انجام نشده، از خانواده بخواهید حتماً این مراجعه را با همراهی دانش‌آموز انجام دهد.
- به دانش‌آموزان بگویید به کسانی مثل شما که از سازمان بهزیستی کمک می‌گیرید توان خواه یا مددجو می‌گویند. شما یک کارت مخصوص دارید. شما در این سازمان یک مددکار دارید که به او مراجعه می‌کنید.
- اکنون از دانش‌آموزان بخواهید با دقت کارت بهزیستی خود را مشاهده کنند. نام مرکز و نام و نام خانوادگی و کد ملی خود را ببینند (اهمیت حفظ و نگهداری این کارت و گم و کثیف نکردن آن را مانند شناسنامه تذکر دهید).
- سپس خدمات بهزیستی مانند کلاس‌های درمانی و حرفه‌آموزی یا کمک هزینه تحصیلی و گرفتن تخفیف حمل‌ونقل عمومی با کارت بهزیستی را به روش پرسش و پاسخ از هریک از این موارد، برای آن‌ها شرح دهید.

به پایان برید:

- پس از آموزش هر بخش یک بار نکات مهم درس را مرور و با کمک دانش‌آموزان جمع‌بندی کنید. می‌توانید نکات مهم را روی تابلو بنویسید.
- فعالیت‌های ۱ تا ۴ صفحه ۷۶ را در کلاس انجام دهید. نخست از دانش‌آموزان بخواهید به طور شفاهی به پرسش‌ها پاسخ بدهند. سپس پاسخ‌های صحیح را در جای مخصوص در کتاب بنویسند. بر نوشتن درست پاسخ‌ها نظارت کنید.

فعالیت‌هایی برای تعمیق یادگیری:

- ۱- فعالیت‌های به کار بندیم صفحه ۷۷ برای تعمیق یادگیری انجام دهید. فعالیت ۱ را با استفاده از تصویر دعوت به سکوت که در مطب‌ها و مراکز درمانی نصب شده است و با پرسش از دانش‌آموزان اجرا کنید.
- ۲- در مورد ضرورت و اهمیت فعالیت ۲ و لزوم جلب دقت و توجه دانش‌آموزان کم‌توان به چگونگی استفاده صحیح از دارو و عدم مصرف نادرست و عوارض آن پیش‌تر در متن توضیح داده شد.
- ۳- فعالیت ۳ نیز همان فعالیتی است که پیش از تدریس این درس و یا بعد از آن با همکاری خانواده انجام می‌شود و در متن به آن اشاره گردید و باید خانواده‌ها را در این زمینه توجیه نمایید.

محورها و نکات مهم ارزشیابی این درس:

- محورهای ارزشیابی این درس همان انتظارات یادگیری است که در ابتدا گفته شد.
- ارزشیابی این درس عمدتاً به صورت مستمر و شفاهی شامل انجام فعالیت‌ها در کلاس (بحث و گفت‌وگو، ایفای نقش و نمایش، تکمیل فعالیت‌های کتاب در کلاس) است.
- ارزشیابی کتبی و آزمون مداد کاغذی در درجه بعدی قرار می‌گیرد و باید به صورت محدود و با پرسش استاندارد و غیرحافظه محور باشد. در طراحی پرسش‌ها و برگه‌های آزمون در حد امکان از تصویر استفاده نموده و پرسش‌ها را موقعیت محور طراحی کنید.

مثال:

- ۱- منظور از این تصویر که در درمانگاه‌ها و مطب‌های پزشکان نصب شده چیست؟

..... یعنی

- ۲- علی دفترچه بیمه درمانی‌اش را در دست دارد و می‌خواهد به دکتر برود. به او چه توصیه‌ای درباره دفترچه‌اش می‌کنی؟

..... علی، لطفاً

- ۳- بعد از آن که پزشک در دفترچه بیمه ما نسخه یا داروها را نوشت آن را به کجا می‌بریم؟.....

- ۴- آیا درست است که یک قرص یا شربت را بیش از مقداری که پزشک گفته، بخوریم؟.....

..... چرا؟

